

**Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Leles
2020 – 2024**

Obsah

Úvod.....	4
1. SOCIÁLNO-EKONOMICKÁ ANALÝZA A IDENTIFIKÁCIA.....	7
MOŽNOSTI JEJ ROZVOJA.....	7
1.1. Popis obce a základné geografické údaje:.....	7
1.2. Obyvateľstvo – miera ekonomickej aktivity.....	14
1.3. Dôchodková situácia obyvateľstva:.....	16
1.4. Evidovaní nezamestnaní:.....	16
1.5. Vzdelanostná štruktúra obyvateľov:.....	16
1.6. Zdravotné a sociálne služby:.....	16
1.7. Stavebníctvo a bytová výstavba:.....	16
1.8. Vývoj počtu a štruktúra podnikateľských subjektov:.....	19
1.9. Analýza poľnohospodárstva a rozvoj vidieka:.....	19
1.9.1. Lesné hospodárstvo:.....	22
1.9.2. Rozvoj vidieka:.....	23
1.10. Analýza stavu životného prostredia:.....	24
1.10.1. Vodovodná a kanalizačná sieť.....	24
1.10.2. Odpadové hospodárstvo.....	24
1.10.3. Ovzdušie a klimatické zmeny.....	25
1.11. Vybavenosť obce dopravnými a technickými vybaveniami:.....	25
1.11.1. Cestná infraštruktúra.....	25
Letecká doprava.....	26
1.11.2. Energetika.....	26
1.11.3. Telekomunikačná a informačná infraštruktúra.....	27
2. STRATEGICKÁ VÍZIA.....	28
2.2. Rozvoj vodohospodárskej infraštruktúry:.....	28
2.3. Zásobovanie obce energiou a úspora energie:.....	28
2.4. Rozvoj telekomunikačnej infraštruktúry:.....	29
3. CESTOVNÝ RUCH, KULTÚRA , ŠPORT A VONKAJŠIE VZŤAHY.....	29
3.1. Vybudovanie systému verejnoprávnych partnerstiev v oblasti cestovného ruchu na miestnej, regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni.....	55
3.2. Osveta, výchova a vzdelávanie v súlade s potrebami a trendmi rozvoja cestovného ruchu.	55
3.3. Rozvíjať vidiecky turizmus v kombinácii s agroturizmom vo väzbe na kultúrno-historický potenciál, tradície a zvyklosti.	56
3.4. Zlepšenie podmienok pre rozvoj MSP v oblasti služieb cestovného ruchu.....	56
3.5. Zachovať kultúrno-historické dedičstvo.	56
3.6. Skvalitniť informačný a orientačný systém.	57
3.7. Rozvoj cezhraničnej spolupráce.	57
4. PODPORA A ROZVOJ PODNIKANIA.....	57
4.1. Stabilizácia a rozvoj existujúcich výrobných kapacít remeslá a poľnohospodárstvo a progresívne prispôsobovanie ich profilu vývojovým trendom.	58
4.2. Optimalizácia obecnej štruktúry a kvality podnikateľských subjektov v oblasti výroby.	58
4.3. Vybudovanie a rozvoj dopravnej infraštruktúry.....	58
4.4. Dobudovanie a rozvoj inžinierskych sietí.....	58
4.5. Rozvoj telekomunikačných sietí.....	59
4.6. Efektívne umiestňovanie existujúcich nezamestnaných na trhu práce.....	59
4.7. Posilňovanie sociálneho kapitálu.....	59
5. POĽNOHOSPODÁRSTVO A VIDIECKY ROZVOJ.....	59
5.1. Zabezpečenie racionálneho obrábania PPF so zohľadnením na vytvorenie trvalo udržateľnej sústavy hospodárenia.....	60
5.2. Podpora dynamického rozvoja prvovýroby a spracovateľského priemyslu.....	60
5.3. Ochrana PPF.....	60
5.4. Rozvoj turizmu a agroturizmu vo vidieckom priestore.....	61
6. SOCIÁLNA OBLASŤ A ZDRAVOTNÍCTVO.....	61
6.1. Zvýšenie kvality sociálnych služieb.....	61
6.2. Dosiahnutie aktívnej účasti na starostlivosti o zdravie.....	61

6.3. Výstavba nového zdravotného strediska	61
7. ŽIVOTNÉ PROSTREDIE.....	62
7.1. Ochrana a racionálne využívanie vôd, zabezpečenie dostatku pitnej vody.	64
7.2. Minimalizácia vzniku odpadov, ekologické nakladanie s odpadmi.	65
7.3. Ochrana racionálne využívanie pôd.	65
7.4. Ochrana ovzdušia.	65
7.5. Enviromentálna osвета, výchová a vzdelávanie v súlade s potrebami a ochrany životného prostredia.....	65
8. VZDELÁVANIE A ŠKOLSTVO.....	66
8.1. Rozvoj vzdelávania.	66
8.2. Zvýšenie vzdelanostnej úrovne občanov zo sociálne znevýhodneného prostredia.	66
9. VÝSTAVBA A FINANČNÉ ZABEZPEČENIE.....	67
10. Finančné zabezpečenie.....	68
Regionálny operačný program.....	69
11. SWOT analýza cestovného ruchu.....	70
12. Vízia rozvoja cestovného ruchu Slovenskej republiky do roku 2024	72
Česko	73
Maďarsko.....	73
Poľsko.....	73
Slovensko.....	73
12.1 Strategický cieľ cestovného ruchu, špecifické ciele a úlohy na ich naplňovanie.....	74
12.2. strategický cieľ, ktorým je zvyšovať jeho konkurencieschopnosť pri lepšom využívaní potenciálu, so zámerom vyrovnávania regionálnych disparít a tvorby nových pracovných príležitostí.	75
12.3. Ťažiskovými formami cestovného ruchu, pre ktoré má Slovensko najlepšie predpoklady a ktoré treba v priebehu najbližších rokov prednostne podporovať, rozvíjať a skvalitňovať, :	75
12.4. Vychádzajúc zo strategického cieľa a nosných foriem cestovného ruchu	76
12.5. Úlohy na naplnenie strategických cieľov	77
Záver:	83

Úvod

Tvorba Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Leles vychádza zo Zákona NR SR č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja, ktorý mení a dopĺňa zákon č. 309/2014 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja. PHSR obce je strategický strednodobý dokument, ktorý sa vypracováva na obdobie 10 rokov s dlhodobým výhľadom na 10-14 rokov. Je základným a kľúčovým dokumentom slúžiacim pre riadenie samosprávy vychádzajúci z poznania situácie a konkrétnych potrieb občanov, podnikateľov, záujmových skupín a ďalších subjektov na území Východného Slovenska. (Zákon o podpore regionalneho rozvoja, 2008)

Stratégia rozvoja obce je uvedená strategickou víziou, ktorá charakterizuje strednodobé rozvojové zámery obce. Strategické ciele vymedzujú priority obce na obdobie rokov 2020 až 2024, ktoré sú následne rozpracované do strategických oblastí a projektových zámerov.

V poslednej časti dokumentu je zhrnutá ekonomická situácia obce a návrh finančného a administratívneho zabezpečenia, resp. inštitucionálneho zabezpečenia plnenia PHSR obce.

Východiskové dokumenty a podklady pri vypracovaní Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja:

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja
- Štatistické informácie, správy, hodnotenia a stanoviská partnerských organizácií:
- Štatistický úrad SR
- Iné právnické a fyzické osoby
- Vlastné zdroje z prieskumu

Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce je základný programový a výkonný dokument, spracovaný za účelom riešenia súčasných závažných ekonomických a sociálnych problémov za efektívneho využitia všetkých zložiek jeho miestneho potenciálu (ekonomického, prírodného i demografického).

Poslaním Plánu hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (ďalej len Plán rozvoja) je navrhnuť systematickú a funkčnú trvalú rozvojovú stratégiu zameranú na realizáciu sociálneho a ekonomického rozvoja obce pri využití vnútorných finančných zdrojov a štrukturálnych fondov EÚ. Má logickú štruktúru, keď na základe vykonanej analýzy formuluje ciele a stratégiu ďalšieho rozvoja obce.

Plán rozvoja obce pozostáva z nasledujúcich častí:

- sociálno-ekonomickej analýzy obce a identifikácie možností rozvoja formou súhrnnej analýzy,
- stratégiu rozvoja jej priorít a opatrení potrebných na ich naplnenie,
- finančného zabezpečenia,
- organizačného zabezpečenia realizácie Plánu rozvoja obce.

Súhrnnou analýzou i strategickou časťou sa prelínajú globálne i špecifické ciele, ktoré sú rozpracované do konkrétnych opatrení.

Prvá analytická časť dokumentu obsahuje popis obce s jej základnými geografickými údajmi a hlavnými socioekonomickými charakteristikami, ktoré

charakterizujú dynamiku sociálneho a ekonomického rozvoja obce. Súčasťou je súhrnná analýza rozvojového potenciálu, ktorá v rámci globálnych a špecifických cieľov, ako aj silných a slabých stránok, príležitostí a ohrození dáva súhrnný pohľad na reálnu situáciu obce a jej rozvojové možnosti.

Druhá hlavná časť dokumentu je orientovaná na formulovanie strategického rozvoja. Globálne ciele sú rozpracované do špecifických cieľov, ktoré majú stabilizačný alebo rozvojový charakter. Stabilizačné ciele a súvisiace opatrenia sú zamerané na riešenie súčasného nepriaznivého až kritického stavu v jednotlivých oblastiach tak, aby nedošlo k ďalšiemu prehľbovaniu jestvujúcich problémov. Opatrenia viažuce sa na rozvojové ciele sú zamerané na aktivizáciu vnútorných potenciálov v obci a na podporu ich dlhodobého rozvoja.

Finančné zabezpečenie hovorí o zdrojoch financovania, ktoré sú zdroje EÚ a vnútorné (štátne a súkromné).

Z analýzy sociálno-ekonomickej situácie obce vyplynuli nasledovné rozhodujúce silné stránky:

výhodná geografická poloha obce v rámci regiónu Košice a
Košického kraja,
dobré prírodné podmienky Dolného Zemplína, blízkosť CHKO Latorica, využitie územia CHVÚ Medzibodrožia,
blízkosť hranice s Ukrajinou i s Maďarskom,
pôdny fond pre pestovanie klasických plodín, rozvoj poľnohospodárskej výroby,
výhodná poloha obce v regionálnom záujme pre rozvoj cestovného ruchu, turistiky,
voľné plochy pre rozvoj drobného priemyslu a zavádzanie nových výrobných odborov, zóny oddychu, športový areál,
kultúrne dedičstvo,
kladný prístup predstaviteľov samosprávy, štátnej správy, tretieho sektora
k rozvojovým aktivitám v obci. (Leles, 2019)

slabými stránkami obce sú:

- nedostatočná mikroekonomická adaptácia obce na podmienky trhového hospodárstva,
- nevyhovujúca technická infraštruktúra najmä dobudovanie miestnych komunikácií a chodníkov,
- nedostatočne využité dané prostredie pre cestovný ruch, turistiky,
- nedostatok voľných finančných zdrojov pre rozvoj obce,
- stagnujúca úroveň kultúrneho kapitálu,
- nevyhovujúci stav informačnej infraštruktúry,
- slabnúci ľudský kapitál,
- veľká vzdialenosť od spracovateľských centier,
- záporné saldo migrácie. (Leles, 2019)

V dôsledku závažných slabých stránok a nedostatočného akceleračného vplyvu silných stránok na sociálno-ekonomický rozvoj, obec nie je schopná vlastnými silami riešiť výrazné problémy a pre realizáciu hlavného cieľa i rozvojovej stratégie je potrebná pomoc štátu i EÚ.

Vychádzajúc zo záverov analýzy sociálno-ekonomickej situácie dlhodobým cieľom rozvoja obce je harmonický vyvážený a trvalo udržateľný rozvoj územia,

využitím hospodárskeho, demografického a prírodného potenciálu obce. Hlavným cieľom je zastaviť pokles hospodárskej a sociálnej úrovne obce a postupne zabezpečiť jej rast s cieľom dosiahnuť úroveň vyspelejších obcí Slovenska.

Plnením hlavného cieľa sa dosiahne rozvoj ekonomického potenciálu a ľudských zdrojov, ktoré sú podmienkou pre odstránenie existujúcich disparít.

Realizáciou opatrení, ktoré sú rozpracované v strategickej časti materiálu, konkrétnych projektov, ako aj súvisiacich kľúčových aktivít sa zabezpečí najmä:

A: v oblasti ekonomického rastu

- zvýšenie ekonomickej výkonnosti obce,
- rozvoj malého a stredného podnikania,
- zvýšenie konkurencieschopnosti,
- zvyšovanie produktívneho potenciálu.

B: v oblasti zamestnanosti

- vytváraním efektívnych pracovných miest v súlade s požiadavkami trhu práce,
- školenia a využívanie prostriedkov európskeho sociálneho fondu,
- podporovať tvorbu produktov cestovného ruchu jeho marketing,
- zlepšiť informovanosť návštevníkov,
- zvýšenie stupňa finalizácie produkcie.

C: v oblasti zlepšenia vybavenosti obce a životného prostredia

- vybudovanie chýbajúcej infraštruktúry na úroveň porovnateľnú s priemerom v SR, výstavba dopravnej infraštruktúry,
- rozvoj sociálnej infraštruktúry a tretieho sektora v súlade s trendmi EÚ,
- rozvoj podnikateľského prostredia a súvisiacej infraštruktúry,
- rozvoj cestovného ruchu,
- využiť potenciál ekologicky čistého životného prostredia.

D: v oblasti rastu životnej úrovne

- zlepšenie dôchodkovej situácie občanov v obci,
- zlepšenie kvality života obyvateľov obce,
- rozvoj ľudských zdrojov,
- odstránenie geografickej izolovanosti,
- zabezpečenie dopravnej prístupnosti a obslužnosti územia,
- zlepšenie dostupnosti zdravotníckych a sociálnych služieb.

Plán rozvoja obce bol spracovaný na základe poznatkov regionálnych odborníkov a miestnych autorít, ktorí najlepšie poznajú problémy, potreby a rozvojové potenciály obce. Spôsob spracovania umožnil všetkým zainteresovaným partnerom vysokú mieru spoluúčasti na programovej stratégii sociálno-ekonomického rozvoja obce.

Tento plán bude prínosom pre rozvoj odborných kapacít v záujme efektívneho absorbovania domácich prostriedkov ako aj prostriedkov poskytnutých v rámci štrukturálnych fondov EÚ. Na Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce budú nadväzovať konkrétne projekty, ktorých realizáciou sa dosiahne naplnenie vytýčených cieľov.

1. SOCIÁLNO-EKONOMICKÁ ANALÝZA A IDENTIFIKÁCIA MOŽNOSTI JEJ ROZVOJA

1.1. Popis obce a základné geografické údaje:

Obec:	LELES				
Kód ZUJ	528510	Región:	Dolný Zemplín	Rozloha ZUJ v ha	3 368
Kraj	Košický			Nadmorská výška	108 m n. m.
Okres	Trebišov				

(Leles, 2019)

Dôvody obstarania Plánu hospodárskeho a sociálneho rozvoja

Riešenie úlohy vyplýva z potreby vypracovať pre obec Leles dlhodobú stratégiu trvalo udržateľného rozvoja. Cieľom spracovania Plánu hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce je získať záväzný dokument pre ďalší rozvoj.

Názov obce: Leles
Okres: Trebišov
Kraj: Košický
Výmera k. ú.: 3 368ha
Počet obyvateľov: 1 769 k 31.12. 2018

(Leles, 2019)

Súpis dokumentácií a iných podkladov poskytnutých a získaných v prípravných prácach

- Konceptia územného rozvoja Slovenska
- Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja KSK
- ÚPN VÚC Košického kraja
- Štatistické údaje obcí Košického kraja
- Územné členenie VÚC Košice cestná sieť
- Rámec opatrení vlády

Na základe toho PHSR obce v záujmovom území plne rešpektuje:

- opatrenia pre zachovanie významných genofondových lokalít flóry, fauny a ekologický významných segmentov,
- plochy pre rekreačno-športové využitie vo väzbe na územie CHKO Latorica, i územie CHVÚ Medzibodrožia.
- výstupy zo záväzných regulatív Zmien a doplnkov ÚPN –VÚC Košického kraja. (Leles, 2019)

Vymedzenie záujmového územia

Záujmové územie tvorí územie bezprostredne súvisiace s riešeným územím majúcim prevádzkové a ekologické väzby, ochranné pásma a väzby na technickú infraštruktúru a zamestnanosť.

Geografické vymedzenie hraníc záujmového územia

Vymedzenie územia sleduje dve princípálne hľadiská geomorfologické a administratívne hľadisko. Geomorfologické hľadisko je základom pre vymedzenie vecnej problematiky riešenia projektu. Leles leží v juhovýchodnej časti Východoslovenskej nížiny na mladoštvrtohornom agradačnom vale Tisy. Spevnenom 5 - 20 m vysokými pieskovými dunami so zachovanými mŕtvymi ramenami. Nadmorská výška v strede obce je 110 m n. m., v chotári 97 - 122 m n. m. Severnú hranicu chotára tvorí Latorica so zamokrenou nivou a ostrovčekmi lužného lesa. Územie obce má aj miestu časť Kapoňa.

V súčasnosti patrí územie Dolného Zemplína do Košického kraja a okresu Trebišov. Východnú časť Zemplína zaberá Východoslovenská nížina, ktorá je rozsiahlou 4 000 km² krajinnou oblasťou v subprovincii Veľkej dunajskej kotliny. Člení sa na dva krajinné celky: Východoslovenskú pahorkatinu a južnejšiu Východoslovenskú rovinu. Východoslovenská nížina je vyplnená neogénnymi ílmi, pieskami, vápencami a štrkami. Pozdĺž riek ich pokrývajú riečne sedimenty, mimo nich spraše, sprašové hliny a na juhovýchode naviate piesky. (Leles, 2019)

Vymedzenie riešeného územia

Vlastné katastrálne územie obce Leles, tvorené katastrálnymi územiami Leles a Kapoňa, susedí z východnej strany s katastrálnym územím obce Boňany, zo severovýchodnej strany s katastrálnym územím obce Kapušianske Kľačany, z juhovýchodnej a južnej strany s katastrálnym územím obce Bačka, z južnej a juhozápadnej strany s katastrálnym územím mesta Kráľovský Chlmec, zo západnej strany s katastrálnym územím obce Poľany, zo severnej strany s katastrálnym územím obce Čičarovce.

Riešené územie je súčasťou Východoslovenskej nížiny v jej juhovýchodnej časti na mladoštvrtohornom agradačnom vale Tisy, spevnenom 5 - 20 m vysokými pieskovými dunami, so zachovanými mŕtvymi ramenami. Severnú hranicu chotára tvorí rieka Latorica so zamokrenou nivou a ostrovčekmi lužného lesa.

Vodné toky - je to hlavne tok Latorice a mŕtve ramená Tisy - Ticce, v štrkovom podloží sa nachádza pomerne stabilná úroveň spodnej vody.

Väčšina chotára je odlesnená, na brehoch rieky Latorice (zamokrená niva) sú zvyšky (ostrovčeky) lužného lesa, ktorý sa tiahne v severnej časti chotára. Menšie plochy lesa sú v juhozápadnej časti katastra pri mŕtvych ramenách. Hladina spodnej vody v týchto miestach je blízko pod povrchom a miestami vytvára zamokrené miesta.

Záujmové územie obce - Leles má centrálnu polohu v rámci skupín obcí tejto časti Medzibodrožia na oboch brehoch rieky Latorica.

Súčasnú zastavanú územie je 133,00 ha, celé katastrálne územie má 3368,00 ha.

V blízkosti obce 4 km sa nachádza mestečko Kráľovský Chlmec južne od mesta Kráľovský vrch. Podrobne riešené územie je vymedzené hranicami zastavaného územia obce rozšírenými o plochy navrhované na technickú vybavenosť a rozvoj cestovného ruchu.

Vyššiu územnú jednotku pre obec predstavuje sídelný útvar Trebišov, ktoré je sídlom okresného mesta. Najvyššiu územnú jednotku pre sídlo predstavuje sídelný útvar Košice. Územím prechádzajú regionálne a miestne systémy ekologickej stability. Riešená zóna sa prezentuje v blízkosti chránenej krajinej oblasti Latorica.

Značná pestrosť prírody a krajiny Zemplína viedla k zriadeniu viacerých veľkoplošných i maloplošných chránených území. Na území Zemplína sa v blízkosti nachádzajú štyri veľkoplošné chránené územia: národný park Poloniny, chránená krajinná oblasť Východné Karpaty, CHKO Vihorlat a CHKO Latorica. (KSSK, 2016)

CHKO Latorica

CHKO Latorica bola vyhlásená 25. 06. 1990. Rozprestiera sa pozdĺž rieky Latorice a dolných tokov Laborca a Ondavy na rozlohe 15 620 ha. Je to druhé veľkoplošné chránené územie nížinného typu na Slovensku. Územie je budované prevažne kvartérnymi sedimentami s typickým fluciálnym a eolickým reliéfom.

V súčasnosti je to ojedinelý zachovalý súbor prirodzených lužných lesov, mŕtvych ramien riek, zriedkavých a vzácných vodných a močiarnych biocenóz tvoriacich komplex, ktorý nemá obdobu v celej republike. Oblasť je charakteristické vrbovými solitérmi, dobre sa tu darí leknu bielemu, leknici žltej, kotvici plávajúcej a kosatcom. Územie sa nachádza v migračnej ceste vodného vtáctva.

Z pozoruhodných zástupcov fauny sa v oblasti vyskytuje koník stepný, modlivka zelená, korytnačka močiarna, volavka purpurová, beluša malá, kormorán veľký, orliak morský a iné. Predpokladá sa výskyt do 90-tich druhov chránených živočíchov. Na tomto území boli doposiaľ vyhlásené dve NPR - Latorický luh I. a Latorický luh II. a päť PR - Rašelinisko Boľ, Veľké jazero, Zatínsky luh, Dlhé Tice a Krátke Tice. Cestovný ruch sa územia prakticky nedotýka. (KSSK, 2016)

Fyzickogeografická charakteristika územia

Po stránke štruktúrnej Východoslovenskej nížiny riešené územie predstavuje intenzívne klesajúcu panvu vyplnenú neogénnymi a sčasti kvartérnymi sedimentami. Redeponované sedimenty tvoria v súčasnosti íly, piesky, štrky, čiastočne tufy a tufity. Jednotlivé tektonické kryhy tvoria panvu nepoklesávali rovnomerne. Poklesnuté časti sú vyplnené až 60 m mocnými polohami kvartérnych štrkov, ílov a pieskovcov. Na povrchu ich prekrývajú pokryvy spraší a sprašových hĺn. Poklesy vo Východoslovenskej nížine majú za následok aj vejárovitý tvar riečnej siete.

Na okrajoch Východoslovenskej nížiny prevládajú ilimerizované pôdy. Sprašové tabule sú charakterizované degradovanými černoziemami.

Odlesnený chotár je rovina, hydrografický je riešené územie obklopené komplexom mŕtvych ramien Tice, v severnej časti územia je Východný Leleský kanál, je tu aj Kapoňský kanál, celá hydrografická sústava patrí do Povodia Bodrogu.

Najdlhším tokom v povodí rieky Bodrog je Latorica (prechádzajúca aj cez obce Leles, ktorá je dlhá približne 188 km a pramení vo výške 850 m n.m. pod Kozákovou Poljankou na území Zakarpatskej Ukrajiny.

Naším územím preteká iba jej časť v dĺžke 31,4 km. Niekoľko kilometrov nad sútokom s Ondavou priberá veľký pravostranný prítok Laborec, ktorý plochu povodia Latorice 3 099,6 km² zväčší o 4 522,5 km².

Vzhľadom na to, že východokarpatský flyš je málo priepustný, s plytkým obehom podzemných vôd, zrážky sa prejavujú v zrýchlenom odtoku. Priemerný ročný odtok zrážok z tohto územia je 50 %, ale pri extrémnych povodňových situáciách až do 80 %. Veľké povodne sa vyskytujú najmä pri jarnom topení snehu, ale aj po výdatných krátkodobých lejakoch. Priemerný ročný prietok Latorice je

33,7 m³.s⁻¹, v čase záplav sa zvyšuje až 23-násobne. Má charakter typickej nížinnej rieky, ktorá pôvodne vytvárala sieť meandrov a mŕtvych ramien.

Hlavný tok Latorice v celom úseku ramsarskej lokality je dlhodobou charakterizovaný ako voda veľmi znečistená s vysokými koncentráciami nerozpustných látok, dusitanov (N-NO₂), fenolov a koliformných baktérií.

V povrchových vodách sa vyskytujú aj ťažké kovy, najmä Cd, Hg a Zn. Navyše je tok ohrozovaný a nepravidelne zaťažovaný tiež ropnými haváriami na Ukrajine.

Vodstvo Zemplína tvoria početné rieky, vodné kanály, nádrže, rybníky, jazerá, podzemná voda a minerálne pramene. Zemplín je typickým príkladom vejárovitej riečnej siete, ktorá spadá do povodia rieky Bodrog a do úmoria Čierneho mora.

Bodrog vzniká sútokom Ondavy a Latorice, dosahuje na území Slovenska dĺžku len 15 km. Slovensko opúšťa v jeho najnižšom bode: 94 m n. m. s prítokom 113 m³ za sekundu a hĺbkou 4,3 m. Latorica, ktorá pramení na Ukrajine, priberá niekoľko kilometrov nad sútokom s Ondavou veľký prítok Laborec. Laborec pramení v Nízkych Beskydách. Má mnoho malých prítokov, z ktorých najvýznamnejšie sú Cirocha a Uh. Cirocha pramení na severe Zemplína v Bukovských vrchoch.

Uh vzniká spojením niekoľkých prítokov, napr.: Ulička, Ubľa v masíve Hrebeňa. Ondava pramení v severozápadnej časti Ondavskej vrchoviny. Jej najvýznamnejšie prítoky sú Topľa a Trnavka. Tisa, do ktorej sa neskôr Bodrog na území Maďarska vlieva, zasahuje do územia Slovenskej republiky len 5 km úsekom, ktorý tvorí prírodnú hranicu SR a Maďarska na juhovýchodnom cípe Zemplína. Južná časť Zemplína je popretkávaná riekami s ich ramenami a zátokami, močiarimi, kanálmi i pieskovými presypmi, je ideálnym miestom na nenáročnú a pohodlnú turistickú vychádzku. Rieky a potoky poskytujú možnosti rybolovu na desiatky druhov rýb. Z hľadiska cestovného ruchu sú najpríťažlivejšie vodné nádrže Zemplínska Šírava a Domaša.

Zemplínska Šírava bola vybudovaná v rokoch 1961 - 1966 na toku Čierna voda ako nádrž Laborca. Leží severovýchodne od Michaloviec na južnom upätí Vihorlatských vrchov. Jej východná, plytšia časť, je chránenou ornitologickou rezerváciou. Vodné diela Veľká Domaša a Malá Domaša boli vybudované na Ondave v rokoch 1963 - 1967. Ležia severne od Vranova nad Topľou. Majú dobré podmienky na kúpanie, vodné športy a rybolov. Vodná nádrž Starina je situovaná v severovýchodnej časti Zemplína na rieke Cirocha. Bola vybudovaná v rokoch 1983 - 1988 pre zásobovanie regiónu východného Slovenska pitnou vodou. Jedinečným javom je chránené zosunové jazero Morské oko, situované vo Vihorlatských vrchoch. Hladina jazera počas roka kolíše. Od roku 1974 sa pre vodné športy nevyužíva - jazero je súčasťou NPR Morské oko a CHKO Vihorlat, ktorá patrí do regiónu cestovného ruchu 1. kategórie, ktoré leží v lesoch na severovýchod od obce Vinné. Sú tu možnosti kúpania, člnkovania, rybolovu, turistiky, v zime korčuľovanie, beh na lyžiach. (KSSK, 2016)

Známe sú aj Senné rybníky. Tvorené sú sústavou 26 umelo vybudovaných rybníkov. Je to oddychová lokalita a hniezdisko sťahovavého vodného vtáctva.

Na Zemplíne sa realizovalo aj veľa protipovodňových úprav. Z odvodňovacích kanálov sú najznámejšie: potok Duša, Somotorský a Leleský kanál. Veľké vody sa vpúšťajú do Poldra pri obci Beša. Najväčšie zásoby podzemných vôd sú hlavne v okolí dolného toku Laborca. Minerálne pramene sa vyskytujú v okolí Sobraniec, Michal'an a Veľat. Oblasť Východoslovenskej roviny je perspektívnou aj z hľadiska výskytu horúcich vôd. (Leles, 2019)

Klimatické pomery

Vymedzenie klimatických oblastí sa zakladá na typizácii klímy, konštruovanej na základe teploty a vlhovej charakteristiky. Zájmové územie patrí do teplej oblasti a leží na rozhraní oceánskeho kontinentálneho podnebia.

Územie sa nachádza v klimaticky teplom, veľmi suchom, nížinnom regióne. Suma priemerných denných teplôt vyšších ako 10 °C je 3160 - 2800, dĺžka obdobia s teplotou vzduchu nad 5 °C je 232 dní. Klimatický ukazovateľ zavlaženia (rozdiel potenciálneho výparu a zrážok) je 200 - 150 mm.

Priemerná teplota vzduchu v januári je -3 až -4 °C, priemerná teplota vzduchu za vegetačné obdobie (IV - IX) je 15 - 17 °C.

Z hľadiska zrážok sa jedná o suchú až mierne suchú oblasť. Priemerná ročná teplota je okolo 8 - 9 °C, priemerný ročný úhrn zrážok je spolu 600 - 800 mm. Priemerná januárová teplota je -3,8 °C, priemerná júlová teplota dosahuje 20,3 °C, počet letných dní je 67, teplota vzduchu pod 0 °C je 77 dní. Priemerný úhrn zrážok v lete je 355 mm, priemerný úhrn zrážok v zime je 209 mm. Oslnenie terénu možno považovať ako stredné, vzhľadom k tomu, že celý terén je v rovine teda so sklonom do 3°.

Klimaticky je región zadelený vo Východoslovenskej nížiny, patrí do teplej klimatickej oblasti. Dolný Zemplín je po Podunajskej nížine druhou najteplejšou oblasťou Slovenska. Územie je zatriedené do teplej, mierne vlhkej až suchej oblasti s dlhým teplým a suchým letom, krátkou chladnou a suchou zimou, s krátkym trvaním snehovej pokrývky. (KSSK, 2016)

História sídla:

Osídlenie v paleolite. Sídliisko eneolitické, sídliisko a hromadný nález bronzov z mladšej doby bronzovej, sídliisko rímsko-barbarské a slovanské z doby veľkomoravskej. Obec sa vyvinula zo staršieho osídlenia. Názov obce je doložený z rokov 1188 - 1196, 1214 ako Lelez, z roku 1252 ako Leles, z roku 1274 ako Lelez, z roku 1920 ako Leles, maďarsky Lelesz. Okolo roku 1190 v nej založil vacovský biskup Boleslav premonštrátske prepošstvo, ktoré bolo od 13. storočia do roku 1567 vierohodným miestom, a ktoré si s prestávkami v rokoch 1567 - 1697 a 1787 - 1802 udržalo v obci zemepánske postavenie.

V roku 1241 obec i kláštor zničili Tatári, naďalej však ostala strediskom feudálneho panstva. Patrili k nemu obce Lekárovce, Poľany, Kráľovský Chlmec, Čierna, Kapoňa, Leleská Polianka, Veľké a Malé Kapušany, Slavkovce, Vysoká a Radačov. Od roku 1439 do 19. storočia sa Leles vyvíjal ako zemepánske mestečko. V erbe malo kríž na trojvrší. Časť majetkov vlastnili aj drobní zemanovia. V roku 1557 mal Leles 12 port, v roku 1715 mal 19 opustených a 17 obývaných domácností, v roku 1787 mal 112 domov a 821 obyvateľov, v roku 1828 mala 224 domov a 1609 obyvateľov. Zaoberali sa poľnohospodárstvom, záhradníctvom a vinohradníctvom. V roku 1894 - 1895 založili v obci úverný spolok. Zástupcovia miestnych poľnohospodárskych robotníkov sa ako prví poľnohospodárski robotníci z územia Slovenska zúčastnili v roku 1899 VI. zjazdu Uhorskej sociálnej demokracie.

Za I. ČSR obyvatelia boli roľníci a poľnohospodárski robotníci. Mestská organizácia Komunistickej strany Československa bola založená v roku 1921. Viedla v roku 1930 štrajky poľnohospodárskych robotníkov. Obec bola v rokoch 1938 - 1944 pripojená k Maďarsku.

Kapoňa obec sa spomína od roku 1287. Bola zemianskym majetkom a často menila zemepánov. V roku 1715 mala 7 opustených a 5 obývaných domácností, v roku 1787 mala 7 opustených a 5 obývaných domácností, v roku 1787 mala 28 domov a 189

obyvateľov, v roku 1828 mala 40 domov a 301 obyvateľov. V 19. storočí tu mali majetky Weinbergerovci a iní. Za I. ČSR bola poľnohospodárskou obcou. V roku 1941 bola pripojená k obci Leles. (Leles, 2019)

Kláštor a prepošstvo premonštrátov z 12. storočia. Súčasťou kláštora je aj kláštorný kostol a kaplnka. Kláštor je renesančná dvojtraktová stavba štvorkrídlového uzatvoreného pôdorysu, opäť využívaná prepoštvom, nachádza sa na okraji obce Leles. Na území nášho Zemplína bol najstarší kláštor premonštrátske prepošstvo v Lelese, zasvätené svätému Krížu. Založil ho Boleslav, vacovský biskup (1188 - 1212). Úlohou tohto kláštora bolo aj opatrovať krajinský archív a právne listiny celého kraja. Pôvodná stavba bola pravdepodobne po tatárskom vpáde pravdepodobne ťažko poškodená alebo zničená. Krátko nato bola pravdepodobne obnovená. V priebehu 14. a 15. storočia objekt postupne rozširovali a v roku 1533 ho opevnili. Opevnený kláštor v rokoch 1623 - 1639 rozšírili o veľkú vežu nad vstupným portálom. V 18. storočí bol rozšírený nadstavbou, v interiéroch barokizovaný. V roku 1896 ešte renovovali konvent a po roku 1950 bol necitlivo adaptovaný na školu. V roku 1994 sa vrátili opátstvu holé zdevastované priestory a zničené okolie kláštora. Odvtedy sa snaží súčasný vlastník o jeho obnovu. Kostol nájdania svätého Kríža. Postavený v rokoch 1315 - 1366 dnes tvorí južné krídlo kláštora. Stavba bola v 17. - 18. storočí barokizovaná a v roku 1892 renovovaná. Súčasťou kláštora je románska kaplnka svätého Michala. Postavili ju súčasne s kláštorom v Lelese v druhej polovici 12. storočia. Neskôr v 14. storočí ju ozdobili gotickými freskami. Roku 1556 počas reformácie boli zničené gotické klenby aj okná. V polovici 18. storočia kaplnka opravou nadobudla dnešnú podobu. Nástenné maľby boli veľmi poškodené, no vďaka premonštrátom sa podarilo interiér kaplnky so vzácnymi freskami zreštaurovať.

Interiér - Prízemné miestnosti kláštora majú hrebienkové krížové klenby, na poschodiach sú rovné stropy. Pri necitlivých úpravách zväčšili okná na úkor celkového pôsobenia stavby - najmä vstupnej veže. V interiéri kostola sú krížové klenby na príporách zakončených konzolami s gotickým akantom, barokový triumfálny oblúk a barokové polkruhové okná. V kaplnke sú na stenách spomínané gotické vzácne fresky z prvej polovice 14. storočia s vyobrazením posledného súdu, Michala archanjela, stretnutie Krista s Veronikou, svätá Alžbeta vdova a uhorskí králi.

Exteriér - Trojpodlažná trojpriestorová stavba je z južnej strany uzavretá gotickým kostolom. Štvorec, ktorý takto vznikol okolo dvora na severnej a západnej strane masívne nárožné veže a nad severným hlavným vchodom barokovú vežu. Na východnej strane podpierajú stavbu oporné piliere, ktoré členia aj polygonálnu apsidu kaplnky a pokračujú aj v interiéri kostola na východe. Ústredný dvor má renesančné arkády. Kostol je jednolodový s polygonálnym uzáverom presbytéria. Na západnej strane má predstavanú vežu, barokovo upravenú so zvoncovitou strechou. Kaplnka je situovaná vo východnom krídle kláštornej stavby. (Leles, 2019)

Súčasný stav - Po roku 1994 bol kláštor v Lelese vrátený opátstvu Jasov. Vrátili sa však len holé, ošarpané steny a zdevastované priestory. Duch kláštora sa napriek všetkým týmto príkorm zachoval. Jeho vnútro opäť nadobudlo neopakovateľnú atmosféru pôsobiacu na vnútro návštevníka. Ak máte cestu okolo, choďte sa do kláštora pozrieť, jeho postupná obnova ho opäť radí medzi naše významné kláštorne pamiatky. Kláštorný komplex leží v obci a je neprehliadnuteľný už pri príchode k nej. Kláštor je na požiadanie prístupný aj verejnosti. V obnovenej

kaplnke sa budú príležitostne slúžiť sväté omše, vtedy bude kaplnka sprístupnená aj verejnosti. (Leles, 2019)

Leles kamenný most - Most Svätého Gottharda

Gotický kamenný most zo 14.storočia pri obci Leles. Most pochádza pravdepodobne zo 14. storočia. Bol postavený nad bývalým korytom rieky Tisa, kde ešte počiatkom 19. storočia pomaly prúdila voda. Dnes most preklenuje suché koryto. Meno dostal začiatkom 18. storočia, kedy leleský kláštor prevzal rád z Čiech, ktorý sem priniesol kult Svätého Jána Nepomuckého a Svätého Gottharda, ktorého socha stála pri moste do roku 1848. Socha bola neskôr odstránená a most rekonštruovali v roku 1994.

Exteriér - Menší kamenný gotický most so zreteľne zachovanými oblúkmi. Jeho dĺžka je 70 m a vnútornú - prejazdnú šírku 5 m.

Súčasný stav - Samotný most je označený tabuľou a z dôvodov jeho ochrany a zabezpečenia je v súčasnosti pre cestnú premávku uzavretý.

Archeológia - archeologické pamiatky, ktoré sú prvotnými dokladmi osídlenia chotárov jednotlivých častí obce dávno pred prvými písomnými správami.

Najstaršie, praveké osídlenie obce dokladajú nálezy, boli získané počas čiastočných prieskumov a náhodných nálezov obyvateľov. Osídlenie obce doložené početnými archeologickými lokalitami a drobnými nálezmi dopĺňajú bohaté historické správy .

Medzi najhodnotnejšie pamiatky v katastrálnom území obce patria tie, ktoré nie je vidieť a sú ukryté pod vrstvou zeme. Sú to vzácne archeologické náleziská z rôznych časových a historických období.

Archeologické lokality :

LELES:

Lokalita č.1 - poloha "Akásztódomb" sídliskové nálezy z doby rímskej a včasného stredoveku (9. - 10. storočie).

Lokalita č.2 - poloha "Apró hegy" - zaniknutá stredoveká osada (12. - 13. storočie)

Lokalita č.3 - poloha "Blízko kláštora" - sídliskové nálezy z praveku a včasného stredoveku.

Lokalita č.4 - poloha "Packhomok" - sídliskové nálezy z neolitu, eneolitu, včasného stredoveku (8.- 9. storočie) a vrcholného stredoveku.

Lokalita č.5 - poloha "Pri tehelni" - sídliskové nálezy z doby laténskej, doby rímskej a včasného stredoveku (10. - 11. storočie) .

Lokalita č.6 - poloha "Szikorahomok" - sídliskové nálezy z praveku a včasného stredoveku (10. - 11. storočie).

Lokalita č.7 - poloha "Šibeničný kopec" - sídliskové nálezy z doby bronzovej, doby laténskej, doby rímskej a včasného až vrcholného stredoveku (10. - 12. storočie).

Lokalita č.8 - poloha "Vilhaň" - sídliskové nálezy zo staršej doby bronzovej.

KAPOŇA :

Lokalita č.9 - poloha "Csonkáš" (Kýpet') - sídliskové nálezy z doby rímskej a vrcholného stredoveku (12. - 13. storočie).

Lokalita č.10- poloha "Nagyhegy" - sídliskové nálezy z doby halštatskej. (Leles, 2019)

Pamiatky:

Budovy bývalého prepošstva premonštrátov zo 14. - 15. storočia, postavené na mieste staršej stavby, v roku 1533 opevnené, v roku 1588 opravené, v rokoch 1623 - 1639 doplnené vežou nad vstupným portálom, z 18. storočia nadstavba a zbarokizovanie objektu, v roku 1896 renovované.

Kostol rímskokatolícky gotický z rokov 1315 - 1366 ako južné krídlo kláštorného komplexu.

Kaplnka gotická vo východnom krídle.

Kostol reformovaný klasicistický z prvej polovice 19. storočia, renovovaný v roku 1912.

Socha svätého Jána Nepomuckého z konca 18. storočia.

Most kamenný.

2 Kríže liatinové.

1.2. Obyvateľstvo – miera ekonomickej aktivity

V obci nie je rozvoj bytového fondu, malého a stredného podnikania, aktivity v oblasti cestovného ruchu nie sú doposiaľ adekvátnym prínosom rozvoja.

Rozhodujúcim faktorom ekonomickej prosperity územia s ohľadom na prírodné atraktivity bude rozvoj cestovného ruchu, malého stredného podnikania, rozvoj služieb. Tieto aktivity sú podmienené vybudovaním, technickej infraštruktúry a podpore vidieckej rekreácie a turizmu.

Vývoj počtu obyvateľov

Počet obyvateľstva obce z hľadiska dlhodobého vývoja možno charakterizovať ako stabilný sídelný útvar, kedy sa obec zaraďuje do kategórie stagnujúceho sídla. V súčasnosti je v obci 1769 obyvateľov, je tu zastúpenie aj rómskej komunity.

Podľa analýzy dlhodobého vývoja zaraďujeme obec do kategórie sídel, ktoré zaznamenali nárast počtu obyvateľov. V dynamike vývoja obyvateľstva podľa analýzy jednotlivých období boli badateľné určité rozdiely, ovplyvňovanie spoločenským vývojom v krajine. (datacube.statistics.sk, 2018)

Vzhľadom na funkciu sídla v oblasti turizmu a rekreácie má veľký význam počet dočasne prítomného obyvateľstva, ktoré má nároky na dopravu i služby občianskej vybavenosti.

Pre vekovú štruktúru obyvateľov riešeného sídla je charakteristický nízky podiel detskej zložky a obyvateľov v produktívnom veku a vysoké zastúpenie obyvateľov v poproduktívnom veku.

Obyvateľstvo riešeného sídla má výrazne znaky progresívneho typu populácie, kedy súčasná veková štruktúra vytvára priaznivé podmienky pre rast obyvateľstva prirodzenou menou.

Priemerná hustota obyvateľstva je v priemere na Slovensku 109 obyvateľov/km². Vidieckosť územia na úrovni NUTS II, kde vo vidieckych obciach žije 15 – 50 % obyvateľov, na východnom Slovensku je to 41,1 %. V Košickom kraji je to 39,3 % obyvateľstva.

Prirodzený úbytok obyvateľstva na Slovensku je predovšetkým dôsledkom poklesu pôrodnosti. Z hľadiska celkovej štruktúry obyvateľstva pokračuje teda proces starnutia, znížením podielu detskej populácie 0 – 14 ročných a zvýšením podielu poproduktívnej populácie 65 a viac ročných.

Prirodzená reprodukcia- prirodzený pohyb

Prirodzený pohyb obyvateľstva je vyjadrením prirodzenej reprodukcie, je dôležitou kategóriou z hľadiska sledovania demografických kritérií a tvorí základný podklad pre spracovanie prognózy vývoja. Prirodzený pohyb vplýva na zmenu počtu, vekovej a pohlavnej štruktúry obyvateľov obce. V prirodzenej reprodukcii sa sleduje pôrodnosť, úmrtnosť, prirodzený prírastok, sobášnosť a rozvodovosť.

Demografická štruktúra obce je charakterizovaná špecifikami odrážajúcimi sa najmä:

- v priaznivom vývoji obyvateľstva ročníkov vstupujúcich do produktívneho veku, ktorý sa prejaví v rozvoji demografického potenciálu, v silnom zastúpení obyvateľstva v produktívnom veku v oboch zložkách ženskej i mužskej populácie.

Vývoj obyvateľov SR podľa produktívneho veku:

Demografia:

Počet obyvateľov k 31.12.2018 spolu 1769, muži 899, ženy 870

Predproduktívny vek (0 - 14) spolu 341

Produktívny vek (15 - 54) ženy 586

Produktívny vek (15 -59) muži 583

Poproduktívny vek (55 + Ž, 60 + M) spolu 259

(datacube.statistics.sk, 2018)

V súčasnosti je v obci 1 769 obyvateľov, z toho je okolo 530 rómov, je tu 500 domov, z toho asi 50 neobývaných.

Ekonomická aktivita obyvateľstva

Ekonomická aktivita patrí medzi základnú sociálno-ekonomickú klasifikáciu triedenia obyvateľstva. Obyvateľstvo sa triedi na ekonomicky aktívne a neaktívne.

Ekonomicky aktívne je obyvateľstvo, ktoré sa aktívnym spôsobom podieľa na hospodárskom živote. Obyvateľstvo zaoberajúce sa živnostenskou činnosťou sa považuje za ekonomicky aktívne.

Ekonomicky neaktívne je obyvateľstvo nezávislé, s vlastným zdrojom obživy a závislé, bez vlastného zdroja obživy, napr. ženy na materskej dovolenke, ženy v domácnosti, invalidi a pod.

Obyvateľstvo v obci je považované za ekonomicky aktívne. Celková vysoká ekonomická aktivita obyvateľstva súvisí s jeho vekovou štruktúrou, pre ktorú je charakteristické vysoké zastúpenie produktívnej zložky obyvateľstva.

Pohyb za prácou

V súvislosti s rozvojom hospodárstva SR v budúcnosti možno očakávať migráciu obyvateľstva z vidieka do miest. Slovenská republika je v súčasnosti druhou krajinou EÚ s najnižšou mierou urbanizácie.

S ekonomickou aktivitou obyvateľstva úzko súvisí pohyb za prácou. Pohyb za prácou mimo obec, trvalého bydliska je jedným z faktorov vyrovnávajúcich zdroje a potreby pracovných síl a je podmienený prioritne, rozsahom a štruktúrou poskytovaných v mieste bydliska.

Intenzívny pohyb za prácou, ktorý sa prejavuje vo veľkom rozsahu dochádzky a odchádzky za zamestnaním poukazuje na úzke pracovné väzby medzi sídelným útvarom, časť obyvateľov odchádza za prácou aj do zahraničia. Väčšina ekonomicky aktívnych obyvateľov pracuje v Čiernej nad Tisou, v Kráľovskom Chlmci čiastočne aj

v Trebišove. Miestne pracovné príležitosti sú v obmedzenej miere v poľnohospodárstve, drobnej výrobe, obchode a službách. S rozvojom pracovných príležitostí treba rátať v poľnohospodárstve a službách.

1.3. Dôchodková situácia obyvateľstva:

Z analýz vývoja počtu obyvateľov SR je úplne jasné, že dochádza k zvyšovaniu priemerného veku a následne aj k zvyšovaniu indexu starnutia.

Za následok pribúdania celoslovenskom priemere stredná dĺžka života u mužov je 70 rokov a u žien takmer 78 rokov. (datacube.statistics.sk, 2018)

1.4. Evidovaní nezamestnaní:

.Medziročne sa počet evidovaných nezamestnaných zvyšuje. Väčšina nezamestnaných je z obyvateľstva, ktoré nemá kvalifikačné vzdelanie.

V obci je rómska komunita, z celkového počtu okolo 530, je až 80% nezamestnaných.

1.5. Vzdelanostná štruktúra obyvateľov:

V obci je vzdelanostná štruktúra obyvateľstva nasledovná:

- základné
- stredoškolské bez maturity
- stredoškolské s maturitou
- vysokoškolské.

V obci sú občania bez vzdelania, ktorí nemajú dokončenú základnú školu, medzi týchto obyvateľov patria obyvatelia rómskeho etniká. (datacube.statistics.sk, 2018)

1.6. Zdravotné a sociálne služby:

V súčasnosti sa v riešenom území nachádza ambulancia lekára, je tu aj lekárňu, obyvatelia využívajú lekárske služby aj vo Veľkých Kapušanoch. V oblasti sociálnych služieb nie je v obci žiadne zariadenie. V obci je veľmi potrebné vybudovať nové zdravotné stredisko, kde sa bude nachádzať viac lekárov a podporí sa zdravotná a sociálna starostlivosť o občanov.

1.7. Stavebníctvo a bytová výstavba:

Urbanistická kompozícia je proces, v ktorom sú všetky hmotné i nehmotné zložky sídelného útvaru, súčasne s riešením funkčno-prevádzkových a organizačných predpokladov, integrované v jednotiacom estetickom poriadku. Najvýznamnejšiu úlohu hrá pri tom estetický aspekt, ktorý nemožno nahrádzať racionálnym riešením funkčných, prevádzkových, komunikačných a iných vzťahov.

Sídelný útvar treba chápať ako hmotný a priestorový celok, ktorého jednotlivé časti majú byť organicky navzájom previazané. Všetky hmotné i nehmotné zložky sídelného útvaru, súčasne s riešením funkčno-prevádzkových a organizačných predpokladov, majú byť harmonicky zjednotené v jednotiacom estetickom poriadku.

Ide o estetickú usporiadanosť foriem (tvary, línie, farby, proporcie, priestorové vzťahy) a súčasné vylúčenie nesúvislých rušivých momentov.

Prestavbu a výstavbu v okolí jadra riešiť tak, aby sa nenarušila kultúrno-historická, a urbanistická kvalita jadra a jeho urbanistický pôdorys. Tak vzniknú možnosti rozšírenia kapacít na obchodno-obslužné činnosti v súkromnom sektore.

Jadro si v rámci riešenia vyžaduje zvýšenú pozornosť k urbanistickým hodnotám a bude nutné zabezpečiť jeho modernizáciu. Existujúci systém treba zachovať dodržaním uličnej čiary a kompozície sídla, ako aj charakteru zástavby v blokoch jednotlivých objektov radovej zástavby.

Je nevyhnutné zachovávať panorámu sídla s dominantu kláštora, kostola a zakomponovať ho do prírodného prostredia. Okrem toho bude potrebné:

- dodržať priestorové usporiadanie sídla, ktoré vychádza z rozloženia hmôt v pôdoryse, z výškového usporiadania a spojenia s celým okolím,
- do jadra situovať funkčne aktivity nevyvolávajúce nároky na veľkoplošné asanácie, ktoré možno situovať v existujúcich plošných a priestorových podmienkach s cieľom morálnej a fyzickej modernizácie jadra,
- nelokalizovať tu zariadenia, ktorých plošné a objemové nároky presahujú merítko a štruktúru zástavby jadra,
- lokalizovať tu objekty s plochými a šikmými strechami s tvrdou pálenou krytinou, ktoré sú výrazným dotvárajúcim prvkom jadra, (je nutné zachovať aj pri novej výstavbe),
- novú zástavbu prispôbiť výškovej hladine okolitých objektov ako aj merítku a tvarosloviu okolitej zástavby,
- riešiť prieluky, ktoré je možné využiť na výstavbu,
- zmodernizovať znehodnotený a nevyužívaný bytový fond,
- v súvislosti s týmto riešením navrhujeme postupovať s konkrétnym stavebno-technickým zameraním a vyhodnotením jestvujúcich funkcií objektov a na tomto podklade navrhnuť možný spôsob prestavby a dostavby,
- lokalizáciu prevažnej časti občianskej vybavenosti umiestňovať na hlavnej kompozičnej osi, a to v pôvodnej trase, aby sa posilnil jej kultúrno-spoločenský charakter,
- na hlavnú kompozičnú os umiestňovať zariadenia obchodu a služieb, prípadne administratívy tak, aby bola atraktívna aj pre pasantov.

V rámci urbanisticko-výtvarných pomerov je potrebné rešpektovať štruktúru pôvodne zastavaných častí sídla a hlavne v ich centrálnych polohách im ponechať výraz pôvodnej zástavby, prípadne nenásilnou dostavbou a modernizáciou starších objektov doceliť kvalitu, ktorá by s ňou korešpondovala.

Okrem zachovania architektonicko-urbanistických pomerov je zároveň potrebné zachovať a kompozične umocniť solitéry s historickou hodnotou.

Pri novej výstavbe treba rešpektovať v týchto lokalitách architektonický tvar domu typický pre toto prostredie.

Vzhľadom na súčasnú hladinu a charakter zástavby navrhujeme podmienky realizácie novej zástavby :

- v architektúre sa musí rešpektovať hmotné usporiadanie, kompozícia a mierka s okolitou súčasnou zástavbou,
- objekty pre novú individuálnu bytovú výstavbu budú 1 - 2 podlažné so šikmou strechou a podkrovím, ktorých horizont by nemal prevyšovať súčasnú hladinu striech okolitej zástavby.

V najbližšom návrhovom období bude potrebné zamerať sa na riešenie týchto problémov:

- znížiť obsah odpadu bytového fondu, neuvažovať s celoplošnými asanáciami,
- zvýšiť rozsah modernizácie, opráv a údržby existujúceho bytového fondu,
- využívať rôzne netradičné formy získavania bytov, ako prístavby, nadstavby, podkrovné byty a pod.,
- vytypovať vhodné lokality pre novú bytovú výstavbu,
- humanizácia obytného prostredia,
- zabezpečiť širšiu škálu druhov a foriem bývania (od sociálnych bytov po nadštandardné) vzhľadom na diferenciaciu potrieb a možnosti rôznych sociálnych skupín obyvateľstva,
- pre fungovanie trhu bytov umožniť a podporovať vstup podnikateľskej sféry do výstavby bytov.

Modernizácia súčasne neobývaného bytového fondu, ako i nová výstavba sociálnych bytov podporia tendencie smerujúce k stabilizácii súčasnej štruktúry.

Funkčné členenie a využitie územia

Funkcia bývania je rovnomerne rozložená na celom území sídla, najmä okolo hlavnej kompozičnej osi sídla. Nová bytová výstavba – sociálnych bytov, bude rozvíjaná v rámci novej IBV, ale aj vo voľných záhradách, hlavne výstavba rodinných domov, pri zachovaní charakteru zástavby a charakteru historického pôdorysu, bez podstatnejších zmien vo výškovom zónovaní.

Funkcia občianskej vybavenosti je koncentrovaná v priamej nadväznosti na hlavnú kompozičnú os. Navrhovaná občianska vybavenosť v rámci individuálnej bytovej výstavby bude vo forme služieb.

Funkcia podnikateľských aktivít je nedostatočne zastúpená v oblasti služieb a cestovného ruchu. Štruktúra funkčných plôch a ich rozvoj vychádza z hore uvedených podmienok. (Leles, 2019)

OBČIANSKA VYBAVENOSŤ

Školstvo:

V sídelnom útvare sa nachádza ZŠ 1. – 9. so 176 žiakmi, z toho je tu 1. – 4. s vyučovacím jazykom maďarským. Deti navštevujú MŠ, je tu 47detí.

Zdravotníctvo:

V súčasnosti sa v riešenom území nachádza praktický lekár a lekárka.

Sociálna starostlivosť:

Sídelný útvar nemá žiadne zariadenie sociálnej starostlivosti.

Kultúra:

V obci sa nachádza budova obecného úradu a kultúrno-spoločenská budova, knižnica.

Telesná výchova a šport:

- futbalové ihrisko,

Správa:

- Obecný úrad, pošta, telefónna ústredňa.
- Klub dôchodcov, Skauti, Záhradkári, Dobrovoľný hasiči,

Špecifická vybavenosť:

- Cintorín,
- Dom smútku. (Leles, 2019)

1.8. Vývoj počtu a štruktúra podnikateľských subjektov:

Komerčnú vybavenosť reprezentujú zariadenia, ktorých kapacitný rozsah a druhovú štruktúru reguluje trh na základe dopytu a ponuky.

Do komerčnej vybavenosti patrí sféra obchodu verejného stravovania. V tejto oblasti sa v obci nachádza predajňa zmiešaného tovaru, pohostinské odbytové stredisko, predajňa nepotravinárskeho tovaru, predajňa potravinárskeho tovaru, v obci podnikajú aj SHR, taktiež je tu tlačiareň. (Leles, 2019)

Zamestnanosť

Napriek nižšej konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky predsa len postupne dochádza k pozitívnym zmenám, a tak sa približujeme k štruktúre ekonomík vyspelých krajín Európy. Klesá podiel poľnohospodárstva, stabilizuje sa podiel stavebníctva a priemyslu a stúpa podiel služieb na tvorbe HDP.

Vývoj ekonomiky podľa sektorov v roku 2018:

V poľnohospodárstve – 4,5 %, v stavebníctve – 3,9 %, v priemysle – 25,5 %, služby – 57,8 %, ostatné – 8,3 %.

Vidieckosť územia na úrovni NUTS III, patrí riešené územie do skupiny ostatných vidieckych regiónov, kde vo vidieckych obciach žije 15 – 50 % obyvateľstva, Košický kraj – 39,3 %, pričom zamestnanosť vo vidieckych oblastiach je 82 %.

Z hľadiska ponuky pracovnej príležitosti a zamestnanosti riešenom území je nedostatok pracovných príležitosti.

Ostatné podnikateľské subjekty v riešenom území z hľadiska počtu svojich trvalých zamestnancov majú na celkový ekonomický a sociálny vývoj v lokálnych podmienkach iba doplnkový význam a značne obmedzený vplyv.

Tento stav je spôsobený predovšetkým celkovo slabým ekonomickým rozvojom, nízkou kúpyschopnosťou obyvateľstva a nedostatkom kvalitných podnikateľských zámerov. Nezamestnaní občania sú zapojení do aktivačných prác. (Leles, 2019)

1.9. Analýza poľnohospodárstva a rozvoj vidieka:

Pôda je jednou z najdôležitejších zložiek prírody a krajiny a je základom poľnohospodárskej a lesnej produkcie. Je odrazom fyzickogeografických pomerov územia a podlieha neustálym vývojovým zmenám, ktoré sú vyvolané rozličnými vnútornými a vonkajšími činiteľmi. Pôda plní významnú environmentálnu funkciu ako zložka krajiny z regulačným detoxikačným a hygienickým čistiacim významom, čím ochraňuje iné zložky životného prostredia.

Z celkovej výmery 2 441 tis. ha je na území Slovenska 56 % pôd s dobrou kvalitou, s horšou kvalitou je 36 % a 8 % pôd je nevhodných pre poľnohospodárske využitie.

Ochrana biologickej diverzie a obnoviteľných zdrojov má kľúčové miesto v slovenskej environmentálnej politike. Slovensko je zmluvnou stranou Dohovoru o biologickej diverzite od roku 1994. Ochranu ekosystémov, voľne žijúcich druhov živočíchov a voľne rastúcich druhov rastlín a genetickej diverzie upravuje zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny.

Zákon definuje kategórie chránených území (CHÚ) pre zabezpečenie ochrany biotopov a druhov národného a európskeho významu.

Z celkovej výmery 1 132 160 ha (23,14 % územia SR) osobitne chránených území predstavujú lesy viac ako 80 % z čoho vyplýva dôležitosť lesných ekosystémov v týchto územiach.

Poľnohospodársky využívané plochy zaberajú asi 35 000 ha z chránených území. Spôsob hospodárenia (obmedzujúce podmienky) v týchto oblastiach je stanovený zákonom 543/2002 Z. z . o ochrane prírody a krajiny. V blízkosti riešeného územia je CHKO Latorica.

K hlavným faktorom ovplyvňujúcim ďalšie smerovanie ochrany prírody patrí tiež realizácia princípov sústavy NATURA 2000 v záujme vytvorenia európskej ekologickej siete osobitne chránených území. Národný zoznam navrhovaných ÚEV (schválených vládou SR uznesením č. 239/2004 zo dňa 17. marca 2004) obsahuje 382 území s výmerou 574 745 ha, čo predstavuje 11,76 % z výmery SR. Zoznam lokalít ÚEV podlieha schválenie EK a ich následnému vyhlásenie MŽP SR.

Kvalitatívne i kvantitatívne je ochrana poľnohospodárskej pôdy legislatívne zakotvená v zákone č. 220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy. V intenciách Európskej pôdnej politiky a Svetovej pôdnej politiky boli v roku 2002 vládou SR prijaté Zásady štátnej pôdnej politiky.

V súčasnosti predstavuje rozloha ekologicky obhospodarovanej pôdy 93 951 ha, z toho je 27 890 ha ornej pôdy, 65 491 ha trvalých trávnych porastov, 490 ha sadov, 80 ha vinogradov. Registrovaných je 205 ekologických fariem.

V obci je využívaná pôda, hospodária tu SHR, ktorí sa zameriavajú aj na chov hovädzieho dobytku, taktiež sú kosené TTP.

Orná pôda má v katastrálnom území významné zastúpenie, v katastri sa nachádza na ploche až 1 140,49 ha, čo predstavuje 41,63 % z riešeného územia. Je reprezentovaná rozsiahlymi parcelami ornej pôdy, bez drevinovej sprievodnej zelene v strednej časti nad obcou Leles, pod časťou Kapoňa a sú tiež roztrúsené po celom katastri. Ostatná sprievodná zeleň pozostáva z bylinnej zložky. Uvedená vegetácia na ornej pôde je jednoznačne zmenená vplyvom intenzívnej poľnohospodárskej veľkovýroby. Výmery trvalých kultúr sú nasledovné. Vinice tvoria 5,93 ha, čo je 0,22 % a záhrady 51,19 ha, čo je 1,87 %.

Mozaikovitá štruktúra sa v rámci riešeného územia nachádzajú severne od Východného Leleského kanála na území CHKO Latorica, kde sa striedajú lúčne porasty s bohatou sprievodnou zeleňou, pasienky, močiarna vegetácia a lesné porasty.

Na riešenom území mimo hranice súčasne zastavaného územia sa nachádzajú tieto BPEJ :

0311002 – 5. skupina – nivné pôdy glejové stredne ťažké, na rovine bez prejavu plošnej vodnej erózie

(0 - 1 °) bez skeletu (obsah skeletu do hĺbky 0,6 je do 10 %) , hlboké (60 cm a viac).

0312003 – 6. skupina – nivné pôdy ťažké, glejové na rovine, bez skeletu, hlboké

0306002 – 5. skupina – nivné pôdy stredne ťažké s priaznivým vodným režimom, nekarbonátové, bez skeletu, hlboké

0359201 – 7. skupina – regozem (mačinová pôda) naviatych pieskoch, ľahká, na miernych svahoch (3 – 7 °), bez skeletu, hlboká. (KSSK, 2016)

Hydrologické a hydrogeologické pomery

Celková dĺžka vodných tokov v Slovenskej republike dosahuje 49 774,8 km. Upravené brehy vodných tokov dosahujú dĺžku 7 898 km. V dĺžke 2 769 km majú vybudované ochranné hrádze pred povodňami, ktorými sa vo výmere 3 984 km² zabezpečuje plocha pred storočnými vodami.

Pramenný potenciál vody v Slovenskej republike je cca 400 m³/ sec., no územím preteká cca 3 300 m³/sec. Vodný fond prameniáci na území Slovenska má tiež široký rozptyl od vysokohorského, cez stredohorské, až po nížinné. Vzhľadom na klimatické zmeny sa čoraz častejšie vyskytujú povodňové prietoky ohrozujúce stavby, hodnota a životy obyvateľstva.

Zdroje podzemných vôd sú rozložené nerovnomerne v závislosti od geologických pomerov. Prírodné zásoby podzemných vôd predstavujú v SR 146,7 m³/s, z ktorých je 51,7 % využiteľných. Vplyvom rozkolísaných zrážkových pomerov dochádza k redukcii zásob podzemných vôd.

V zmysle zákona o vodách č. 364/2004 Z. z. sú definované štyri chránené územia:

- a) Chránené vodohospodárske oblasti,
  - b) Ochranné pásma vodárenských zdrojov,
  - c) Citlivé oblasti,
  - d) Zraniteľné oblasti.
- a) V súčasnosti je na území SR vyhlásených 10 CHVO s celkovou výmerou 6 942 km², čo predstavuje 14,2 %.
  - b) OP vodárenských zdrojov je na území Slovenska 1 138 PHO zdrojov podzemných vôd.
  - c) V roku 2003 bolo vydané nariadenie vlády SR č. 617/2004 Z.z., že za citlivú oblasť bolo stanovené celé územie SR.
  - d) Na Slovensku boli zraniteľné oblasti vymedzené nariadením vlády č. 617/2004 v súlade so smernicou Rady 91/676/EEC o ochrane vôd pred znečistením dusičnanmi pochádzajúcimi z poľnohospodárskej činnosti, plocha územia SR 62 %.

V záujmovom území sa nachádza blízkosť územie s osobitnou ochranou prírody a krajiny v zmysle zákona NR SR č. 287/94 Z. z. o ochrane prírody a krajiny – CHKO Latorica.

V riešenom katastri sa nachádza 259,48 ha vodných plôch čo predstavuje 9,47 % z riešeného územia.

Hlavný vodný tok je rieka Latorica, ktorá v medzihrádzovom priestore je porastená brehovými porastami s vlhkomilnými rastlinnými spoločenstvami a TTP. Tento vodný tok s brehovými porastami predstavuje najvýznamnejší ekologický a krajinársky prvok v krajine. Severnou a severovýchodnou časťou riešeného katastra obce prechádza Východný Leleský kanál, ktorý má upravené koryto a pre riešenú obec Leles, ako aj pre vyššie položené obce, plní funkciu recipienta. Do neho sú zaústené ostatné melioračné kanály s prevodom vody z odvodňovaných pozemkov. Z ďalších kanálov sú to Slepé ramená Tice, ktoré dopĺňujú krajinársku a ekologickú hodnotu územia. Jedná sa o depresie nachádzajúce sa s časti v severozápadnej časti riešeného územia, väčšina sa nachádza v južnej časti katastrálneho územia obce pod časťou Kapoňa, pokračuje ponad obec Bačka k obci Leles a odtiaľ pokračujú smerom do obce Poľany.

Latorica je v celom svojom úseku ohradzovaná a s výnimkou 7,15 km úseku od ústia, v ktorom pri rozšírenom medzihrádzovom priestore dochádza k zanášaniam

a tým k zmenšovaniu prietochného profilu kynety, zabezpečuje prietok Q100 - ročnej vody. Rozsah inundácií sa úpravami znížil z 200 km² na 34,9 km².

Mimo zastavané územie sa navrhujú úpravy hrádzí toku Latorica na prevýšenie 1,0 m nad hladinu Q100-ročnej vody. Využitie mŕtvych ramien pre cestovný ruch, ich prečistením vzniknú nové možnosti pre miestnych obyvateľov.

Leles má horninové prostredia v slovenskej časti Medzibrodžia zvýšenú teplotu už v relatívne malých hĺbkach. V záujmovom území obce Leles sa pohybuje v hĺbke 500 m v rozpätí 35 - 45 °C, v hĺbke 1000 m je teplota horninového prostredia 60 - 70 °C. (KSSK, 2016)

Poľnohospodárstvo:

Transformácia a modernizácia poľnohospodárstva spojená s prudkým znižovaním počtu pracovníkov v posledných rokoch s dosahom hlavne na nízko kvalifikovanú pracovnú silu má výraznú segmentáciu pracovných trhov s prehĺbovaním nerovností na trhu práce. Predpokladá sa aj ďalší pokles stálych pracovných miest v poľnohospodárstve na úkor krátkodobých sezónnych pracovných úväzkov. Poľnohospodársku pôdu v riešenom území obhospodárujú SHR zameraní nachov hovädzieho dobytká a kosenie TTP.

Rastlinná výroba

Poľnohospodárska pôda v riešenom území sa vyznačuje najvyšším zastúpením trávnatých porastov, čo spolu s klimatickými podmienkami určuje rastlinno - krmovinársky charakter výroby.

Rastlinná výroba je v menšej miere zameraná na pestovanie obilniny - pšenica, kukurica. Olejiny - slnečnica a repka ozimná. Strukoviny – hrach.

Živočíšna výroba

V súčasnosti v riešenom území je chov hovädzieho dobytká.

1.9.1. Lesné hospodárstvo:

Lesné porasty sa nachádzajú v severnej a severovýchodnej časti riešeného katastra, vyskytujú sa na území CHKO Latorica. Nachádzajú sa na výmere 191,14 ha čo predstavuje len 6,98 % z riešeného územia.

Vytvárajú súvislé porasty v I. lesnom vegetačnom stupni *dubovom* s prevažným zastúpením skupín lesných typov hrabovo-brestová jaseňina (*Ulmeto - Fraxinetum carpineum*) z bohatým zastúpením duba letného, jaseňa štíhleho, hrabu, bresta a dubová jaseňina (*Querceto-Fraxinetum*). Lesné porasty vytvárajú dve etáže miestami sú rozpracované najmä v južnej časti s nevhodnou dosadbou topoľa.

V spodnej etáži sú bohato zastúpené aj krovité dreviny ako baza čierna (*Sambucus nigra*), hloh jednosemenný (*Crataegus monogina*), trnka slivková (*Prunus spinosa*), ostružina krovitá (*Viburnum lantana*) a druhy rodu ruža (*Rosa sp.*). Lesné porasty podľa údajov lesného hospodárskeho plánu sú mierne poškodené exhalátmi z elektrárne vo Vojanoch. Lesné porasty aj napriek uvedenému slabému poškodeniu predstavujú plochy s najväčším ekologickým významom v riešenej oblasti. Vzhľadom na optimálne prírodné podmienky sú uvedené lesné porasty pomerne produkčné.

Nelesná drevinová vegetácia :

Rozšírenie nelesnej drevinovej a krovinovej vegetácie (NDKV) je kvôli intenzívnemu obhospodarovaniu krajiny značne obmedzené najmä v časti medzi Východným Leleským kanálom a obcou Leles a jej časťou Kapoňa. Tu sa vyskytuje

iba prechodne v menších skupinách najmä v krovitej forme, najmä okolo poľných ciest

a pri melioračných kanáloch. Popri lesných biocenózach patria v riešenom katastri medzi najhodnotnejšie biocenózy. Druhovú skladbu rastlín a živočíchov je v nich veľmi pestrá, počet ohrozených a stálych druhov je tu zo všetkých druhov najvyšší. Ďalej sa vyskytuje na plochách s kolísajúcou vodou ako sú močiare a litorálna vegetácia so strednou ekologickou hodnotou, tu je druhová skladba biocenóz menšia. Nachádza sa tiež okolo melioračných kanálov.

Jedná sa prevažne o topoľové líniové porasty, kde v spodnej etáži sa nachádza baza čierna (*Sambucus nigra*), trnka (*Prunus spinosa*), a iné dreviny krovitého vzrastu. Na mnohých miestach je tvorená aj pôvodnými vrbovými podrastmi. Celkovo je možné topoľovú výsadbu charakterizovať ako prestárlu, a vzhľadom na svoj vek postupne prestáva plniť svoju funkciu.

Uvedená nelesná vegetácia poskytuje prirodzené úkryty pre jestvujúcu poľnú zver, ako aj hniezdiská pre vtáctvo. Je vhodným biotopom pre množstvo druhov rastlín, živočíchov a húb, ktoré nenachádzajú vhodné životné podmienky v okolitej poľnohospodárskej krajine. Zvýšenie biologickej diverzity zvyšuje ekologickú stabilitu tejto krajiny.

Trvalé trávne porasty :

Sú roztrúsené po celom katastrálnom území. Nachádzajú sa na parcelách Topoľnica, Kaponský klin, Jakobov pasienok a v severozápadnej časti. Nachádzajú sa na pôdach s nižšou úrodnosťou kde pôvodný horizont je plytký prípadne zamokrený. Sú to prevažne svieže produkčné jedno až dvojkosné lúky na vlhkých stanovištiach. Nachádzajú sa na výmere 744,26 ha čo predstavuje 27,16 % z výmery riešeného katastra. Na zamokrených stanovištiach je druhové zloženie tvorené prevažne ostricami. V riešenom katastri čiastočne zlepšujú ekologickú stabilitu.

1.9.2. Rozvoj vidieka:

Obec možno charakterizovať ako polyfunkčné sídlo s kumuláciou nasledovných funkcií:

- obytná,
- rekreačná,
- prírodno-ochranná,
- poľnohospodárska,
- priemyselná.

Polohou obce je väzba na blízkosť CHKO Latorica predurčuje sídlo k rozvoju širokého spektra aktivít v oblasti turizmu, rekreácie, služieb, malého a stredného podnikania. V obci prevláda vidiecke osídlenie. Vidiecke prostredie patrí medzi územie, ktoré si vyžaduje osobitnú ochranu a starostlivosť, pretože doterajší vývoj životných podmienok viedol k degradácii tejto časti sídelnej štruktúry.

Obec a obyvateľstvo, ktoré žije na tomto území predstavuje podstatný potenciál duchovného a hmotného bohatstva spoločnosti, ktorý má zmysel práve v tomto prostredí. Obec je prevažne monoštruktúralne orientovaná. Tradičné remeslá sú na ústupe, služby nie sú dostatočne rozvinuté.

Rozvoju obce je potrebné venovať pozornosť vzhľadom k jej polohe a osídleniu. Obec má veľmi dobré, nie plne využité možnosti pre rozvoj. Jej veľkou šancou je rozvoj cestovného ruchu, vidieckej turistiky, agroturistiky, malého

a stredného podnikania založené na miestnych špecifikách, kultúrnom a prírodnom dedičstve. Ich realizáciou sa podmieni možnosť využitia miestnej pracovnej sily.

Zvýšenú starostlivosť je potrebné venovať ochrane životného prostredia pre zachovanie prírodných krás obce, kultúrnych pamiatok a príťažlivosť pre turistov.

Pozornosť je potrebné venovať zabráneniu vzniku čiernych skládok, ako aj rozvoju agroturistiky z hľadiska krajinotvornej funkcie obce.

1.10. Analýza stavu životného prostredia:

1.10.1. Vodovodná a kanalizačná sieť

Zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou je zabezpečené verejným vodovodom, ktorý je nedobudovaný. Obec Leles je zásobovaná pitnou vodou cez skupinový vodovod Pobodrožsko – Boťanský (PSV), pre ktorý slúži viacero vodných zdrojov o celkovej kapacite 266,5 l/s. VDJ Kráľovský Chlmec o obsahu 2x 2000 m³ je osadený na kóte dna 150,0 m n.m a max. hladinou 155 m n.m. Do vodojemu je voda privádzaná aj zo systému Boťany potrubím DN 500. Pod riekou Bodrog medzi obcami Viničky a Ladmovce sa nachádza vodárenské zariadenie – zhybka, ktorá je po oboch stranách osadená armatúrnymi šachtami, z ktorej jedným smerom pokračuje prírodný rad DN 100 do vodojemu Ladmovce a druhým smerom pokračuje prírodný rad DN500 do vodojemu Kráľovský Chlmec.

Obec nemá vybudovanú kanalizačnú sieť, domácnosti sú napojené na septiky a odpad je vyvážený, v súčasnej dobe sú tieto žumpy nevyhovujúce. Vývoz a likvidácia žump zabezpečujú Východoslovenské vodárne Kráľovský Chlmec.

Je potrebné vybudovanie kanalizačnej siete, v návrhu riešiť kanalizáciu v Lelese s napojením na ČOV v Kráľovskom Chlmcu. ČOV Kráľovský Chlmec je posúdená v samostatnej stavbe „ČOV Kráľovský Chlmec – intenzifikácia”, ktorá je súčasťou súboru stavieb, v riešení fy Enviroline s.r.o.Košice.

- náhradný variant – riešenie individuálnymi domovými čističkami. (Leles, 2019)

1.10.2. Odpadové hospodárstvo

Obec zabezpečuje vývoz tuhého komunálneho odpadu v zmysle spracovaného Programu odpadového hospodárstva Združenie obcí pre separovaný zber Ceskov. Občania likvidujú tuhý domový odpad do domových nádob (malé "kukanádoby"), ktoré sú pravidelne odvážané na základe zmluvného vzťahu. Kompostovateľný odpad si spracovávajú občania individuálne. V blízkom okolí obce sa nachádza niekoľko menších divokých skládok. Obec robí pravidelné kroky na likvidáciu a odstránenie následkov týchto nepovolených skládok.

Odpadové hospodárstvo riešiť podľa týchto zásad:

- asanovať existujúce nelegálne skládky,
- výrobné organizácie, ktoré produkujú špecifický odpad musia mať vlastný program likvidácie výrobného odpadu,
- nespracovateľný odpad deponovať na riadenú skládku. (Leles, 2019)

1.10.3. Ovzdušie a klimatické zmeny

Klimatické zmeny spôsobené zvýšenými antropogénnymi emisiami skleníkových plynov predstavujú najvýznamnejší enviromentálny problém v ľudskej histórii. Znečisťovanie ovzdušia spôsobujú vysoké energetické vstupy v podobe fosílnych palív, uvoľňujúce skleníkový plyn – oxid uhličitý (CO₂) a ďalej najmä emisie oxidu dusného, amoniaku a metánu.

Emisie skleníkových plynov v SR dosahovali najvyššiu úroveň koncom 80 rokov. V rokoch 1990 – 1994 došlo k poklesu okolo 25 % a od roku 1994 zaznamenali mierny nárast emisií.

Najväčší podiel pripadá na energetický sektor asi 80 %, priemysel a poľnohospodárstvo cca po 8 % a odpadové hospodárstvo 4 %. Aj navzdory skutočnosti, že vodné pary a kyslíčnik uhličitý sú najvýznamnejšie pri vytváraní skleníkového efektu v atmosfére, N₂O (oxid dusný) a CH₄ (metán) produkované poľnohospodárskym sektorom sú považované za najdôležitejšie z pohľadu plánovania adaptívnych opatrení na znižovanie ich vplyvu na enviroment. Slovensko rovnako ako krajiny EÚ v súvislosti s prijatím Kjótskeho protokolu prijalo záväzok na 8 % zníženie emisií všetkých skleníkových plynov v porovnaní s hladinou emisií v základnom roku 1990.

Poľnohospodárstvo je najvýznamnejším producentom amoniaku (NH₃) pochádzajúceho najmä z emisií zo živočíšnej výroby a poľnohospodársky využívaných pôd. Zatiaľ čo emisie zo živočíšnej výroby poklesli len v závislosti od počtu zvierat, pôdy boli ovplyvnené okrem poklesu vstupov dusíka z minerálnych hnojív aj poklesom vstupov dusíka zo živočíšnej výroby.

Na Slovensku boli vypracované viaceré koncepcné materiály, ktorých súčasťou je aj politika zmierňovania nepriaznivých účinkov klimatickej zmeny, a to priamo, znižovaním emisií skleníkových plynov alebo nepriamo obmedzovaním negatívnych vplyvov energetiky, poľnohospodárstva a ďalších ekonomických činností. Vláda SR v roku 2001 prerokovala a vzala na vedomie Návrh adaptačných opatrení v pôdohospodárstve SR na klimatickú zmenu. Výsledkom adaptačných opatrení v pôdohospodárstve je návrh krátkodobých a dlhodobých opatrení potrebných realizovať v slovenskom poľnohospodárstve, vodohospodárstve a v lesnom hospodárstve v súvislosti s klimatickou zmenou. (KSSK, 2016)

1.11. Vybavenosť obce dopravnými a technickými vybaveniami:

1.11.1. Cestná infraštruktúra

Z hľadiska vytvárania podmienok na zvyšovanie ekonomického potenciálu riešeného územia obce má mimoriadny význam jeho napojenie na nadradenú dopravnú infraštruktúru na jednej strane a celkový stav dopravnej siete priamo nachádzajúci sa v riešenom území.

Nosným a prakticky komunikačným systémom zabezpečujúcim dopravnú obsluhu územia je cestná doprava. Obec Leles, vrátane časti obce Kapoňa, je na nadradenú dopravnú - cestnú sieť napojená prostredníctvom cesty III. triedy č.55336 s prepojením, západne na cestu II/555 (Veľké Kapušany – Kráľovský Chlmec) v katastrálnom území obce Leles a južne na cestu I/79 (Čierna - Kráľovský Chlmec - Slovenské Nové Mesto – Trebišov - Vranov nad Topľou) v katastrálnom území obce Bačka.

Hlavnú nosnú komunikáciu v obci tvorí zokruhovaná ulica, ktorá je pokračovaním cesty č. III/55336. Z nej sa napájajú miestne obslužné komunikácie, ktoré mimo intravilánu pokračujú aj ako poľné cesty. Z uvedeného vyplýva, že obec má prostredníctvom ciest I. a II. triedy vhodné spojenie s okresným mestom Trebišov, s príľahlými okresmi ako aj sídlom VÚC Košicami.

Problematickým miestom zostáva stavebnotechnický stav cestných komunikácií na území obce. Nesmierne dôležitou podmienkou pre trvalo udržateľný rozvoj predovšetkým vidieckeho sídla je ich dopravné sprístupnenie, napojenie hromadnej dopravy. (cdb.sk, 2019)

Železničná doprava

Riešeným územím neprechádza železničná trať. Najbližšia železničná zastávka je vo vzdialenosti 7 km v obci Biel, v Príbeníku a v obci Čierna nad Tisou, na trati Košice – Čierna nad Tisou, hranica s Ukrajinou republikou, prepojením s ostatnými regiónmi v rámci Slovenskej republiky, má priame vlakové spojenie prostredníctvom osobných respektíve zrýchlených vlakov s krajským mestom, priame rýchlikové spojenie s hlavným mestom Bratislava i priame medzinárodné rýchlikové spojenie, je tu aj blízkosť železničnej prekládky Čierna nad Tisou. (cdb.sk, 2019)

Letecká doprava

Najbližšie vnútroštátne i medzinárodné letisko s pravidelnými letmi do Bratislavy a Prahy sa nachádza v meste Košice.

Rozhodujúcou úlohou v tomto prípade zohráva dosiahnutá úroveň autobusového, železničného spojenia s prirodzenými ekonomickými a administratívnymi centrami v rámci príslušného regiónu i štátu i úroveň spojenia s bezprostredne susediacimi obcami zabezpečujúca prirodzených väzieb medzi ich obyvateľmi.

1.11.2. Energetika

V rámci riešeného územia je realizovaná STL - prípojka plynu, obec je plynofikovaná. Zemným plynom je zásobovaná a rozvádzaná z VTL plynovodu DN 300 PN 65.

V riešenej obci je odber a dodávka tepla len z lokálnych tepelných zariadení na báze spaľovania plyných palív a v malej miere elektrickou energiou.

RD sú zásobované pre vykurovanie a prípravu TÚV väčšinou z vlastných zdrojov tepla a to formou malých kotlov, príp. etážové vykurovanie na báze zemného plynu, TÚV prietokovými ohrievačmi. Prevažná časť OV je zásobovaná pre vykurovanie a prípravu TÚV väčšinou z domových a blokových kotolní na báze zemného plynu. Menšia časť objektov OV ako zdroj tepla využíva elektrické akumulčné pece a na prípravu TÚV elektrické prietokové ohrievače;

Za základné energetické nosiče sú všeobecne považované klasické paliva, ako uhlie a zemný plyn. Jednou z priorít energetickej politiky Slovenska by malo byť zabezpečená energetickej bezpečnosti cestou energetickej efektívnosti a zvýšením podielu využívania obnoviteľných energetických zdrojov.

Dodávka elektrickej energie pre riešenú obec je zabezpečovaná vzdušnými 22 kV prípojkami z existujúceho 22 kV vzdušného vedenia č. 228. VN linka 228 je napájaná z ES 110/22 kV Kráľovský Chlmec.

Na uvedenú linku je pripojených 5 ks 22/0,4 kV transformovní (z toho v časti Kapoňa 1 trafostanica), zásobujúce súčasnú bytovú, priemyselnú a poľnohospodársku

zástavbu. Štyri trafostanice v obci Leles (Kapoňa) sú po rekonštrukcii na typ C22-2b a piata v časti Hadabuda je stará stožiarová (Šteflík), ktorá bude rekonštruovaná. (Leles, 2019)

Bioenergie.

Zohráva v tomto procese oveľa významnejšiu úlohu ako sa jej prikladá. Jej využívanie znižuje závislosť Slovenská na dovoze primárnych energií, znižuje zaťaženie životného prostredia, prispieva k formovaniu trvalo udržateľného spôsobu života na Zemi znižovaním produkcie CO₂, prispieva posilňovaniu regionálnej politiky a znižuje emisie so spaľovania fosilných palív.

Zdroje biomasy ma energetické účely sú predovšetkým lesy. Tie pokrývajú cca 70% riešeného územia. Perspektívny zdroj palivovej biomasy tvoria energetické porasty rýchlorastúcich drevín – topoľ, vrbá, agát, osika, jelša, jednorokých a viacročných energetických plodín. Energetické porasty možno zakladať na plochách nevhodných pre klasickú poľnohospodársku a lesnícku produkciu, na pôdach dočasne vylúčených z poľnohospodárskej výroby, pôdach kontaminovaných vhodných len na produkciu pre nepotravinárske účely a tiež na zdevastovaných plochách v priemyselných aglomeráciách. Pri veľmi krátkom časovom horizonte 3 – 5 rokov dosahovať priemerný prírastok okolo 10 ton sušiny ročne. Pod energetickým potenciálom rozumieme drevný odpad, ktorý vznikol v rôznych podobách, drevný odpad je možné zhodnotiť tak materiálovo ako aj energeticky. Drevospracujúci priemysel vytvára ročne 1 410 tis. ton odpadu. Celková energetická hodnota využiteľného odpadu z drevospracujúceho priemyslu je 18,1 PJ, z toho sú 2/3 z mechanického opracovania dreva a 1/3 z čierneho výluhu. Najväčšími producentmi odpadu sú veľké drevospracujúce podniky, ktoré však tento odpad aj najčastejšie využívajú na energetické účely.

Do roku 2010 sa výrazne zvýši výroba biopalív z dôvodu plnenia stanovených cieľov smernice 2003/30/ESD. Predpoklad produkcie bionafty v objeme 100 tis. ton predstavuje energetický ekvivalent 11,0 PJ tepla.

Výroba bioplynu z exkrementov hospodárskych zvierat môže dosiahnuť ročnú produkciu 277 mil. m³, čo predstavuje 6,9 PJ tepla.

Využitie geotermálnej energie, vhodná lokalita pre využitie termálnej vody, vybudovanie rekreačného centra s bazénmi. (Leles, 2019)

1.11.3. Telekomunikačná a informačná infraštruktúra

Leles je súčasťou Regionálneho centra sieťovej infraštruktúry Michalovce, napojené na digitálnu telefónnu ústredňu priamo v obci. Nakoľko ST, a.s. sa riadi výhradne situáciou trhu, ďalší rozvoj telefonizácie bude závisieť od záujmu o tento druh služby v danej lokalite. Rozsah telekomunikačného spojenia a jeho zariadení je stanovený súčasným inštalovaným stavom v obci. Miestne rozvody sú riešené kombinovane t.j. úložnými i vzdušnými vedeniami do všetkých ulíc obce. Domové prípojky sú realizované obdobne vzdušným, resp. káblovým vedením.

Obec je pokrytá signálmi mobilných operátorov.

Miestny rozhlas v obci je prevedený vzdušne na konzolách. Stožiare sú oceľové, do výšky 7.5 m nad zemou. Reprodukory prevažne 6 a 12 W sú rozmiestnené tak, aby nevznikali zázneje. Vedenie je na oboch koncoch chránené proti podpätiu bleskoistkami. (Leles, 2019)

2. STRATEGICKÁ VÍZIA

2.1. Technická infraštruktúra:

Rozvoj dopravy

Opatrenia:

- modernizácia a skvalitnenie miestnej dopravnej infraštruktúry,
- dbať na ochranné a manipulačné pásma ciest,
- modernizácia miestnych komunikácií a chodníkov,
- výhľadové pamätať na vybavenie ciest propagačným materiálom pre turizmus,
- výstavba miestnych komunikácií k navrhovaným strediskám,
- zabezpečenie trvalo udržateľnej mobility, zlepšenie životného prostredia,
- zvýšenie bezpečnosti dopravy, spojenej s ochranou prírody,
- modernizácia autobusových zastávok SAD s dosiahnutím dopravnej situácie.

Predpokladané prínosy:

- vytvorenie pracovných príležitostí pri budovaní infraštruktúry,
- zníženie dopravnej nehodovosti a jej dôsledkov,
- zníženie miery zdravotných rizík obyvateľov a ich dôsledkov,
- zvýšenie podielu v sektore dopravy a prepravy,
- zvýšenie mobility obyvateľstva a turistov.

2.2. Rozvoj vodohospodárskej infraštruktúry:

Opatrenia:

- zlepšenie vybavenosti technickou infraštruktúrou na úrovni štandardu EÚ a tým zvýšenie atraktivity územia i pre podnikateľskú sféru a návštevníkov,
- riešenie existujúcej vodohospodárskej infraštruktúry, prečistenie mŕtvych ramien,
- zlepšenie kvality podzemných i povrchových vôd a zníženie potenciálneho ohrozenia vôd,
- využitie geotermálnej energie,
- zníženie rizika povodní a ich možných následkov,

Predpokladané prínosy:

- vytvorenie podmienok pre ekonomickú stabilizáciu rozvoja obce,
- zvýšenie atraktivity obce pre podnikanie,
- znižovanie znečistenia podzemných a povrchových vôd,
- vytvorenie pracovných príležitostí pri novovzniknutých lokalitách,
- zníženie potencionálnych následkov povodní.

2.3. Zásobovanie obce energiou a úspora energie:

Opatrenia:

- znižovanie spotreby energie a zvyšovanie účinností energie,
- znižovanie strát a zvyšovanie spoľahlivosti sietí,
- informovať obyvateľov o úsporách energie.

Predpokladané prínosy:

- zlepšenie vybavenosti obce, efektívne využitie investícií pre rozvoj obce,
- zvýšenie atraktivity obce pre podnikanie.

2.4. Rozvoj telekomunikačnej infraštruktúry:

Opatrenia:

- zabezpečenie komunikačných potrieb obce,
- kvalitná ponuka telekomunikačných, hlasových a dátových služieb pre spojenie vnútroštátne i zahraničné,
- zabezpečenie dostupnosti internetu na verejných staniciach s kvalitným pripojením, zavedenie moderných informačných technológií.

Predpokladané prínosy:

- zvýšenie atraktivity obce pre podnikanie, investorov, vyššia účinnosť propagácie a reklamy,
- rozvoj obchodovania, vytvorenie nových pracovných príležitostí,
- zapojenie podnikateľského, neziskového sektoru a občanov do riešenia obce,
- zlepšenie vybavenosti obce.

3. CESTOVNÝ RUCH, KULTÚRA , ŠPORT A VONKAJŠIE VZŤAHY

Strategické ciele:

Vybudovať a rozvinúť odvetvie cestovného ruchu v štruktúre regionálneho hospodárstva so zameraním na zvyšovanie konkurencieschopnosti, sociálno-ekonomických príležitostí, rastu životnej úrovne a dosiahnutie kompatibility systému cestovného ruchu s krajinami EÚ. Vytvoriť podmienky pre rast kvalifikácie ľudských zdrojov v cestovnom ruchu s dôrazom na kvalitu služieb a budovanie imidžu obce.

Vybudovať a rozvíjať infraštruktúru cestovného ruchu s potrebami obce v súlade s regiónom so zameraním na kvalitatívny a kvantitatívny rozvoj zariadení cestovného ruchu a ich základných a doplnkových služieb, a taktiež vytvorenie informačného centra.

Komplex predpokladov cestovného ruchu v zmysle tradičného delenia zahŕňa prírodné predpoklady (reliéf, klíma, vodstvo, rastlinstvo a živočíšstvo), kultúrno-historické predpoklady (stavebné pamiatky, ľudová kultúra) a spoločenské predpoklady (demografické, sídelné, hospodárske, sociálne, politické, komunikačné, materiálne technická základňa cestovného ruchu). Činitele, ktoré vstupujú ako komponenty komplexu predpokladov cestovného ruchu, hrajú pri určovaní lokalizácie objemu, časového priebehu a štruktúry rozdielnu úlohu. Z tohto hľadiska možno komponentny komplexu predpokladov cestovného ruchu rozdeliť do 3 základných skupín: 1. lokalizačné, 2. selektívne, 3. realizačné.

Z hľadiska lokalizačných predpokladov najcennejšou devízou riešeného územia je blízkosť vysokohodnotnej zatiaľ prakticky nenarušenej krajiny CHKO Latorica poskytujúca nevšedne turistické a rekreačné vyžitej v prírodnom prostredí

osobitá nie len v celoslovenskom ale i v Stredoeurópskom kontexte, využitie priestoru Medzibodrožia. Dotknuté územie vytvára veľmi dobre lokalizačné predpoklady pre plné rozvinutie rekreácie a cestovného ruchu pri rešpektovaní priority ochrany prírody v území. Z hľadiska rekreácie a cestovného ruchu Chránenej krajinnej oblasti Latorica predstavuje komplex prírodných, krajinných a kultúrno-historických hodnôt. Blízkosť hranice s Ukrajinou i Maďarskom je výhodná z hľadiska medzinárodnej rekreácie. Z hľadiska selektívnych predpokladov má riešene územie veľmi dobré urbanizačné predpoklady CR v podobe zachovania sídla pre rozvoj vidieckej turistiky a chalupárstva. Značné príležitosti rovnako ponúka využitie prázdnych rodinných domov na turistické ubytovne, informačného centra a iné turistické služby. Pretože približne dve tretiny územia Slovenska majú vidiecky charakter, máme možnosti rozvíjať vidiecky cestovný ruch a v rámci neho agroturistiku.

VYMEDZENIE ÚZEMIA CHRÁNENEJ KRAJINNEJ OBLASTI LATORICA

Územie Chránenej krajinnej oblasti sa nachádza na území Košického kraja v okresoch Trebišov (Bačka, Boľ, Borša, Boľany, Brehov, Cejkov, Černochovej, Čierna, Kapoňa, Klin nad Bodrogom, Kráľovský Chlmec, Ladmovce, Leles, Malá Bara, Malá Trňa, Malý Horeš, Malý Kamenec, Nová Vieska pri Bodrogu, Pavlovo, Poľany, Rad, Slovenské Nové Mesto, Solníčka, Somotor, Strážne, Streda nad Bodrogom, Svätá Mária, Svinice, Věč, Veľká Bara, Veľký Horeš, Veľký Kamenec, Viničky, Vojka, Zatín, Zemplín), Michalovce (Beša, Čičarovce, Kapušianske Kľačany, Kucany, Oborín, Ptruška, Veľké Kapušany, Veľké Slemence).

Územie chránenej krajinnej oblasti je vymedzené v teréne podľa katastrálnych máp so stavom katastra nehnuteľností k 31. augustu 2003, v mierke 1 : 2 880 a 1 : 5 000, podľa lesníckych organizačných máp s aktuálnym stavom uvedeným v zátvorke, v mierke 1 : 25 000, vypracovaných pre lesné hospodárske celky Sobrance II (k 1. januáru 2000 až 2009) a Veľaty (k 1. januáru 1992 až 2002). Hranica chránenej krajinnej oblasti bola z uvedených máp prenesená do Základnej mapy Slovenskej republiky v mierke 1 : 50 000 týchto nomenklatúr:

38 - 32 Trebišov

38 - 34, 48 - 12 Kráľovský Chlmec

38 - 41 Veľké Kapušany

38 - 43 Čierna nad Tisou

Územie chránenej krajinnej oblasti pozostáva z dvoch samostatných častí:

I. časť chránenej krajinnej oblasti

Hranica vychádza z priesečníka štátnej hranice Slovenská republika - Ukrajina so štátnou cestou Kráľovský Chlmec - Čierna. Z tohto bodu hranica oblasti ide západným smerom po severnej strane štátnej cesty Kráľovský Chlmec - Čierna, po 25 m na priesečníku štátnej cesty a zberného kanála Záhumienkového kanála, severovýchodne od obce Čierna, sa stáča smerom na sever a pokračuje ľavým brehom tohto zberného kanála. Na priesečníku zberného kanála Záhumienkového kanála a Záhumienkového kanála pokračuje severozápadným smerom ľavým brehom Záhumienkového kanála, ktorý sa napája na mŕtve rameno v oblasti Veľkých plytčín severozápadne od obce Boľany. Pokračuje ľavým brehom mŕtveho ramena v oblasti Veľkých plytčín severozápadným smerom až k Východnému Leleskému kanálu, ktorý je pokračovaním mŕtveho ramena. Ľavým brehom Východného Leleského kanála ide severozápadným smerom na cestu II. triedy Veľké Kapušany - Kráľovský Chlmec, kde sa stáča a západným okrajom cesty pokračuje juhozápadným smerom až ku kóte 102 m na priesečníku cesty II. triedy Veľké Kapušany - Kráľovský Chlmec a cesty II. triedy Leles - Poľany, od kóty ešte pokračuje 25 m pravým okrajom cesty II. triedy Veľké Kapušany - Kráľovský Chlmec

juhozápadným smerom, po 25 m sa stáča na východ a pokračuje poľnou cestou východným smerom k juhozápadnému okraju obce Leles, obchádza obec Leles po jej južnom okraji, od juhovýchodného okraju obce smeruje východne poľnou cestou ku kóte 114 m, kde sa zatáča južne a pokračuje poľnou cestou juhovýchodným smerom. Pred cestou II. triedy Bačka - Kapoňa sa stáča na juh, prechádza kótou 102 m a obchádza obec Bačka po jej západnom okraji južným smerom, lemujúc ľavý breh mŕtveho ramena Tice až k poľnej ceste, kde sa stáča na juh k štátnej ceste Kráľovský Chlmec - Čierna. Severným okrajom tejto cesty pokračuje západným smerom ku kóte 101 m, kde sa stáča a ide severným smerom po účelovej asfaltovej ceste k osade Fejsés. Pred osadou Fejsés sa zatáča na východ a severným smerom obchádza osadu po jej východnom okraji, napája sa na účelovú asfaltovú cestu z osady Fejsés a ide severným smerom až k ceste II. triedy Veľké Kapušany - Kráľovský Chlmec. Pokračuje západným okrajom tejto cesty juhozápadným smerom ku kóte 102 m, kde sa stáča južným smerom a pokračuje juhozápadným smerom po ľavej strane hrádze Tice k nespevnej poľnej ceste, ktorou pokračuje na cestu II. triedy Boľ - Kráľovský Chlmec. Túto sleduje po západnom okraji juhovýchodným smerom po jej križovatku poľnou cestou južne od kóty 100 m. Poľnou cestou ide juhozápadným smerom po kanál severozápadne od obce Kráľovský Chlmec, ktorý sleduje severným a severozápadným smerom po cestu III. triedy južne od Guttmanovho dvorca. Severným okrajom cesty pokračuje prevažne západným smerom po jej priesečník s Vojčianským kanálom. Ním vedie juhozápadným smerom, po 500 m sa stáča južným smerom a po úpätnici Čikóška (121 m) pokračuje na poľnú cestu východne od kóty Bešeňovo (102 m). Touto cestou vedie severným smerom k intravilánu obce Vojka, ktorý obchádza južným, východným, severným a západným okrajom na cestu III. triedy Vojka - Svinice. Severným okrajom cesty pokračuje západným smerom na východný okraj intravilánu obce Svinice, ktorý obchádza východným, severným a západným smerom na cestu III. triedy Svinice - Hrušov. Západným okrajom cesty ide južným smerom na severný okraj intravilánu Hrušova, ktorý obchádza severným a západným smerom na cestu II. triedy Svätá Mária - Plešany. Jej severozápadným okrajom pokračuje západným smerom po priesečník s kanálom východne od obce Svätá Mária. Týmto kanálom ide prevažne západným smerom severne obchádzajúc obec Svätá Mária po križovatku s kanálom západne od obce Svätá Mária. Ďalej ide kanálom južným smerom po poľnú cestu západne od obce Svätá Mária, pokračuje severozápadným smerom k ochrannej hrádzi rieky Bodrog, po ktorej ide k obci Nová Vieska pri Bodrogu, ktorú obchádza západným a južným okrajom naspäť k štátnej ceste, východným okrajom tejto cesty pokračuje na sever až k poľnej ceste na začiatku obce Svätá Mária, pokračuje touto poľnou cestou východným smerom až k hranici katastra obce Malý Horeš, ide ďalej severnou katastrálnou hranicou tejto obce až po melioračný kanál za hospodárskym dvorom Kerestúr, pokračuje južným smerom po tomto kanále až k Somotorskému kanálu, pokračuje južným okrajom tohto kanála západným smerom až k zaústeniu bezmenného melioračného kanála zo severnej strany, cca 200 m za zaústením Severného Radskeho kanála. Východným okrajom bezmenného kanála pokračuje severným smerom k poľnej ceste z obce Věč, po nej pokračuje západným smerom až k tejto obci, ktorú obchádza severným okrajom po katastrálnej hranici až po ochranný val, po ktorom pokračuje západným smerom a napája sa na ľavobrežnú ochrannú hrádzu Bodrogu. Pokračuje južným smerom poľnou cestou úpäťm kopca Hegy, obchádza intravilán obce Somotor až k štátnej ceste Somotor - Slovenské Nové Mesto, pokračuje juhozápadným smerom jej pravým okrajom k budove reštaurácie Čárda, kde prechádza južným smerom cez štátnu cestu

a železničnú trať, pokračuje južným smerom okrajom lesa až k lomovému bodu katastrálnej hranici obci Veľký Kamenec. Po tejto katastrálnej hranici pokračuje východným smerom k štátnej ceste Somotor - Veľký Kamenec, pokračuje južným smerom jej pravým okrajom, obchádza intravilány obcí Veľký Kamenec po západnej strane a Malý Kamenec po severnej strane a za obcou Malý Kamenec sa napája na štátnu cestu Malý Kamenec - Streda nad Bodrogom, pokračuje jej pravým okrajom ku kóte 102 m, z ktorej pokračuje východným až severovýchodným smerom poľnou cestou, severným okrajom obce obchádza intravilán obce Streda nad Bodrogom a pokračuje severným smerom okrajom lesa až k hranici Národnej prírodnej rezervácie Tajba. Túto obchádza južným okrajom v smere na západ až k železničnej trati, vracia sa severným okrajom národnej prírodnej rezervácie, prechádza železničnú trať a štátnu cestu, ľavým okrajom mŕtveho Bodrogu pokračuje k čerpacej stanici Streda nad Bodrogom k ochrannej hrádzi, ktorou pokračuje k štátnej ceste. Ďalej pokračuje ochrannou hrádzou západným smerom až k miestu, kde sa k tejto hrádzi napája stará ochranná hrádza. Pokračuje južným smerom po tejto hrádzi až k obci Streda nad Bodrogom, ktorú obchádza západným okrajom a pokračuje ďalej ochranným valom až k ochrannej hrádzi rieky Bodrog. Touto hrádzou pokračuje ďalej a končí na hranici s Maďarskou republikou. Pokračuje štátnou hranicou prechádzajúcou stredom rieky Bodrog severným smerom až k ústiu potoka Roňava, kde sa pravobrežná ochranná hrádza Bodrogu napája na štátnu hranicu s Maďarskou republikou. Po tejto hrádzi pokračuje východným smerom k obci Borša až k ústiu Boršianskeho potoka. Pravobrežnou hrádzou tohto potoka obchádza obec Borša až k železničnej trati. Pokračuje východným smerom pozdĺž železničnej trate pravým spodným okrajom násypu k železničnému mostu cez rieku Bodrog, kde pokračuje vnútorným okrajom pravobrežnej hrádze rieky južným okrajom obce Viničky k ústiu Babského potoka. Pokračuje severným smerom katastrálnou hranicou až k účelovému zariadeniu Hatfa, odkiaľ pokračuje západným až severozápadným smerom lesnou cestou až ku štátnej ceste Cejkov - Malá Bara, jej pravým okrajom a následne katastrálnou hranicou obce Malá Bara pokračuje juhozápadným až západným smerom ku katastrálnej hranici s obcou Veľká Bara. Pokračuje katastrálnou hranicou tejto obce severným smerom až k poľnej ceste vychádzajúcej zo severnej časti obce, po ktorej sa pravým okrajom vracia južným smerom a západným okrajom obchádza obec Veľká Bara až k účelovej ceste do Malej Trne. Touto cestou pokračuje až k obci Malá Trňa, ktorú obchádza východným okrajom intravilánu a pokračuje poľnou cestou k okraju lesa. Pokračuje okrajom lesa južným a východným smerom až ku katastrálnej hranici obce Cejkov. Touto katastrálnou hranicou pokračuje južným smerom až ku katastrálnej hranici s obcou Zemplín. Katastrálnou hranicou medzi obcami Ladmovce a Zemplín pokračuje k štátnej ceste Ladmovce - Zemplín. Pravou stranou tejto cesty pokračuje severovýchodným smerom až k začiatku obce Zemplín, ktorú obchádza južným okrajom k lesu, kde pokračuje jeho okrajom juhovýchodným smerom k rieke Bodrog. Odtiaľ vedie severným smerom pravým brehom Bodrogu a Ondavy po most cez rieku Ondavu pri obci Brehov. Odtiaľ pokračuje poľnou cestou východne od obce Brehov a touto cestou juhovýchodným smerom po jej premostenie nad Brehovským kanálom. Hranica oblasti ďalej pokračuje východným brehom ponad Brehovský kanál západným a severným smerom až po cestu II. triedy Zemplínske Jastrabie - Oborín. Južným okrajom tejto cesty ide východným smerom po mŕtve rameno východne od osady Kucany a južným brehom tohto ramena pokračuje severovýchodným, východným a severným smerom po cestu Oborín - Boľ. Túto cestu sleduje juhovýchodným smerom po rameno Laborca severne od honu Pastvisko, ktorého

severným okrajom pokračuje východným smerom, prekračujúc rieku Laborec na okraj lesa. Okrajom lesa pokračuje severovýchodným smerom, zo severu a východu obchádza Horný les po kanál severne od Dolného lesa, ním ide východným smerom po rameno Udoče južne od obce Čičarovce. Kanálom pokračuje nezmeneným smerom do sútoku rieky Udoč s kanálom južne od obce Čičarovce, ktorým vedie východným smerom po sútok Maťovského kanála s Ptrukšianskym kanálom. Ptrukšiansky kanál sleduje juhovýchodným smerom po okraj lesa, kde sa hranica oblasti stáča, pokračuje severovýchodným smerom okrajom lesa po Ptrukšiansky kanál juhozápadne od obce Kapušianske Kľačany. Týmto kanálom ide východným a juhovýchodným smerom na okraj lesa vo východnej časti lesného komplexu Mokraď a jeho východným okrajom prevažne južným smerom pokračuje až k mostu cez Ptrukšiansky kanál, kde sa stáča severovýchodne a pokračuje východným až juhovýchodným smerom pozdĺž mŕtveho ramena až k priesečníku mŕtveho ramena a Krivého kanála východne od obce Ptrukša. Krivým kanálom pokračuje severovýchodným až juhovýchodným smerom k mŕtvemu ramenu východne od obce Ptrukša. Ďalej pokračuje mŕtvym ramenom južným až juhovýchodným smerom po katastrálnej hranici obce Ptrukša až k priesečníku účelovej asfaltovej cesty a potoka Sirín. V tomto bode hranica CHKO pokračuje pravým okrajom potoka Sirín až k južnému okraju obce Ptrukša, ktorú obchádza jej južným okrajom východným smerom k štátnej hranici Slovenská republika - Ukrajina, ktorou vedie južným smerom do východiskového bodu.

II. časť chránenej krajinskej oblasti - solitérne územie Kerestúr

Hranica vychádza z bodu na južnom okraji intravilánu obce Svätá Mária, časť Bodrog. Pokračuje juhovýchodným smerom ľavým okrajom štátnej cesty v smere na obec Somotor až k melioračnému kanálu, pretínajúcemu túto štátnu cestu. Pokračuje jeho ľavým okrajom južným smerom až k ústiu Somotorského kanála. Pravým okrajom tohto kanála ide východným smerom až k vyústeniu Severného Horešského kanála. Po jeho ľavom okraji pokračuje severne až k miestu, kde sa stýkajú katastrálne hranice obcí Veľký Horeš, Svätuše a Malý Horeš, odtiaľ pokračuje severným, následne východným smerom po katastrálnej hranici obce Malý Horeš až k východiskovému bodu pri obci Svätá Mária.

Chránená krajinná oblasť má výmeru 23 198,4602 ha. Kráľovský Chlmec leží v južnej časti Východoslovenskej nížiny, v krajinskej jednotke zvanej Medzibodrožie, ktoré je obklopené riekami Tisa, Latorica a Bodrog, ako aj štátnymi hranicami s Maďarskom na juhu a Ukrajinou na východe. Rozprestiera sa vo výške 114 m n. m. na východnom úpätí Chlmeckej pahorkatiny, ktorá predstavuje zvyšok treťohornej sopečnej činnosti. Priemerné teploty sú okolo 9,3 -9,6°C, priemerný ročný úhrn zrážok je 550 mm, počet slnečných hodín ročne dosahuje 2 000.

Materiálne artefakty potvrdzujú osídlenie územia z neoliatu, strednej doby bronzovej a doby halštatskej. Zo slovanskej fázy osídlenia je tu veľkomoravské sídlisko a mohylník so 68 mohylami z 8. - 9. stor., najväčší na východnom Slovensku. existencii sídla sú však doložené prvé písomné údaje z roku 1214. Vtedy to bola Osada pod stredovekým hradom. Tento pôvodný kráľovský majetok (z tejto tradície pochádza aj prívlastok "Kráľovský") bol darovaný Ondrejom II. vacovskému biskupovi, ktorý ju odovzdal blízkeho premonštrátskemu kláštora v obci Leles.

Po tatárskom vpáde sa stáva majetkom viacerých rodín. Vďaka priaznivej polohe sa intenzívne rozvíja a od roku 1461 je zemepanským mestečkom (oppidum). Jeho páni sídlili na zmienenom hrade až do jeho zničenia v r. 1548. Prehriate úbočia Chlmeckej pahorkatiny budované sopečnými horninami sú ideálnym miestom na pestovanie viniča. O tom, že hlavným produktom mesta v stredoveku bolo víno, svedčí aj gotický

erb mesta, znázorňujúci stravec hrozna ovinutý vínnou révou. Konjunktúra vinohradníctva na periférii Tokajskej oblasti pokračovala aj v 16. stor., keď podľa domov bol Kráľovský Chlmec najľudnatejším mestom regiónu. O rozvoj mesta v tomto období sa pričínili Pálócziovci a najmä strážca koruny Peter Perényi, ktorý tu vybudoval masívny hradný kaštieľ v 1. polovici 16. storočia. Zvyšky múrov tejto stavby sú dodnes viditeľné nad mestom a nesú ľudové pomenovanie "Čonkavár" t.j. "pustý hrad". Začiatkom 17. stor. sa mesto dostáva do vlastníctva rodiny Rákocziovcov a región sa stáva súčasťou Sedmohradského kniežatstva. Vdova Juraja Rákocziho I. Zuzana Lorántffyová, ktorá bola významnou osobnosťou v šírení kalvínskej reformácie a vzdelanosti na Zemplíne, vybudovala na základoch staršej kurie rodiny Nýáriovcov renesančný kaštieľ. Budova s poschodím sa zachovala a v súčasnosti slúži Základnej umeleckej škole. Nad vchodom spojený erb rodín Rákoczi a Lorántffy pripomína zásluhy pôvodných majiteľov. Koncom 18. stor. sa stáva Kráľovský Chlmec sídlom slúžnovského okresu. Zánik feudálneho zriadenia po roku 1848 umožňuje ďalší rozvoj remeselníctva a miestneho priemyslu. V druhej polovici 19. stor. sa stáva okresným mestom, kde sídli viac úradov. Následkom toho sa búrlivo rozvíja sieť služieb, peňažníctva, zdravotníctva a školstva, pričom poľnohospodársky ráz mesta sa mení na malomeštiacky. V 20. stor. uvedený vývoj pokračuje, avšak významnejšie priemyselné objekty sa na území mesta nevybudovali. V roku 1960 stratilo postavenie okresného mesta, následkom čoho sa mesto dostalo do nevýhodnej rozvojovej polohy v rámci okresu Trebišov. V meste je viac kultúrno-historických pamiatok. Najstarším kostolom je rímskokatolícky kostol so zachovalými gotickými prvkami a barokovým oltárom. Reformovaný kostol pochádza z konca 18. stor. a synagoga z druhej polovice 19. storočia. Pričinením rodiny Majláthovcov bol vybudovaný komplex budov v eklektickom štyle - bývalá nemocnica, sídlo vodného družstva a bývalé služobné byty (t. č. gréckokatolícky kostol) Zachovalé časti Hlavnej ulice aj dnes pripomínajú pôvodný charakter okresného sídla zo začiatku 20. storočia. Mesto má aj v súčasnosti charakter prirodzeného centra regiónu.

Z regionálnych podujatí sa tradičnými stali najmä jesenné oslavy vinobrania a dňa mesta, ktoré sa konajú každý rok v tretej dekáde septembra. Milovníci prírodných zvláštností by nemali obísť 20 m vysoké pieskovcové presypy, zvyšky depresných jazierok i stojaté vody bývalých mŕtvych ramien Tisy v miestnej časti Taňa.

Súčasťou chránenej krajinej oblasti je územie juhozápadných svahov Zemplínskych vrchov. Z južného okraja obce Malá Tŕňa na ľavom okraji štátnej cesty Malá Tŕňa – Veľká Bara pri popisnej tabuli obce ide hranica ľavým okrajom štátnej cesty smerom na obec Veľká Bara a jej západným okrajom obchádza intravilán obce Veľká Bara, ďalej pokračuje katastrálnou hranicou medzi obcami Veľká Bara a Černochove severným smerom až k okraju lesa, kde sa stáča južným smerom a pokračuje okrajom lesa severozápadným smerom až k obci Malá Tŕňa, kde obchádza juhovýchodnú časť intravilánu obce až k východiskovému bodu na štátnej ceste Malá Tŕňa – Veľká Bara.

Súčasť chránenej krajinej oblasti tvorí Národná prírodná rezervácia Tajba a Prírodná rezervácia Tarbucka.

Hlavným motívom domácich i zahraničných návštevníkov sú turistika v CHKO Latorica, poznávací turizmus spojený s národnými kultúrnymi pamiatkami.

Cyklotrasy:

I. Veľká prírodovedná trasa

Východiskovým bodom je železničná stanica v Borši odkiaľ po štátnej ceste I/79 (3,5 km) sa dostaneme do obce Viničky. Pri Strede nad Bodrogom odbočíme

zo spomínanej štátnej cesty na ľavobrežnú hrádzu rieky Bodrog a popri obci Somotor sa ťahá úsek 4 km úsek po hrádzi, kde pokračuje 1 km úsek po poľnej ceste (prerušená hrádza, pokračovanie prašnou poľnou cestou). Od obce Somotor- časť Vých pokračuje cesta po spevnenej asfaltovej ceste na hrádzi, až po Somotor – Nová Vieska (2 km úsek). Dostaneme sa do obce Svätá Mária, kde pokračujeme spevnenou prašnou hrádzou na úseku 2,5 km cez Mariánsky les (2 km). Cesta pokračuje popri obci Rad cez Pusztá Eszenka 4 km, dôjdeme po Zatínsky luh. Pri obci Zátín hrádza križuje bývalú hradskú s prievozom Boľ – Oborín (vpravo kaplnka a osamelý domček), po 15 km dôjdeme k prečerpávacej stanici povodia Bodrogu a Hornádu (obmedzený priechod) a možnosť napojenia na podnikovú komunikáciu do obce Boľ. Nasledujú 2 km bezlesnej spevnenej hrádze, vojdúc do lesa je hrádza čiastočne prerušená na piesčitej prašnej ceste.

Po opustení lesa na oboch stranách sa nachádzajú pastviská a lúky ohraničené materiálovými jamami. Po 2 km je nutné prejsť vpravo na prašnú poľnú cestu, nakoľko koruna hrádze je postupne neschodná. Táto poľná cesta vyúsťuje popri služobných bytoch povodia Bodrogu a Hornádu na komunikáciu KSK II/555 smerom na Veľké Kapušany. Trasa križuje danú komunikáciu (možnosť stravovania v bufete pri moste), pokračuje po korune hrádze so sťaženými podmienkami (hlinený povrch) s prechodom cez les Ilhó. od cesty 1,5 km pokračujeme po kamenitej ceste v bezlesnom priestore v dĺžke 2,5 km. Potom hrádza zaúsťuje do Boľanského lesa – Dravý klin- a zhruba po 2 km sa napája sprava na spevnenú lesnú komunikáciu smerom na obec Boľany. Trasa pokračuje po korune hrádze s horšími zjazdovými podmienkami a po cca 1 km vľavo odbočuje poľná cesta smerom k dvom visutým mostom (1 lanový 2. kovový) cez rieku Latorica smerom na obec Ptrukša – napojenie.

Po hrádzi sa vrátíme ku spevnenej lesnej komunikácii, pokračujeme smerom k obci Boľany, odtiaľ po novej spevnenej poľnej ceste sa dostaneme obce Čierna, kde sa nasmerujeme k pešiemu/cyklistickému prechodu cez železničnú trať, napájajúcu sa na III. triednu komunikáciu, smerujúcu k mestu Čierna nad Tisou, kde je možnosť výberu trasy smerom na Veľké a Malé Trakany, kde v dennej dobe od 7 do 19. hod. je možnosť prechodu do MR po korune hrádze starej Tisy – prístup na obce Zemplénagárd, Tuzsér, Révleányvár.

Ďalšia možnosť z mesta Čierna nad Tisou cez obec Biel a Dobrá na štátnu cestu I/79 smerom na Kráľovský Chlmec, kde je viacej možností výberu trasy. Mesto je uzlovým bodom viacerých cykloturistických trás:

- smerom na obec Pribeník možnosť priechodu cez štátnu hranicu SR/HU s napojením na obce - smerom na východ Dámoc a na západ Lácacséke.
- smerom na obce Malý Horeš, Veľký Horeš, Strážne, Veľký Kamenec, Streda nad Bodrogom, Viničky.

I. - trasa: Veľká prírodovedná okružná trasa

1. Borša – kaštieľ Rákócziho

Renesančný hradný kaštieľ, pôvodne zo 16. storočia. Patril rodine Lorántffy, neskôr Rákóczi. Je známe, ako rodiska F. Rákócziho II. V objekte sú prístupné pamätne izby rodiny Rákóczi, galéria miestnych výtvarných umelcov a národopisná expozícia. Je miestom konania viacerých cyklických osláv. V blízkosti sa nachádza územie NATURA 2000 „Lesík pri Borši“, taktiež je možnosť plavby/člnkovania po hraničnom úseku rieky Bodrog, aj do Maďarska.

2. Viničky – most cez rieku Bodrog

Významný cestný most – technická kultúrna pamiatka - medzi obcami Viničky a Streda nad Bodrogom. Ponúka jedinečný pohľad na úsek rieky Bodrog (územie

NATURA 2000), z panorámou južnej časti Zemplínskych vrchov, ako aj riečného prístavu. Možné východisko viacerých peších a cyklistických túr.

3. Ladmovce – rieka Bodrog

Celý úsek rieky Bodrog je splavný, od vzniku, t.j. sútoku riek Latorica a Ondava, až po štátnu hranicu. Osobitne malebný je úsek pri Ladmovciach, kde sa rieka dotýka úpätia Zemplínskych vrchov, ako aj obytnej časti samotnej obce Ladmovce, kde sa nachádza aj nákladný riečny prístav.

4. Zatín – Pustá Eseňka

Zaujímavý úsek dolného toku Latorice, kde sa rieka osobitne hlboko zarezala do hlinito-piesčitého podložia. Je miestom pekného výhľadu na vrch pri Brehove s františkánskym kláštorom a Zemplínske vrchy. Slúži aj ako prírodné kúpalisko. Je súčasťou Chránenej krajinej oblasti Latorica, územím NATURA 2000 a Ramsar. Významné hniezdište brehule obyčajnej.

5. Leles – Latorický most

Tu sa stretáva ľavobrežná hrádza Latorice s cestou II. triedy. Most spája Medzibodrožie s Použím, kde sa nachádza aj bývalá hranica medzi stolicami Zemplín a Uh. V okolí množstvo zachovalých mŕtvych ramien a lužných lesov. Je súčasťou Chránenej krajinej oblasti Latorica, územím NATURA 2000 a Ramsar. Pri moste je možnosť občerstvenia a stravovania. Uzlový bod viacerých peších a cyklistických túr.

6. Boľany – visuté mosty nad Latoricou

V hornom – pohraničnom úseku rieky sa nachádzajú dva visuté mosty. Jeden je vyhotovený z káblov a vystužený drevom, druhý je celokovový. Spájajú obce Boľany a Ptrukša. Sú prístupné pre peších a cykloturistov. Ich význam spočíva v tom, že okrem cestného mostu pri Lelese predstavujú jedinou možnosť prechodu medzi ľavo- a pravobrežnou hrádzou rieky, ktoré predstavujú možnosť peších a cyklistických okružných túr.

7. Malé Trakany – rieka Tisa

Mohutná nížinná rieka Tisa sa dotýka územia Slovenska v 5,5 kilometrovom hraničnom úseku, v blízkosti trojhoričia. Väčšinou prechádza lužnými lesmi alebo brehovými vrbovými lemovými porastmi. Rieka je splavná a je miestom konania množstva vodných túr na kanoe a kajakoch. Miestami na piesčitých brehoch je možnosť kúpania sa v prírodných podmienkach. Tieto úseky sú prístupné bezprašnou spevnenou cestou od obce. Územie Ramsar.

8. Malý Horeš – Horešské lúky

Na juhozápadnom úpäti Chlmeckej pahorkatiny sa nachádza komplex pieskových dún, ktorý pozvoľne prechádza do zamokrených lúk. Predstavujú jedinečné nálezisko vzácných druhov rastlín (poniklec maďarský a pestrastý, húseníkovec erukovolistý) a živočíchov. Významné sú aj z krajinárskeho hľadiska, ako jedno z málo zachovalých lúk na pieskoch. Horešské lúky sú prírodnou rezerváciou a územím NATURA 2000.

9. Strážne – Karča

Od obce Strážne, až po obec Veľký Kamenec sa tiahne najväčší zachovalý úsek bývalého koryta rieky Tisa v pohraničí. Predstavuje významný a cenný komplex vodných rastlinných a živočíšnych spoločenstiev a je zaujímavú aj krajinárskeho hľadiska. Okrem vzácností pre záujemcov a prírodné hodnoty je tu možnosť rybolovu, člnkovania a obmedzenie a kúpania v prírode. Uvedený úsek je prístupný po asfaltovej komunikácii. V blízkosti je možnosť cestného prechodu do maďarskej obce Pácin.

10. Streda nad Bodrogom – Tajba + Tarbucka

Okolie Stredy nad Bodrogom patrí z hľadiska prírodných hodnôt medzi veľmi významné na Slovensku. Nachádza sa tu známa Národná prírodná rezervácia Tajba, ktorá je známa vzácnym vodným rastlinstvom a najmä ako jedno z posledných útočísk korytnačky močiarnej. Na ním sa vypína komplex vyvýšenín Tarbucky, kde nájdeme vzácne biotopy na pieskoch a ryolitových skalách a z vrcholu sa ponúka jedinečný kruhový výhľad na Medzibodrožie, Zemplínske a Tokajské vrchy. Obe sú tiež územia NATURA 2000 v rámci CHKO Latorica.

II. trasa: Veľká okružná kultúrno-historická trasa

Streda nad Bodrogom, železničná stanica – východisko. Somotor – východ/severovýchod, obce Svätá Mária, Rad Hrušov po frekventovanej komunikácii I/79 (alternatíva po ľavobrežnej hrádzi Bodrogu až po Svätú Máriu) Svinice, Zátín, Boľ (v Zátíne možnosť odbočky po korune hrádze Tice smerom na juh do obce Vojka a následne III. triednou komunikáciou do obce Svätuše) Soľnička, Poľany, Leles, Leles- Kapoňa, Bačka doteraz cesta III. triedy. Trasa pokračuje spevnenou poľnou cestou do obce Čierna, kde odbočuje smerom na juh, pokračuje cez peší a cyklistický nadjazd nad železničnou traťou a následne smerom na juhozápad do mesta Čierna nad Tisou. Tu je možnosť pokračovať smerom na obec Biel, alebo zvoliť malý okruh Čierna nad Tisou – Malé Trakany (možnosť návštevy pláže pri rieke Tisza) Veľké Trakany (možnosť prechodu do MR) Veľké Trakany – Kolónia – Biel, cestný nadjazd pred obcou Dobrá a po ceste III. triedy smerom na severozápad do Kráľovského Chlmca. Odtiaľ hlavná trasa pokračuje po ceste III. triedy do obce Malý Horeš, Veľký Horeš (možnosť odbočenia smerom na sever do obce Svätuše). Trasa pokračuje cez Veľký Horeš, Strážne, Veľký Kamenec (možnosť prechodu cez štátnu hranicu smerom na obec Pácin), Malý Kamenec, Streda nad Bodrogom.

II. trasa: Veľká okružná kultúrno-historická trasa

1. Streda nad Bodrogom – kaštieľ

Pôvodne tu stál hradný kaštieľ rodiny Bocskay. Od 18. storočia bol postupne prebudovaný na účely kaštieľa rodiny Vécsey. Impozantná stavba stojí na menšej vyvýšenine v pomerne zachovalom parku. V súčasnosti slúži pre potreby obecného úradu a kultúrne účely. Z veže kaplnky je pekný výhľad na Tarbucku a okolie. V blízkosti je cestný priechod do maďarskej obce Karos.

2. Svinice – Tice

Priamo v obci sa nachádza zachovalý úsek bývalého koryta rieky Tisa a komplexu Tice. Niektoré časti – Dlhé a Krátke Tice – sú prírodnou rezerváciou a celý komplex je súčasťou CHKO Latorica. Okrem vodného a močiarného rastlinstva je uvedený úsek osobitne významný ako masové hniezdisko rôznych druhov vzácných vodných vtákov (napr. beluša, chavkoš, volavky a pod.). Hniezda sa dajú pozorovať priamo z obce, bez vyrušovania vtákov.

3. Vojka – kaštieľ

V strede obce sa nachádza menší kaštieľ, ktorý pôvodne postavil v 18. storočí rodina Ghillányi. Súčasnú podobu nadobudol počiatkom 19. storočia, kedy majiteľom sa stal Anton Szirmay, zakladateľ archívu Zemplínskej stolice a prvý dejepisec, etnograf a polyhistor regiónu. Je pochovaný v susedstve kaštieľa, v rímsko-katolíckom kostole. Kaštieľ v súčasnosti slúži pre potreby obecného úradu. Obec obklopuje komplex mŕtvych ramien Tice.

4. Leles – kláštor premonštrátov

Mohutná dvojposchodová budova kláštora je dominantnou nielen obce, ale aj tejto časti Medzibodrožia. Pôvod stavby siaha do 13. storočia, súčasnú podobu nadobudla v polovici 18. storočia. Najcennejšou časťou je barokovo prestavaná gotická kaplnka

s fragmentmi fresiek zo 14. storočia. Príľahlý svetský rímsko-katolícky kostol má gotickú vežu zo 14. storočia a barokový oltár z 18. storočia. Kláštor je v súčasnosti prinavráteným majetkom rádu premonštrátov v Jasove.

5. Bačka – rímsko-katolícky kostol

Obec sa nachádza vo východnej časti Medzibodrožia a je obkolesená zvyškami mŕtvych ramien Tice, z bohatou flórou a faunou. Rímsko-katolícky kostol stojí na gotických základoch zo 14. storočia a má pomerne bohatú originálnu obrazovú výzdobu. Zaujímavý je erb rodiny Báthory (pochádzajúci z pravekého rodu Guth-Keled) na oltári.

6. Boľany – rímsko-katolícky kostol

Obec sa nachádza v blízkosti Latorice a v jeho chotári je najväčší zachovalý komplex lužného lesa v Medzibodroží. Je tu možnosť pešieho a cyklistického prechodu do susedného Použia. Impozantný rímsko-katolícky kostol bol postavený na základoch pôvodne evanjelického chrámu z druhej polovice 17. storočia. Stavba je novogotická, vyhotovená majstrami z Tirolska, v roku 1907. Má veľmi pekný a originálny interiér.

7. Veľké Trakany – solný dom

Obec Veľké Trakany leží na brehu pôvodného koryta rieky Tisa – v súčasnosti odpojené rameno. Okolie je krajinársky malebné a uchováva množstvo prírodných hodnôt. Baroková budova bývalého solného úradu sa vyvyšuje nad mŕtvou Tisou, kde bol pôvodne prístav pre lode a plte, zväžajúce soľ z Východných Karpát. V obnovennej budove je okrem zariadenia pôvodného úradu aj expozícia pastierskeho umenia, tradícií ťažby soli, etnografie a miestopisu obce a okolia. Po hrádzi možnosť pešieho alebo cyklistického prechodu do Maďarska.

8. Biel – kaštieľ

Obec Biel leží v tesnej blízkosti mesta Čierna nad Tisou. Pôvodne bola obkolesená mŕtvymi ramenami Karče, o čom svedčí aj kotva v obecnom erbe. Kaštieľ rodiny Sennyey – ktorý leží na miernej vyvýšenine – pochádza z konca 18. a v 19. storočí bol viackrát prestavaný. V súčasnosti je schátralom stave. Za kaštieľom sa nachádza rozsiahly park z množstvom zaujímavých a vzácných drevín.

9. Kráľovský Chlmec – ruiny Čonkavár

Mesto je strediskom Medzibodrožia a má svojský, starobylý ráz. Nad ním sa vypínajú ruiny hradného kaštieľa P. Perényiho, z prvej polovice 16. storočia. Pod ňou je rozsiahla pivnica, slúžiaca pre pohostinské účely. Od ruín je pekný a rozsiahly výhľad smerom na východ. Pod hradom sa nachádza budova Základnej umeleckej školy – pôvodne kaštieľ rodiny Nyári a Lorántffy so zachovalým rodinným erbom nad vchodom. Rímsko-katolícky kostol v blízkosti bol pôvodne gotický a pochádza zo začiatku 14. storočia.

10. Pribeník – kaštieľ

Obec leží na pohraničí s Maďarskom, kde je možnosť pešieho alebo cyklistického prechodu. Komplex klasicistického kaštieľa sa nachádza v juhovýchodnej časti obce. Jeho pôvod siaha do konca 18. storočia a súčasnú podobu nadobudol po prestavbe koncom 19. storočia. Patrila rodine Mailáth. Okrem pekne rekonštruovanej hlavnej budovy, kde sa v dvoch miestnostiach zachovalo pôvodné drevené obloženie – pozornosť si zasluhuje ak rímsko-katolícka kaplnka s basreliéfmi a samostatne stojaca vodárenská veža. Pri kaštieli je upravený anglický park s cennými drevinami. V súčasnosti slúži potrebám stredného odborného učilišťa.

11. Malý Horeš – pivnice

Obec leží v juhozápadnej časti Chlmecských pahorkov. Je známa vinohradníckymi tradíciami a najmä originálnym komplexom vínnych pivníc, ktoré sú väčšinou vytesané do mäkkej a tvárlivej vulkanickej tufy. V jednom vonkajšom vchode sa

skrýva niekoľko pivníc, ktoré majú stabilnú klímu v celom roku, čo je vhodné pre uschovávanie vína. V okolí pivníc v agátovom háji je vybudovaných viacero prístreškov a ohnísk, ktoré sú síce v súkromnom majetku, ale dajú sa prepožičať.

12. Svätuše – románsky kostol

Svätuše ležia pod strmým západným úpäťm Chlmeckej pahorkatiny. Malebný reformovaný kostol leží priamo nad obcou, v úbočí kopca Lingó. Pôvodne bol románsky, zo začiatku 13. storočia. Z tejto doby sa zachoval portál a veža. Ostatné časti sú goticky prestavané a pochádzajú zo stredu 15. storočia. Súčasnú podobu nadobudol po prestavbe v r. 1794, kedy sa vyhotovil cenný maľovaný drevený interiér. V roku 1907 bola ku kostolu vybudovaná severná apsida.

13. Veľký Kamenec – ruiny hrad

Obec leží na východnom úpäťí komplexu Tarbucky. Na strmom hradnom vršku sa vypínajú ruiny hradu, ktorého pôvod siaha do konca 13. storočia. Pováčšine patril rodine Soós a Szerdahelyi. V 15. storočí hrad dobyli Jiskrovci a bol tiež obliehaný aj 16. storočí. Pôvodnú obrannú funkciu stratil v druhej polovici 17. storočia a odvtedy pustne. Z hradného kopca je pekný a rozsiahly panoramatický výhľad. V blízkosti je cestný hraničný priechod do Maďarska.

II. trasa: Veľká okružná kultúrno-historická trasa (súbor na stiahnutie) - trasa je vyznačená oranžovou farbou.

III. trasa: Menšie okružné trasy s východiskom z Kráľovského Chlmca

A – Kráľovský Chlmec – Malý Horeš - Svätuše – Rad/Hrušov – Svinice – (cesta III. triedy) Zátin – Vojka (poľná cesta po hrádzi) – Boľ – Kráľovský Chlmec (cesta III. triedy)

B – Kráľovský Chlmec - Boľ – Soľníčka – Poľany – Leles – Leles/Kapoňa – Bačka - Kráľovský Chlmec (cesty I a III. triedy)

C - Kráľovský Chlmec – Dobrá – Biel – Čierna nad Tisou – Malé Trakany – Veľké Trakany –Biel (cesty I a III. triedy) - Dobrá – Pribeník (poľná cesta) - Kráľovský Chlmec (cesta III. triedy)

D - Kráľovský Chlmec – Malý Horeš – Veľký Horeš – Strážne – Veľký Kamenec - Somotor – Svätá Mária (cesta III. triedy) - Svätuše - Kráľovský Chlmec (cesta I. triedy)

III. trasa: Menšie okružné trasy s východiskom z Kráľovského Chlmca

1. Kráľovský Chlmec – Vlastivedné múzeum

Budova Vlastivedného múzea – súčasť Kultúrneho strediska Medzibodrožia a Použia – bola pôvodne vystavaná ako riaditeľstvo Vodného družstva pre reguláciu Tisy v Medzibodroží v roku 1895 v eklektickom štýle. O výstavbu sa pričínil najmä predseda družstva gróf József Mailáth. V súčasnosti rekonštruovaná budova slúži pre účely múzea s pôsobnosťou pre Horné Medzibodrožie a Použie a ako knižnica.

2. Svätuše – starý cintorín – náhrobné kamene

V tejto obci sa odvekou traduje remeslo kamenárstva, nakoľko v chotári je niekoľko lomov najmä na andezit. V starom cintoríne nájdeme množstvo starších náhrobných kameňov, na ktorých sa uplatnila remeselná zručnosť miestnych kamenárov. Motívy sú väčšinou tradičné – alegorické znázornenie slnka, mesiaca, ako aj stromu siahajúceho do nebies.

3. Svinice – bývalý kaštieľ

Niekdajší hradný kaštieľ leží na brehu koryta Tice. Pôvodne patril rodine Soós. Hradný kaštieľ bol štvorhranný s portálom s vežou. Neskôr bola majetkom Antona Szirmayho, ktorý tu v roku 1812 aj skončil. Neskôr stavba bola prebudovaná na hospodárske účely. Celá je podpivničená a slúži úschove zeleniny a vína.

V súčasnosti sa pripravuje rekonštrukcia budovy. V susedstve bývalého kaštieľa je malá zvonica.

4. Zatín – gotická kostolná veža

V obci Zatín nájdeme iba jeden kostol a to rímsko-katolícky. Jeho pôvod siaha do 15. storočia. Z tohto obdobia sa zachovala masívna gotická veža na ktorej sa nachádza baroková strešná krytina. Spomínaná veža je dominantou obce a blízkeho okolia, ležiaceho pri korytách Tice.

5. Poľany – ikonostáz

Nositelia grécko-katolíckeho vyznania sa do Medzibodrožia sa začali prisťahovať od konca 17. storočia. Najmä koncom 18. a začiatkom 19. storočia sa tu postavilo niekoľko grécko-katolíckych kostolov s hodnotnými ikonostázionmi. Jeden z najväčších sa nachádza práve v obci Poľany

6. Čierna nad Tisou – suchozemský prístav

Po pričlenení Podkarpatskej oblasti Sovietskemu zväzu koncom rokov 1940 sa vybudovala železničná prekládková stanica spolu aj s mestečkom sídliskového charakteru. Je významným miestom tovarovej výmeny smerom na Ukrajinu a Rusko. V roku 1968 sa tu konali pamätné rokovania medzi česko-slovenskou a sovietskou stranou. V meste je rozsiahly a hodnotný park.

7. Malé Trakany – reformovaný kostol s bustou Árpáda

Malé Trakany, ktoré ležia v blízkosti rieky Tisa, sú charakteristické prevahou reformovaného vierovyznania. Impozantný klasicistický kostol stojí na markantnej vyvýšeniny. Jeho zaujímavosťou je busta Árpáda – vodcu Starých Maďarov z konca 9. storočia, čo je odkazom na miestnu tradíciu, podľa ktorej jedným z ich prvých sídelných miest bolo Medzibodrožie.

8. Dobrá – grécko-katolícky kostol

Tereziánsky stavebný štýl sa v jednotnej forme uplatnil najmä u grécko-katolíckych kostolov, postavených po vydaní tolerančného patentu na prelome 18 a 19. storočia. Jedným z pekných príkladov je aj kostol v obci Dobrá, ktorý stojí na pieskovej dune v strede obce. Dobrá je známe ako významné staromaďarské archeologické nálezisko.

9. Somotor – Hegyke

Vypreparovaný vulkanické teleso nad obcou Somotor síce výškou nijako nevyniká, avšak ponúka sa z nej prekrásny pohľad na údolie rieky Bodrog v pozadí so Zemplínskymi vrchmi, ako aj na Medzibodrožskú rovinu s mŕtvymi ramenami a ostatné vyvýšeniny – Tarbucka a Chlmecké pahorky

IV. trasa: Veľká okružná cezhraničná trasa

Koncepcia vytýčenia trasy vychádza zo skutočnosti, že pozdĺž oboch strán hraníc vedú cestné komunikácie, ktoré už v súčasnosti umožňujú absolvovanie okružných cyklistických trás s možnosťou prepojení/skratiek cez jestvujúci alebo tzv. malé Schengenské priechody. Základom je nasledovná trasa:

Klín nad Bodrogom - Streda nad Bodrogom - Malý Kamenec - Veľký Kamenec – Strážne - Veľký Horeš - (cesta III. triedy) Malý Horeš (asfaltovaná účelová komunikácia) – Pribeník – Dobrá (prašná poľná cesta) – Biel - Veľké Trakany (po korune pravobrežnej hrádze starej Tisy) - štátna hranica SR/HU – Zemplénagárd (prašná poľná cesta) – Dámoc – Lácacséke – Semjén – Kisrozvagy – Nagyrozvagy – Pácin – Karcsa – Karos – Alsóberecki – Felsőberecki – štátna hranica HU/SK- obec Klín nad Bodrogom (po korune ľavobrežnej hrádze rieky Bodrog)

Možnosti skratiek/ prepojení:

Streda nad Bodrogom – Karos po novej asfaltovej komunikácii tč. ešte neotvorená, prístupná po prijatí schengenského hraničného režimu medzi SK a HU.

Veľký Kamenec – Pácin po ceste III. triedy cez hraničný priechod, ktorý je v lete otvorený od 8.00 do 20.00 a v zime od 8.00 do 16.00.

Pribeník – Lácacséke po bezprašnej ceste od 7 do 19 hod. denne

Dobra – Dámoc po poľnej ceste od 7 do 19 hod. denne

IV. trasa: Veľká okružná cezhraničná trasa

1. Klín nad Bodrogom- ruiny gotického kostola

Ruiny sa nachádzajú v medzihrádzovom priestore na ľavom brehu rieky Bodrog a z toho dôvodu sú v súčasnosti viackrát zaplavované, spolu so susedným obecným úradom a rímsko-katolíckou farou. Pôvod kostola siaha do 14. storočia, viackrát menil majiteľov a od konca 19. storočia opätovne chátra.

2. Streda nad Bodrogom rímskokatolícky románsky kostol

Rímsko-katolícky kostol leží južne od kaštieľa rodiny Vécsey, na okraji obce, na rozsiahlej pieskovej dune. Pôvodne bol románsky, o čom svedčí zachovalý južný portál. Súčasný kostol vznikol niekoľkými prestavbami z ktorých najvýznamnejší bol v polovici 18. storočia. Pod oltárom sa nachádza krypta rodiny Bocskay s nadpisom z druhej polovice 17. storočia.

3. Malý Kamenec – Obecný dom tradícií

Obecný dom tradícií v Malom Kamenci je pekným príkladom tvorivého využívania miestnych možností. Je zariadená v prenajatom sedliackom dome. Základom expozície sú hodnoverne zariadené izby, nástroje každodenného života, výšivky a iné dobové predmety. Na požiadanie ponúkajú menšie pohostenie.

4. Strážne – Opátske piesky

Komplex pieskových dún a močaristých medzidunových znížení sa nachádza severne od obce Strážne. Územie je hodnotné jednak z morfológického hľadiska, ako aj nálezisko pieskomilnej a slanomilnej flóry a živočíchov. Je územím NATURA 2000.

5. Veľký Horeš – zemianske domy

Obec Veľký Horeš patril medzi tie, kde obyvateľmi boli väčšinou malí zemanovia. Z právneho hľadiska boli odlíšení od poddaných najmä vonkajšími znakmi, ktoré sa prejavili nielen honosnejšími stavbami, ale najmä formovaním portálov, ktoré mali jasne poukázať na to, že tu býva privilegovaná rodina.

6. Malý Horeš – sedliacke porty

Najstaršie pôvodne poddanské a neskôr sedliacke porty v Medzibodroží sa zachovali najmä v obci Malý Horeš. Charakterizuje ich najmä to, že z ekonomických dôvodov na jednom dvore žilo niekoľko rodín, teda domčeky sú pospájané rad za radom. Zaujímavý je aj stavebný materiál domov a plotov – po väčšinou je to lomový andezit.

7. Pribeník – hraničný priechod

Južne od obce Pribeník cez odvodňovací kanál sa klenie malý most. Je to miesto už uznaného pešieho a cyklistického prechodu do Maďarska, konkrétne obce Lácacséke. Priechod je jednou z možností skrátenia okružnej cezhraničnej cykloturistickej trasy. Umožňuje tiež sa dostať k cestnému mostu cez rieku Tisa pri meste Cigánd.

8. Veľké Trakany – prechod na hrádzi

Jedným z jestvujúcich peších a cyklistických hraničných priechodov je pravobrežná hrádza Starej Tisy južne od obce Veľké Trakany. Priechodom sa dostaneme do maďarskej obce Zemplénagárd, odtiaľ je možnosť pokračovať k prievozu na rieke Tisa smerom k obci Tuzsér na pravom brehu rieky.

9. Veľký Kamenec – Pácin

Cestný hraničný priechod medzi týmito obcami je tiež možnou skratkou veľkej okružnej trasy. Ponúka možnosť dostať sa do obce Pácin a následne pokračovať

na západ smerom k mestám Sátoraljaújhely alebo Sárospatak, alebo na juhovýchod, smerom k mostu cez rieku Tisa pri meste Cigánd.

10. Karos – Streda nad Bodrogom

Nový cestný hraničný prieťah po zavedení schengenského režimu medzi Slovenskom a Maďarskom umožní od Stredy nad Bodrogom dosiahnuť maďarskú obec Karos, odkiaľ so možnosti pokračovania smerom na západ a východ, v Dolnom Medzibodroží.

Vodné trasy turistiky: Plavebná prevádzka: Plavebná prevádzka je povolená len v dennej dobe v čase od východu do západu slnka. Nočná plavba je zakázaná, taktiež je zakázaná plavba za zníženej viditeľnosti. Parametre vodnej cesty (na SK strane) sú min. plavebná hladina 230 cm vodočet Streda n/Bodrogom, max. plavebná hladina 510 cm vodočet Streda n/Bodrogom, min. šírka plavebnej dráhy 30 m (podľa Slovenskej plavebnej správy)

Splavnosť: Bodrog vyzerá byť kdekol'vek aj pri najnižšom vodnom stave (230) bez problémov splavný. Ak sú niekde problémy, tak na Slovenskej strane kde občas bolo vidno trčať z vody zakliesnený kmeň, lebo samotná voda je stále dosť hlboká. Bodrog je úzky s občas napadanými stromami hlavne v časti od hranice po Sárospatak, potom už možná bez problémov rýchla jazda (od Sárospatoku už chodia motorové člny aj 60-tkou...) Pre porovnanie Bodrog je široký asi ako Váh (časť Komárno až Kolárovo), splavnosť je však o dosť lepšia, nie je tak plytký. Pod hladinu 230cm nikdy neklesne, čo je zabezpečené hlavne vzduťím od vodného diela Tiszalök v Maďarsku. Vďaka svojej veľkej hĺbke je plavba úplne bezpečná. Vzhľadom na svoju nevelkú šírku sa na rieke nevytvárajú vlny a pod. a tak je bez problémov splavná aj na kajakoch, či gumených člnoch.

Brehy, pláže: Breh je väčšinou strmý, voda je hneď od brehu väčšinou dosť hlboká hlavne pri ľavom brehu. Na celom úseku sa nachádza viac pieskových pláží a niekoľko lúk priamo pri vode. Po celom toku sa dá nájsť veľmi veľa súkromných miest na opekanie, oddychovanie a pod.

· Tok: V strede rieky je hĺbka vody medzi cca 2-10 metrov aj pri najnižších vodných stavoch. Prietok je úplne slabý možnosť bezproblémovej plavby v oboch smeroch bez ovplyvnenia rýchlosti, spotreby. Pri štandardných stavoch má prúd rýchlosť v strede rieky okolo 3km/h. Voda je všade úplne pokojná, žiadne skoky, víry, nič ...

Priehrady: Na celom Bodrogu nie sú žiadne stavby prekážajúce v plavbe ako priehrady, hate a pod. Vstup do niektorých ramien, alebo pokračovania ramien sú ukončené haťami.

Ostrovky: Na Bodrogu nie sú žiadne ostrovky aj keď ich na niektorých mapách môžete vidieť zakreslené- na to je to príliš tenká rieka. V čase vyšších vodných stavov sa na niektorých miestach ostrovky vytvoria, ale nie sú to miesta vhodné na vylodenie.

Doprava: Na rieke je hlavne cez víkend veľa kajakárov. Sú tam rybári či výletníci na pramiciach s malým motorom a pod. Lepší motorový čln (tým myslím všetko okrem pramice so závesným motorom) stretnete sporadicky a skôr v poslednej časti rieky, na hornom toku takmer vôbec. Stretnúť nákladnú loď je udalosť a keď je ešte slovenská na maďarskej časti, tak ste mali naozaj šťastie. V každom prípade sa po Bodrogu plavia lode do max. dĺžky 50 metrov.

Ramená: Podľa máp je na rieke viac ramien, avšak aj pri podrobnom skúmaní sa nám nepodarilo nájsť viac ako 4 ramená, do ktorých sa dá vojsť, z toho tri majú dĺžku len zopár metrov. Pekné rameno je v poslednej časti rieky (km 3,4) blízko Bodrogkiszalud, avšak pozor vo vstupe do ramena môžu byť naťahané podvodné siete na chyťanie rýb.

Slovenská časť: Na Slovenskej strane je rieka na plavbu a rekreačné účely zatiaľ málo využívaná. Chýbajú pláže, väčšinou je tu strmý breh, občas so zaujímavými zákutiami na opekanie. Okolo pravého brehu vysoké násypy kvôli povodniam. Preplavba cez hranicu je voľná.

Značenie: Bodrog je na maďarskej strane občasne značený červenými a zelenými bójami prípadne inými značkami ako aj kilometrovníkmi. Pri tejto šírke rieky však treba počítat' s občasnými dočasnými prekážkami, ktoré samozrejme značené nie sú ako spadnutý, či zakliesnený strom hlavne v hornom toku rieky a pod. Slovenská strana je neznačená.

Stravovanie: Stravovacie zariadenia a WC sa okrem Tokaju väčšinou nenachádzajú priamo pri rieke, alebo vo veľmi blízkej vzdialenosti. Niečo je v Olaszliszke hneď pri kompe, treba preskúmať. V Tokaji je niekoľko zariadení hlavne v poslednej časti Bodrogu blízko prístavu.

Ubytovanie: Ubytovacie zariadenia sa okrem kempingu v Tokaji (na Tisze) a kempingu vo Felsőberecki nenachádzajú priamo pri rieke, alebo vo veľmi blízkej vzdialenosti. Niečo je v Olaszliszke hneď pri kompe, treba preskúmať. Možno je možné ubytovanie aj v zariadeniach v blízkosti prístavu - nepreskúmané. Množstvo ubytovacích zariadení ako penziónov a hotelov je v Sárospataku a Tokaji, nič však nie je pri vode. Okrem kempingu v Tokaji a Felsőberecki nie je na rieke žiaden iný kemping. Na rieke je však veľmi veľké množstvo miest vhodných na stanovanie.

Tankovanie: Neexistuje žiadna vodná čerpacia stanica. Po celom toku sú blízke automobilové čerpacie stanice len v Sárospataku a Tokaji.

Parkovanie: Na celom toku neexistuje strážené parkovisko lodí v prípade opustenia lode. Inak sa dá parkovať na mnohých miestach hlavne na pravom brehu.

Vchody: Najlepšie vchody (betónové) sú v Tokaji [HU] a v Somotorskom ramene [SK], takže cesty odporúčam začínať na týchto miestach. V prípade jednosmernej jazdy vhodit' loď do vody vo Felsőberecki a preplávať celý Bodrog a vybrať loď v Tokaji. Menšiu loď možno vložit' do vody na viacerých piesočných a trávnatých plážach.

Resumé: Aj keď je Bodrog veľmi krátka rieka, je to rieka dvoch tvárí. Úplne inak vyzerá v hornej a dolnej časti. Hore je to viac menej rieka tečúca lesom s minimálnymi známkami civilizácie, dole už sú kompy, domčeky pri vode, oddychové miesta, trávnaté plochy, prístav... Práve z tohto dôvodu ju určite treba preplaviť celú. Určite si netreba nechať ujsť hornú časť rieky s možným kúpaním na pláži vo Felsőberecki a plavbou po úzkej rieke. Zaujímavé miesta na opekanie, oddych, zopár súkromných miest v strednom toku rieky na ľavom brehu a určite preskúmať rameno blízko Bodrogkiszfalud s krásnymi vodnými kvetmi. To všetko ukončiť plavbou povedľa veľkých lodí v prístave na Bodrogu v Tokaji.

Splavovanie: keďže sa jedná o chránené územie, je potrebné rešpektovať zákon o ochrane prírody a krajiny. Splavovanie je možné len bezmotorovými člami - najvhodnejšie sú gumené kánoe. Prístup k rieke je najjednoduchší pri moste blízko Boťan, pri cestnom moste nad Lelesom alebo pri Čičarovskom kanály (Udoč). Inak je prístup k rieke dosť obtiažny, treba počítat' s ozajstnou džungľou a mrakmi komárov. Skutočnou perlou sú mŕtve ramená, niektoré vyvolávajú predstavu ozajstného dažďového pralesa. Tieto sú však vhodné skôr na pozorovanie živočíchov, lebo na plavbu a plávanie sú príliš zarastené a okrem toho niektoré spadajú pod najvyšší stupeň ochrany prírody (napr. Zátínsky luh)

Hodnotenie krajiny a prostredia: Latorica v uvedenom úseku preteká prevažne lužnými lesmi, miestami prerušovanými pasienkami, lúkami. Brehové porasty Latorice, aj Bodrogu sú takmer súvislé, dobre zachovalé – mäkký aj tvrdý lužný

porast (topoľ biely a čierny, vrby, len miestami vysadené sivé hybridy sivých topoľov, v lužných lesoch aj výskyt dubov, jaseňov, brestov, jelší). Najkrajšie, najprirodzenejšie sú brehy Latorice medzi sútokom s Laborcom a Ondavou, kde je breh pôvodný, divoký, neupravený a nespevnený, preto vytvára množstvo prírodných zákutí, ako usadenín, ostrovčekov, výbežkov a zachoval si z veľkej časti aj svoj pôvodný, meandrujúci charakter. Nové koryto Latorice je značne narovnané a jeho pôvodný, meandrujúci charakter sa zachoval dnes len málokde. Aj napriek tejto skutočnosti však pôsobí Latorica kvôli svojmu ešte stále silne prírodnému stavu brehov k našim najprirodzenejším a najpôsobivejším nížinným riekam. Desiatky riečnych ramien najmä v alúviu Latorice, v menšej miere aj pri Bodrogu – väčšina z nich sa nachádza v medzihrádzovom priestore širokom miestami aj 1 km, časť ramien je za hrádzami - dodávajú krajine neopakovateľný ráz. Väčšina ramien je dnes oddelená od riek, pri nižších vodných stavoch komunikuje priamo s riekou iba niekoľko z nich, napr. rameno Latorice pri čerpacej stanici v Čičarovciach, dlhé ľavostranné rameno Latorice v oblasti NPR Zátínsky luh. Krajina má charakter roviny, súvislé lesné komplexy sa nachádzajú po jej oboch brehoch od Boťan až po sútok Latorice s Ondavou a ďalej popri Bodrogu až po obec Zemplín. Po brehoch riek, aj ramien sa nachádza celý rad stanovišť rybárov, je to najprirodzenejší spôsob využívania krajiny v Medzibodroží. V úseku Zemplín – Ladmovce – Viničky preteká Bodrog popod úpätie Zemplínskych vrchov, časté sú piesočnaté pôdy, pieskové duny. V tejto oblasti sa na južných a JV expozíciách svahov darí pestovaniu hrozna, je to známa vinárska oblasť. Tok rieky sa tu výrazne rozširuje oproti Latorici, Bodrog plynie ešte pomalšie a majestátnejšie, ako Latorica. Bodrog dosahuje pomerne značnej hĺbky, miestami až 6 m, čo umožňuje splavenie rieky v jej celom úseku na území SR. Prístav nákladných lodí sa nachádza medzi Ladmovcami a Stredou nad Bodrogom.

Chránené územia (v celom Medzibodroží):

CHKO Latorica - maloplošné chránené územia: priamo pri rieke NPR Zátínsky luh, NPR Latorický luh, vo väčšej vzdialenosti od riek NPR Kašvár pri Ladmovciach, NPR Tarbucka, NPR Tajba, NPR/PR Horešské lúky, Biele jazero, Veľké jazero, rašelinisko Boľ, Dlhé Tice, Krátke Tice, Poniklecová lúčka pri M. Horeši.

Navrhované CHVÚ Medzibodrožie, územia Natura 2000 : SKÚEV Latorica a Bodrog, Bešiansky polder, Čičarovský les, Horešské lúky, Kováčske lúky, Ladmovské vápence, Lesík pri Borši. Zoznam Národných prírodných rezervácií (NPR):

1/ Botiansky luh, 2/ Kašvár, 3/ Latorický luh, 4/ Tajba

Zoznam Prírodných rezervácií (PR):

5/ Biele jazero, 6/ Boľské rašelinisko, 7/ Dlhé Tice, 8/ Horešské lúky, 9/ Krátke Tice , 10/ Poniklecová lúčka, 11/ Tarbucka, 12/ Veľké jazero, 13/ Zátínsky luh

Zoznam Území európskeho významu (ÚEV):

14/ ÚEV Rieka Latorica, 15/ ÚEV Rieka Bodrog, 16/ ÚEV Tarbucka, 17/ ÚEV Vysoká 18/ ÚEV Horešské lúky, 19/ ÚEV Ladmovské vápence, 20/ ÚEV Lesík pri Borši, 21/ ÚEV Kováčske lúky

Ramsarské lokality:

22/ Latorica, 23/ Tisa

„Tiszavirág“. Asi najvýznamnejším druhom bezstavovcov Medzibodrožia je tzv. „kvet Tisy“, alebo „Tiszavirág“. Tento najväčší európsky druh podeniek sa vyznačuje dlhým vývojovým cyklom trvajúcim aj niekoľko rokov. Dospelý hmyz po dokončení svojho vývoja v sa vyrojí obrovských, miliónových krdľoch. Najprv sa vyroja samce, ktoré v noci začnú svoj zásnubný tanec. Čoskoro sa k nim pripoja aj samičky.

Dospelé žijú len niekoľko hodín, samce sa pária so samičkami vo vzduchu nad hladinou rieky, po spárení sa samičky kladú zhluky oplodnených vajčiek priamo na vodu. Niektoré druhy sa ponoria, aby prichytili svoje vajčká na povrch vodných rastlín alebo na nejaký pevný povrch. Pretože dospelé podenky nemajú vôbec vyvinuté tráviace orgány, počas svojho krátkeho života ani neprijímajú potravu a po spárení sa a nakladení vajčiek hynú. Ich biele telá pokrývajú hladinu nížinných riek ako biely koberec, odtiaľ pochádza ich maďarský názov Tiszavirág. Na rieke Tisa, ktorá pramení v ukrajinských Karpatoch, ale priberá aj prítoky z Rumunska, došlo začiatkom roku 2000 k vážnej ekologickej havárii s následným únikom kyjanidov a ťažkých kovov. Nastali aj vážne obavy o ekosystém tejto rieky, ako aj o ohrozenie vzácnych rýb a bezstavovcov, medzi nimi aj podenky „Tiszavirág“. Našťastie podenka aj ryby katastrofu prežili. Podenky pravdepodobne v dôsledku svojho zložitého vývojového cyklu, pretože larvy veľkých podeniiek z rodu Palingenia sa vyvíjajú v hlbokých chodbičkách v brehoch rieky. A ryby prežili asi vďaka ramennému systému riek a prítokov (aj vďaka Bodrogu a Latorici), ktorých sa vlna znečistenia na Tise nedotkla. Ale podenka „Tiszavirág“ nežije len na Tise, vyskytuje sa napr. aj v Dunaji, kde jej hovoria miestny rybári „Dunavirág“ a rojenia sa stále objavujú aj v maďarskom úseku Bodrogu. V slovenskej časti Medzibodrožia existujú staršie údaje o jej výskyte, ešte pred 30 rokmi boli známe údaje o výskyte na Latorici pri Lelese, z Uhu, z Bodrogu pri Zemplíne. Takže nádej na jej prinavrátenie stále žije. Príbuzný druh podenke „Tiszavirág“, Palingenia fuliginosa sa stále vyskytuje v ústí Laborca do Latorice. Vlny znečistenia, ktoré zachvátili Latoricu v poslednom desaťročí niekoľkokrát z územia Ukrajiny, pravdepodobne zničili populácie tejto veľkej podenky na Latorici od sútoku s Laborcom smerom nahor, prežila však na dolnom toku Laborca, odkiaľ sa zrejme teraz pokúša znovuosídľovať Latoricu. Veľké druhy podeniiek sú u nás extrémne ohrozené vyhynutím, aj keď jednotlivé populácie môžu mať ešte státisíce jedincov, sú však rozdrobené a zničiteľné jednou – dvomi haváriami väčšieho rozsahu.

CHVÚ Medzibodrožie:

Územie tvorí spleť ramien a periodicky zaplavovaných biotopov s príľahlými lužnými lesmi a aluviálnymi lúkami a pasienkami. Predmetom ochrany sú tunajšie charakteristické hniezdiče: chochlačka bieloooká (*Aythya nyroca*), rybár čierny (*Chlidonias niger*), volavka striebriстая (*Egretta garzetta*), volavka biela (*Egretta alba*), volavka purpurová (*Ardea purpurea*), bučiak trst'ový (*Botaurus stellaris*), čorík bahenný (*Chlidonias hybridus*), kalužiak červenonohý (*Tringa totanus*), a včelárik zlatý (*Merops apiaster*). Z dravcov a sov sú to napr. orliak morský (*Haliaeetus albicilla*), haja tmavá (*Milvus migrans*), kaňa popolavá (*Circus pygargus*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*) a výrik lesný (*Otus scops*).

Zaujímavosti podľa katastrof:

- Leles

Kataster obce Leles patrí k jedným z najrozsiahlejších v rámci Medzibodrožia. V jeho severnej časti sa nachádza tok Latorice s príľahlými pozostatkami systému ramien a lužných lesov, v južnej časti katastrálneho územia sa zachovali zvyšky po ramennom systéme Tice. Severná časť katastrálneho územia zasahuje do CHKO Latorica, aj do ÚEV Rieka Latorica. Leleský kataster je bohatý na výskyt vtáčích druhov charakteristických pre Medzibodrožie, nájdeme ich najmä v pozostatkoch lužných lesov a v blízkosti toku a v ramennom systéme Latorice. Vyskytujú sa tu druhy, ktoré majú na Slovensku iba niekoľko málo hniezdísk: chavkoš nočný a haja tmavá. Charakteristickými druhmi sú aj bocian čierny, včelárik zlatý, rybárik riečny.

- Boľany

Severným okrajom katastra obce Boľany preteká rieka Latorica. V jej povodí sa nachádza niekoľko ramien. Skutočným klenotom tejto oblasti sú rozsiahle lužné lesy, Jedny z najzachovalejších v rámci celého Slovenska, ktoré sa tiahnu až v šírke 3 km po ľavom brehu Latorice. Najcennejšie časti z týchto lesov sú chránené v rámci NPR Botiansky luh a Latorický luh, aj v rámci ÚEV Rieka Latorica, CHKO Latorica a CHVÚ Medzibodrožie. Zaujímavým prírodným útvarom je Okrúhle jazero, ktoré sa rozprestiera na východnom okraji obce. Z vtáčích druhov viazaných na lužné lesy v okolí Latorice tu stretáme napr. bociana čierneho, z d'atľov tesára čierneho a d'atľa prostredného či malého, žlu zelenú, pozdĺž toku Latorice hniezdi rybárik riečny.

- Čierna nad Tisou

Svojim severovýchodným okrajom zasahuje kataster Čiernej nad Tisou do CHKO Latorica. Priamo v katastri obce, ktorý je silne poznačený prítomnosťou areálu železničného prekladišťa, ktorý zaberá pomerne veľký priestor, sa zachovalo menej prírodných hodnôt v porovnaní s inými obcami v Mezibodroží. Je to však typická nížinatá krajina, v ktorej sa zachovalo niekoľko menších mokradí a bažinatých biotopov, z ktorých najzaujímavejšie je Blatné jazero východne od obce. Z vtákov stretáme v okolí obce napr. včelárika zlatého.

- Bačka

V katastri obce Bačka sa nachádzajú pomerne rozsiahle pozostatky po ramennom systéme Tice, pri ktorých môžeme zastihnúť napr. aj rybárika riečneho. Dlhým, úzkym výbežkom, ktorý sa tiahne severovýchodným smerom od obce smerom k toku Latorice zasahuje katastrálne územie tejto obce do cenných biotopov s lužnými lesmi a samotným tokom Latorice. Tieto časti katastra sú súčasťou CHKO Latorica, aj ÚEV Rieka Latorica. V týchto miestach sa zachovalo aj jedno z najdlhších ľavostranných ramien Latorice, ktoré si zachovalo aspoň vo vlhších mesiacoch roka svoj bezprostredný kontakt s tokom rieky.

- Kráľovský Chlmec

Príroda v okolí Kráľovského Chlmca je bohatá na rôzne zaujímavosti. Severne od mesta sa zachovali zvyšky ramena Tice, ktoré kedysi tvorilo paralelný tok Tisy. Na rozhraní katastrálnych území Kráľovského Chlmca a Boľu leží PR Boľské rašelinisko. Dominantou krajiny je Veľký kopec, na ktorom sa zachovali suchomilné travinnobylinné a krovinné porasty na vápnom podloží, ktoré sú súčasne aj dôležitými stanovišťami vstavačovitých rastlín. Zachovali sa tu aj zvyšky panónsko-balkánskych cerových lesov. Tieto hodnotné typy biotopov sú chránené v rámci ÚEV Vysoká. Z vtáčích druhov vzácné hniezdi v okolí Kráľovského Chlmca pestrofarebná krakľa belasá, početnejšie sú nemenej farebný včelárik zlatý, či nad vodami rýchlo poletujúci rybárik riečny.

- Boľ

Katastrálne územie obce Boľ zasahuje do alúvia Latorice. Z chránených území tu máme ÚEV Rieka Latorica a PR Boľské rašelinisko na rozhraní s k. ú. Kráľovského Chlmca. V alúviu Latorice sa darí volavkovitým vtákom: okrem bežnejšej volavky poplavej sa tu vyskytuje aj zriedkavejší a ohrozený chavkoš nočný a volavka purpurová. Na chytanie drobných rybiek sa špecializuje rybárik riečny, ktorý chytá svoju korisť strmhlavým pádom do vln Latorice, či niektorého z jej početných ramien. Ako pozorovacie stanovište využíva konáre stromov, najmä vrb, jelší a topoľov rastúcich na brehoch rieky a ramien. Žije len v miestach s pomerne čistou vodou a zachovalými brehovými porastmi, čo svedčí o vysokej kvalite prostredia.

- Poľany

Podobne, ako vo viacerých katastrálnych územiach v Mezibodroží, aj v k. ú. obce Poľany sa prelína viacero rozličných úrovní ochrany prírody: obec a jej kataster sa

nachádza na území CHKO Latorica, okrem toho v severnej časti katastrálneho územia je medzihrádzový priestor Latorice s priľahlými lužnými lesmi, ramenami, aluviá-nymi lúkami a pasienkami zahrnutý do ÚEV Rieka Latorica. A napokon, najcennejšie biotopy v širšom okolí obce Poľany sú zahrnuté aj do CHVÚ Medzibodrožie, čo síce neznamená vyšší stupeň ochrany prírody, ale umožňuje napr. uprednostniť také hospodárske postupy, ktoré zabezpečia priaznivý stav populácií významných vtáčích druhov, z ktorých sa tu vyskytuje napr. bocian čierny, chavkoš nočný, včelárik zlatý, či rybárik riečny.

- Solníčka

V katastri obce Solníčka nachádzame najmä nelesné biotopy, časť z ktorých je zaradená do ÚEV Rieka Latorica, ako aj do CHKO Latorica. Nachádzame tu aj početné riečne ramená Latorice a mokrade rozličného typu. V jarnom období sú obvyklé rozsiahle záplavy, podobne ako aj v okolí iných obcí nachádzajúcich sa v alúviu Latorice, či Bodrogu. Z vtáčích druhov spomenieme bociana čierneho, ktorý sa viaže najmä na lužné lesy, rieku Latoricu a jej ramená a rybárika riečneho.

- Zatín

Katastrálne územie obce Zatín patrí čo sa týka prírodných hodnôt k tým najcennejším v Medzibodroží, o čom svedčí aj vysoký počet chránených území: okrem veľkoplošných území, ako CHKO Latorica, ÚEV Rieka Latorica a CHVÚ Medzibodrožie sa tu nachádzajú aj tri maloplošné chránené územia – PR Dlhé Tice, Krátke Tice a Zatínsky luh. Dlhé a Krátke Tice sú najlepšie zachovalé zbytky niekdajšieho systému súvislých ramien, na oživenie ktorých však znova svitá reálna nádej. V PR Zatínsky luh sa nachádzajú najhodnotnejšie časti ramien a lužných lesov v alúviu Latorice. V katastrálnom území Zatína sa nachádza sútok Latorice s Laborcom. Práve tu, na dolnom toku Laborca v jeho ústí do Latorice sa udržala reprodukčná lokalita veľkej podenky *Palingenia fuliginosa*, blízkeho príbuzného podenky *Palingenia longicauda*, zvanej „Tiszavirág“. Vlny znečistenia prichádzajúce po Latorici z Ukrajiny takmer vyhubili tento citlivý druh hmyzu, pravdepodobne sa teraz pokúša znovu obsadzovať Latoricu z týchto miest. Z minulosti, v 70-tych rokoch existujú staršie literárne údaje aj z Latorica, dolného toku Laborca, Uhu a Bodrogu týkajúce sa výskytu podenky „Tiszavirág“ *Palingenia longicauda*, tieto však z posledných desaťročí neboli overené odborníkmi. V maďarskom úseku Bodrogu sa však hromadné rojenia „kvetu Tisy“ stále vyskytujú, preto nie je vylúčené, že aj tento najväčší európsky druh podenky sa stále vyskytuje aj v slovenskej časti Medzibodrožia. V katastri Zatína žije aj celý rad vtáčích druhov typických pre lužné lesy (tesár čierny) a sprievodné mokrade a ramená, ako chavkoš nočný, volavka biela, beluša malá, volavka purpurová, bocian čierny a rybárik riečny.

- Vojka

Krajinu v okolí obce Vojka charakterizuje prítomnosť zvyškov niekdajšieho toku Tice: NPR Krátke Tice, NPR Veľké jazero, Krivé jazero a ďalšie. Okrem toho sú tunajšie prírodné hodnoty chránené aj v rámci veľkoplošných chránených území, ako CHKO Latorica, ÚEV Rieka Latorica a CHVÚ Medzibodrožie. Pozostatky ramenného systému Tice tvoria v období s vyššími zrážkami a následne aj vyššími hladinami podzemných vôd ideálne podmienky pre hniezdenie volavkovitých vtákov: beluše malej, volavky bielej a volavky purpurovej. V suchých rokoch s nedostatkom zrážok však tieto mokrade trpia nedostatkom vody a ani vodné vtáky tu nemôžu hniezdiť. Z hľadiska zachovania kvalitných a trvalých mokradných systémov je revitalizácia Tice nevyhnutná.

- Rad

V bezprostrednom okolí obce Rad sa nachádzajú veľmi hodnotné močiare, chránené v rámci NPR Dlhé Tice a ÚEV Rieka Latorica, aj veľkoplošných chránených území CHKO Latorica a pripravovaného CHVÚ Medzibodrožie. Súčasný ekosystém Tice sa vyznačuje so sukcesnými štádiami zarastania otvorených vôd až po močiare. Pokles hladiny vody v poslednom desaťročí urýchlil proces zazemňovania. Pripravovaný projekt na revitalizáciu Tice má reálny predpoklad zachovať druhové bohatstvo spoločenstiev vodných rastlín (lekno biele, leknica žltá, kotvica plávajúca, bublinatka obyčajná, pálka úzkolistá, pálka širokolistá). Mimoriadne cenný je veľkoplošný výskyt ohrozeného botanického druhu *Stratoides aloides*. V močiari pri Rade v rokoch s vyšším stavom podzemných vôd hniezdia vzácne volavkovité vtáky typické pre Medzibodrožie: beluša malá, chavkoš nočný a volavka purpurová.

- Svinice

V okolí tejto obce sa zachovali zvyšky niekdajšieho toku Tice, ktoré sú zahrnuté do NPR Dlhé Tice, aj do ÚEV Rieka Latorica, ako najzachovalejšie a najhodnotnejšie riečne ramená. Živočíšstvo týchto močiarov je bohaté z hľadiska druhov, aj ich početnosti. Poskytujú vynikajúci životný priestor rybám, z obojživelníkov spomenieme napríklad mloka dunajského, kunku žltobruchú, hrabavku škvritú a skokana ostropyského, z plazov napr. užovku fíkanú a užovku stromovú, z vtákov chavkoša nočného a volavku purpurovú.

- Zemplín

Prírodné zaujímavosti v okolí obce Zemplín sú mimoriadne bohaté. Nachádza sa tu rieka Latorica, jej ústie do Ondavy, ktoré vytvára tzv. „prameň Bodrogu“. Je to teda miesto, kde „sa rodí“ rieka Bodrog, tento významný prítok Tisy, ktorý odvodňuje podstatnú časť východnej časti Slovenska a časť Zakarpatskej Ukrajiny prostredníctvom svojich hlavných prítokov Ondavy, Laborca, Uhu a Latorice.

Prameň Bodrogu je veľmi pekné miesto, v týchto miestach si tok Latorice aj Ondavy dodnes vo veľkej miere zachovali svoj prirodzený ráz. Po oboch brehoch Latorice, aj Bodrogu sa v blízkosti obce Zemplín nachádzajú veľmi hodnotné a pomerne rozsiahle lužné lesy s bohatou faunou, ktorá zahŕňa napr. druhy ako bocian čierny, haja tmavá, tesár čierny, ďateľ prostredný, ďateľ malý, žlna zelená a žlna sivá, pri riekach hniezdi rybárik riečny. Tunajšie bohaté prírodné hodnoty sú chránené v rámci viacerých vyhlásených a pripravovaných chránených území: ÚEV Rieka Latorica a ÚEV Rieka Bodrog, ako aj CHKO Latorica a CHVÚ Medzibodrožie.

- Svätá Mária

Obec Svätá Mária sa nachádza v tesnej blízkosti hodnotných lužných lesov zachovalých na brehu Latorice aj Bodrogu. Neďaleko je aj tzv. „prameň Bodrogu“, sútok Latorice a Ondavy. Príľahlý úsek Latorice, tečúci cez lužné lesy patrí k najzachovalejším úsekom rieky na jej slovenskom úseku, je prakticky bez regulácie brehov. Zachovali sa tu krásne meandre, výmole brehu po vyvrátených stromoch – teda je to jedno z posledných miest, kde si ešte môžeme urobiť predstavu o tom, ako vyzerala Latorica kedysi v minulosti. Z chránených území v katastri obce je potrebné vyzdvihnúť pripravované ÚEV Rieka Latorica, CHKO Latorica a pripravované CHVÚ Medzibodrožie. Z vtáčích druhov typických pre nížinné lužné lesy Východoslovenskej nížiny a Medzibodrožia tu hniezdi bocian čierny a haja tmavá, tesár čierny, pri riekach Latorica a Bodrog je bežným druhom rybárik riečny.

Mokrade ramenného systému Tice predstavujú raj pre volavkovité vtáky: napr. pre belušu malú, chavkoša nočného a volavku purpurovú.

- Somotor

V okolí obce Somotor nájdeme celý rad prírodných zaujímavostí, napríklad už samotná poloha obce, ktorá je z troch strán obklopená vodou – riekou Bodrog

a dvoma jej ramenami, je zaujímavá: vyzerá ako malý ostrov v nížinatej krajine. Z chránených území je v somotorskom katastri menej, ako vo väčšine ostatných katastrálnych území v Medzibodroží. Veľkoplošné chránené územia sem nezasahujú, s výnimkou pripravovaného ÚEV Rieka Bodrog. Vyskytujú sa tu veľmi zaujímavé vtáčie druhy, napr. v blízkosti Somotoru je jedno z najväčších hniezdísk včelárikov zlatých v celom Medzibodroží. Včeláriky hniezdia v kolmých svahoch v piesčitom teréne, je to charakteristický hniezdiaci druh v Medzibodroží, s jednou z najväčších populácií v rámci celého Slovenska. Pri rieke Bodrog, aj jeho ramenách zastihneme ďalšieho pestrofarebného operenca – rybárika riečneho.

- Ladmovce

V katastrálnom území Ladmoviec sa nachádzajú významné maloplošné chránené územia: NPR Kašvár, južným okrajom zasahuje katastrálne územie až po úpätie kopca Tarbucka, ktorý má štatút PR. V katastrálnom území sa nachádzajú tri navrhované územia Natura 2000: ÚEV Ladmovské vápence a ÚEV Bodrog, ako aj CHVÚ Medzibodrožie. ÚEV Ladmovské vápence je chráneným územím, ktoré bolo zriadené kvôli ochrane hodnotných biotopov, konkrétne teplomilných panónskych dubových lesov, subpanónskych travinnobylinných porastov a suchomilných lúčnych a krovinových porastov na vápniťom podloží, ktoré sú ojedinelé v rámci celého Medzibodrožia. Vyskytujú sa tu vzácne rastlinné druhy, ako napr. kosatec bezlistý uhorský, poniklec veľokvetý, z motýľov sa tu vyskytuje zriedkavý druh mlynárik východný. V močiaroch neďaleko obce nachádzajú vhodné podmienky volavkovité vtáky, z nich najzriedkavejším hniezdičom je volavka purpurová. V širšom okolí obce hniezdia včeláriky zlaté, pri Bodrogu žije rybárik riečny.

- Viničky

Z chránených území nachádzame v okolí Viničiek ÚEV Rieka Bodrog a veľkoplošné CHVÚ Medzibodrožie. K prírodným zaujímavostiam patrí samotná rieka Bodrog, ktorá je chránená kvôli výskytu cenných biotopov – pomaly tečúcich nížinných vodných tokov s prítomnosťou iskerníkov a hviezdoša jarného. Zaujímavé sú aj ramená Bodrogu – Starý Bodrog, Mŕtvy Bodrog a iné, na niektorých z nich rastie lekno biele. Ochrana rieky Bodrog spočíva aj v zachovávaní stále pomerne dobrej kvality vody, aby tu mohli prežiť ohrozené druhy rýb, ako napr. kolok veľký (Zingel zingel), hrebenačka pásavá (Gymnocephalus schraetser), lopatka dúhová (Rhodeus sericeus amarus), či hrúz bieloplutvý (Gobio albipinnatus). Z vtáčích druhov tu nachádzame napr. včelárika zlatého a rybárika riečneho.

- Borša

V blízko okolí Borše nachádzame ÚEV Lesík pri Borši, ktorý chráni zachovalé lužné vrbovo-topoľové a jelšové lesy s najcennejšími zoologickými druhmi roháčom obyčajným, korýtkom riečnym a kunkou žltobruchou. Neďaleko ležia dve ďalšie ÚEV Kováčske lúky a Tarbuckas. Kováčske lúky sa nachádzajú na ľavom brehu Bodrogu a predstavujú dnes už vzácne a ojedinelé mokré aluviálne lúky, vrbovo-topoľové lužné lesy a v ramennom systéme Bodrogu sa zachovali v týchto miestach aj prirodzené stojaté vody bohaté na živiny s vegetáciou plávajúcich alebo ponorených cievnatých rastlín. Z ohrozených druhov motýľov žijúcich v týchto miestach si zasluhuje pozornosť ohniváček veľký. Z vtáčích druhov charakteristických pre Medzibodrožie tu žije včelárik zlatý, rybárik riečny, v zvyškoch lužných lesov nájdeme tesára čierneho.

- Klin nad Bodrogom

V katastrálnom území obce nájdeme niekoľko cenných zachovalých území, ako ramená, lúky a lužné lesy v ÚEV Kováčske lúky, ale dotýka sa aj ďalšieho chráneného územia európskeho významu Tarbucka s významnými lúčnymi

rastlinnými spoločenstvami a osobitou faunou. Zaujímavosťou je aj najnižšie položené miesto v rámci SR, 94,3 m pri ramene Starý Bodrog. Z ohrozených vtáčích druhov tu žije volavka purpurová, v širšom okolí obce je stále hojný rybárik riečny.

- Streda nad Bodrogom

Okolie Stredy nad Bodrogom je mimoriadne bohaté na prírodné zaujímavosti. Nachádza sa tu NPR Tajba s jediným miestom pravidelného reprodukčného výskytu korytnačky močiarnej na Slovensku, PR a ÚEV Tarbucka, ktoré chráni jedinečné panónske travinobylinné porasty na pieskoch. Výrazný kopec Tarbucka je domovom aj veľmi zvláštnej a cennej fauny: z vtáčích druhov tu nachádzame okrem známejších druhov, ako napr. včelárik zlatý aj menej známe, u nás zriedkavé nočné druhy, ako výrik lesný a lelek obyčajný. Z okolia Stredy nad Bodrogom je známy aj výskyt krakle belasej, chavkoša nočného a rybárika riečného.

- Malý Kamenec

Nad obcou sa vypína zrúcanina hradu, hneď vedľa sa nachádza ÚEV Tarbucka, s osobitou flórou a faunou, druhmi ako včelárik zlatý, rybárik riečny, ľabtuška poľná, výrik lesný, lelek obyčajný. Všetky uvedené druhy sú chránené aj v rámci pripravovaného CHVÚ Medzibodrožie.

- Veľký Kamenec

V blízkosti obce sa nachádza ÚEV Tarbucka, ktoré chráni teplomilné lúčny biotopy na piesočnatých podkladoch. Charakteristickým vtáčim druhom je včelárik zlatý. Neďaleko sa nachádza zvyšok ramennej sústavy Karča s močiarimi a ramenami, nad ktorými loví rybárik riečny, v niektorých rokoch tu môže zahniezdiť aj vzácny druh kačice chochlačka bielooká. Z vtáčích druhov vyskytujúcich sa v katastri obce spomenieme ešte včelárika zlatého, potápku chochlatú.

- Strážne

V katastri obce sa nachádza ÚEV Horešské lúky s osobitou, teplomilnou flórou, ktorej typickým predstaviteľom je poniklec. Nachádza sa tu štvrtý z tokov medzibodrožia, dnes už zaniknutý tok, rameno Karča, s významnou mokradnou flórou a faunou. Žijú tu napr. druhy, ako rybárik riečny, chochlačka bielooká.

- Veľký Horeš

V katastri obce sa zachovali viaceré významné močiare mimo sústavy chránených území, s veľmi významným výskytom vzácných volavkovitých vtákov, ako volavka biela a volavka purpurová. Charakteristickým vtáčimi druhmi sú aj včelárik zlatý a rybárik riečny.

- Malý Horeš

V katastri obce je niekoľko významných botanických lokalít, napr. NPR Horešské lúky, NPR Poniklecová lúčka, ÚEV Horešské lúky, kde rastie napr. poniklec lúčny maďarský, z cicavcov tu žije ohrozený druh sysel pasienkový a z vtákov európsky ohrozený druh včelárik zlatý a rybárik riečny. Zaujímavosťou sú aj miestne víne pivnice, v ktorých zimujú aj netopiere.

- Svätušie

V katastri obce sa nachádza iba jedno pripravované chránené územie : CHVÚ Medzibodrožie. V okolí obce sa však zachovali viaceré hodnotné ramená a močiare, napr. Veľké jazero. V zvyškoch systému ramien a močiarov nachádzajú dobré podmienky volavkovité vtáky, nad krajinou poletujú v letnej časti roka pestrofarebné včeláriky zlaté.

- Pribeník

V katastri obce Pribeník sa nachádza pripravované CHVÚ Medzibodrožie, typickým vtáčim druhom v tejto nížinatej krajine je včelárik zlatý, ktorý hniezdi spoločensky a svoje hniezda si vyhrabáva v zvislých norách umiestnených v kolmých pieskových

stenách. Svoju potravu, ktorou je väčší lietajúci hmyz, loví nad okolitými vinicami, lúkami, pasienkami a záhradami.

- Biel

Aj keď priamo v katastri obce nie sú chránené územia, nachádzajú sa tu viaceré pomerne významné močiare, v ktorých v rokoch s vyššou hladinou podzemných vôd vyhľadávajú volavkovité vtáky, z ktorých je najvýznamnejší chavkoš nočný. Aj v okolí obce Biel nájdeme skvostne sfarbeného včelárika zlatého.

- Veľké Trakany

Krajinnou zvláštnosťou je rozhodne rieka Tisa, ako aj jej rameno Stará Tisa. Aj keď tu nenájdeme osobitne chránené časti prírody, jedná sa o vysoko hodnotný krajinný celok. Nachádzame tu okrem našej druhej najväčšej rieky, ktorá sa dotýka územia Slovenska v dĺžke 6 km aj zvyšky jej ramien. Z vtáčích druhov typických pre Medzibodrožie aj v katastri Veľkých Trakan sa vyskytuje rybárik riečny, včelárik zlatý.

- Malé Trakany

Charakteristickým krajinným prvkom je samotná rieka Tisa, ktorá preteká katastrom, zaujímavé je aj jej rameno Stará Tisa, z vtáčích druhov spomenieme napr. rybárika riečného, včelárika zlatého. Po ľavom brehu Tisy sa nachádzajú pomerne rozsiahle zvyšky lužných lesov, v ktorých hniezdi napr. aj náš najväčší d'ateľ, tesár čierny.

- Dobrá

V katastrálnom území obce nie sú chránené územia, avšak nájdeme tu typickú nížinatú krajinu, podobnú ako v celom Medzibodroží, so zvyškami močiarov, ramien a mokradí rozličného typu. Každoročne na jar môže byť návštevník tejto oblasti svedkom jedinečného prírodného divadla, keď rieky a potoky obohatené zrážkovou vodou a vodou z roztopeného snehu v ukrajinských a sedmohradských Karpatoch vystupujú zo svojich koryt a zaplavujú nížinatú krajinu. Z typických vtáčích druhov tu nájdeme napr. mnohé volavkovité vtáky práve v čase jarných záplav, od jari do konca leta tu žije pestrofarebný včelárik zlatý.

- Čierna

Katastrálne územie obce Čierna zasahuje až k ÚEV Rieka Latorica, a nachádza sa tu aj CHVÚ Medzibodrožie, ktoré vzniklo za účelom zabezpečenia prežitia ohrozených vtáčích druhov európskeho významu, ku ktorým patrí aj včelárik zlatý. Je vhodné aby sme ukázali turistom prepojenie aj na vínne cesty Trebišovského okresu s prepojením na susedné Maďarsko.

Rekreačné územné celky sú založené na prepojení viacerých rekreačných priestorov, rekreačných útvarov a turistických cieľov za účelom dosiahnutia vyššieho rekreologického a ekonomického účinku. Nemusí ísť vždy o súvislé rekreačné územie. Jednotlivé rekreačné priestory môžu byť od seba vzdialené a navzájom prepojené dopravou.

Rekreačný krajinný celok predstavuje zachovalú prírodnú krajinu. Ležia v nej demografický a geografický i ekonomický upadajúce sídla so zachovalou ľudovou kultúrou a svojráznym prostredím. Z hľadiska rozvoja cestovného ruchu je tento rekreačný krajinný celok vhodný na špeciálne druhy turistiky – poznávanie hodnotnej prírody a kultúrneho dedičstva formou ekoturistiky a etnoturistiky.

V obci úplne absentuje ponuka ubytovania v súkromí a rovnako je minimum rekreačných chalúp.

Výrazným problémom ostáva starostlivosť o údržbu turistický značených chodníkov. Príčinou tohto stavu je predovšetkým neuspokojivá finančná situácia zodpovedného garanta t.j. Klub slovenských turistov i čiastočný nezáujem jednotlivých obcí. Tento neuspokojivý stav je z hľadiska účastníka CR.

V katastri obce usadenie informačných tabúl s vyznačením trás, zón oddychu, športového areálu, kultúrno-informačného centra, reštauračných zariadení, kultúrnych pamiatok a mapou regiónu.

Vybudovanie peších a turistických trás, cyklotrás s využitím poľných ciest, vybudovanie informačných tabúl s prepojením na jestvujúce cyklotrasy a turistické chodníky.

Udržiavanie a rozvoj kultúrnych akcií pre občanov, ale aj turistov, čím je potrebné posilniť kultúrno-spoločenský charakter obce.

Zamerať sa na krátkodobý cestovný ruch s celoročným využitím a s hlavnými druhmi rekreačných činností: poznávanie pamiatok, letné športy, zimné športy, agroturistika.

Rozvíjanie cezhraničnej spolupráce k posilneniu priateľstva a vzájomných susedských vzťahov, v programe Intereg a Partnerstva. Využitie finančných zdrojov z týchto programov na rozvoj cestovného ruchu, priemyslu, pôdohospodárstva, kultúry, športu, sociálneho zabezpečenia a ochrany životného prostredia.

Opis produktu

Riešené územie obce svojou prírodnou scenériou, historickým potenciálom a daným stupňom úrovne turistickej infraštruktúry vytvára podmienky pre podstatne dynamickejší rozvoj cestovného ruchu.

Pri navrhovaní produktov cestovného ruchu uplatňovaných v riešenom území, je potrebné vychádzať predovšetkým z jeho geomorfologického charakteru, z klimatických podmienok a z jeho daností. Dosiahnutý dlhodobý potenciál oblasti Dolného Zemplína v Novej stratégii rozvoja cestovného ruchu Slovenskej republiky do roku 2024 podľa aktivít charakterizuje navrhované riešenie.

- *Rekreačný pobyt v prírode*
- v prostredí CHKO Latorica so zameraním na turistiku, CHVÚ Medzibodrožie, ...
- *Poznávací turizmus*
- spoznávanie prírodných krás a atraktivít a kultúrneho dedičstva.
- *Vidiecky turizmus*
- využívanie chalupárstva a prenajímanie lôžok v rázovitom vidieckom osídlení, vidiecka turistika,

Riešené územie má predpoklady pre všetky uvedené možnosti využívania svojho územia. Je potrebné zamerať sa na zvyšovanie príťažlivosti riešeného územia prostredníctvom kvalitných tradičných i netradičných ponúk, ktoré vychádzajú z podmienok a tradícií riešeného územia. Je možné rozvíjať rodinné dovolenky, ekologické dovolenky, zimné dovolenky, zamerané predovšetkým na agroturistiku, hipoturistiku.

Turistické produkty ako dôležitý marketingový nástroj je možné úspešne vytvárať na základe existencie základných atribútov, predovšetkým je to dobrá technická a turistická infraštruktúra, spoľahlivý turistický informačný systém, koncepcia rozvoja CR v obci.

Nasledujúca časť kapitoly je zameraná na zhodnotenie, návrh a doporučenia produktov realizovateľných v riešenom území s celoročným využitím.

Riešené územie je územím vhodným pre celoročné využitie v cestovnom ruchu. Jeho ponuka pre dlhšie, ale i pre kratšie pobyty nie je dostatočná. Preto je nevyhnutné zvýšiť kvalitu, zaujímavosť i pestrosť turistickej ponuky, pritom je

potrebné vychádzať z danosti územia. V ďalšej časti kapitoly navrhujeme niekoľko produktov, ktoré využívajú danosti riešeného územia.

Jednotlivé produkty navrhujeme v ďalšej časti tejto kapitoly rozdeliť podľa využiteľnosti na produkty:

Celoročné aktivity, flexibilita

- dovolenka a rekreácia na vidieku, vidiecka turistika - celoročný produkt v spojení s viacerými formami turistiky.

Táto forma trávenia dovolenky a voľného času je čoraz viac vyhľadávanou domácimi i zahraničnými turistami, najmä ľuďmi z rušného a znečisteného mestského prostredia. Túto formu rekreácie obľubujú predovšetkým rodiny s deťmi, preto zariadenia tohto typu odporúčujeme vybavovať nenáročnými zariadeniami pre aktivity detí, skvalitňovať podmienky pre aktívny pobyt rodín v riešenom území, skrásľovať životné prostredie obce a pod.

Riešené územie má pre túto funkciu vhodné predpoklady, predovšetkým sa jedná

- o využitie staršieho a opusteného domového a bytového fondu na chalupárstvo,
- o využitie vidieckych sídiel formou prenájmu alebo poskytovania lôžok,
- o možnosť ubytovania návštevníkov v rodinných domoch.

Odporúčania, návrhy:

Vzhľad obce je jedným z najvýznamnejších faktorov, ktorý ovplyvňuje dojem turistu a zanecháva príjemný alebo negatívny zážitok. Vybudovaný a udržiavaný obec, upravené záhrady, udržiavané fasády objektov s ich okolím vyvolávajú u turistu už pri prvom kontakte s obcou príjemný pocit, ktorý môže mať kladný vplyv na jeho dĺžku pobytu, frekvenciu pobytov v obci či odporúčenia známym. Toto je veľmi účinná reklama. Preto sa odporúča:

- skrásľovať a udržiavať čistotu verejných priestranstiev,
- zo strany obce vytvoriť motivačné podmienky pre skrásľovanie súkromných zariadení a priestranstiev,
- na vybraných miestach v hlavných turistických častiach vytvoriť jednoduché komplexy pre detské hry a aktivity.

V súčasnosti sa zintenzívňuje preventívna starostlivosť o zdravie organizovaním preventívno-liečebných pobytov v lokalitách vhodných pre takéto pobyty

Tento produkt môže byť pri dobrom marketingu veľmi významným rozvojovým prvkom cestovného ruchu v riešenom území. Z pohľadu turistu poznávanie histórie patrí k najvyhľadávanejším zaujímavostiam vôbec. Ukážky historických pamiatok zatriktívňujú každé územie.

Navrhujeme

- využiť históriu obce na výraznejšie zviditeľnenie, spropagovanie a zatriktívnenie riešeného územia,
- na základe zmapovania, sprístupnenia a označenia existujúcich dôkazov histórie obce, vytvoriť špecifický produkt s prezentáciou historickej činnosti,
- zároveň vytvoriť špeciálne trasy pre peších turistov, cykloturistov a mototuristov (s ich vyznačením), ktoré by návštevníka viedli a informovali o histórii obce a okolia, - dokumentáciu, predmety, poprípade zariadenia menších rozmerov doporučujeme sústrediť na jedno miesto v interiéri, poprípade aj v exteriéri.

Vhodnou sa javí informačné centrum v obci:

- v budove informačného centra vytvoriť podmienky pre prezentáciu histórie obce, a to v interiéri, prípadne v exteriéri, zriadiť predaj upomienkových predmetov, výstavka rezbárstva a maliarstva, informačných materiálov a pod.,

- vytvoriť a osadiť systém označenia historicky zaujímavých prvkov histórie obce informačné panely - s následným vytvorením informačnej brožúry s mapkou; vytvoriť náučnú trasu zameranú na históriu obce a okolia pre peších turistov, cykloturistov a mototuristov; spracovať samostatný projekt a odborné vyznačiť buď ako miestne značkované trasy alebo ako náučné značkované trasy; v záujmovom území sú tieto historické prvky vhodné na turistické a náučné využitie.

Návrh rozvoja:

- podpora nových foriem vidieckej turistiky,
- vybudovanie športovo-relaxačnej zóny s kúpaliskom,
- vybudovanie centra na hipoturistiku a chov koní,
- vybudovanie zariadenia využitím geotermálnej energie,
- dobudovanie turistickej infraštruktúry,
- vybudovanie informačného systému v jednotlivých častiach.

Spokojnosť návštevníka - dovolenkára je priamo úmerná kvalite, kvantite a pestrosti ponúkaných možností poznávania, rekreácie, zábavy, ubytovania, stravovania i ochoty a srdečnosti ľudí poskytujúcich rôzne služby. Infraštruktúra rekreácie je jednou zo základných súčastí súkolia cestovného ruchu. Jej rôznorodosť, zaujímavosť a kvalita v značnej miere ovplyvňuje rozvoj cestovného ruchu.

Existujúca infraštruktúra rekreácie a športu využiteľná pre návštevníkov riešeného územia nezodpovedá potrebám dostatočného uspokojovania ich potrieb i záujmu. Avšak z hľadiska možností, ktoré riešené územie má, je pre vytvorenie, rozšírenie primeranej infraštruktúry pre tieto aktivity dostatočný priestor.

Teda ak chceme dosiahnuť zvýšenie návštevnosti a primeranú dĺžku pobytu návštevníka - dovolenkára v riešenom území, nevyhnutným opatrením je rozšírenie, skvalitnenie a pestrosť ponuky pre rekreáciu a šport, ktorá je prepojená s turistickou infraštruktúrou a supraštruktúrou.

Regulatívy

Pri riešení jednotlivých aktivít v obci je potrebné rešpektovať tieto regulatívy:

1) Všetky druhy ochranných pásiem (od VN el. vedenia, transformačných staníc, PHO vodných zdrojov, CHKO, zdrojov minerálnych vôd, rozvodov plynu, regulačných staníc plynu, ČOV, dopravných zariadení) v zmysle platných zákonov, vyhlášok a noriem SR.

2) V oblasti funkčného členenia a priestorového usporiadania:

- dodržať funkčnú hierarchiu
- využiť kvalitné prírodné prostredie a exist. stavebný fond pre rozvoj vidieckého turizmu, chalupárstva, (agroturistika a hipoturistika).

3) V oblasti ochrany prírody:

nepripustiť nadlimitné zaťaženie jednotlivých rekreačných priestorov,

- dodržať ekostabilizačné opatrenia,
  - nové rekreačné zariadenia navrhovať predovšetkým v zastavaných častiach územia a na odsúhlasených plochách,
  - prednostne dobudovať technickú infraštruktúru, predovšetkým kanalizačný systém,
  - chrániť brehové porasty,
  - pri výstavbe nepripustiť nadmerné zásahy do terénu a maximálne chrániť zeleň.
- Niektoré zámery a činnosti v riešenom území (výstavba športových, rekreačných a turistických ubytovacích zariadení a iných objektov, podliehajú posúdeniu ich

vplyvu na životné prostredie Príslušný povoľovací orgán: Ministerstvo hospodárstva SR, Ministerstvo poľnohospodárstva SR (zariadenia vodného hospodárstva), Ministerstva životného prostredia.

4) Regulačné prvky priestorového a architektonického riešenia:

Architektonické riešenie objektov:

- dodržať mierku,
- objekty občianskej a rekreačnej vybavenosti,
- maximálne dve nadzemné podlažia a využiteľné podkrovie,
- strechy sedlové, valbové, manzardové so sklonom 30° až 45°, s dôrazom na použitý materiál a farebnosť striech,
- materiálovo prispôbiť navrhované objekty prírodnému prostrediu,
- **rekreačné domčeky: maximálne jedno nadzemné podlažie s obytným podkrovím,**
- **v navrhovaných areáloch územie doplniť vysokou zeleňou, sadovými úpravami, drobnou architektúrou, oplotením, ich architektonický výraz a použitý materiál nutne zosúladiť s hlavným objektom,**
- **pri výbere rastlinného materiálu je nutné zohľadniť požiadavky pôdne, klimatické, expozičné a zásadne použiť druhy typické pre vidiecku krajinu,**
- **na oplotenie používať predovšetkým živé ploty, stálozelené kry.**

3.1. Vybudovanie systému verejnoprávnych partnerstiev v oblasti cestovného ruchu na miestnej, regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni.

Opatrenia:

- vybudovanie inštitucionálnej siete na podporu rozvoja domáceho a zahraničného cestovného ruchu,
- vytvorenie inštitucionálneho rámca pre vzájomnú kooperáciu všetkých relevantných partnerov v oblasti cestovného ruchu (štátna správa, samospráva, okolité obce, tretí sektor, podnikateľská sféra a profesné združenia),
- podpora rozvoja cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce.

Predpokladané prínosy:

- vybudovaná sieť inštitúcií zameranej na podporu a propagáciu cestovného ruchu v obci,
- rozvinutá a účinná cezhraničná spolupráca, úspešné získavanie finančných prostriedkov v oblasti rozvoja miestneho cestovného ruchu.

3.2. Osveta, výchova a vzdelávanie v súlade s potrebami a trendmi rozvoja cestovného ruchu.

Opatrenia:

- zvyšovanie povedomia, výchovy a vzdelanostnej úrovne obyvateľstva k cestovnému ruchu a jeho príležitostiam,
- vytvorenie kvalifikovanosti v oblasti cestovného ruchu.

Predpokladané prínosy:

- vytvorenie nových školiacich inštitúcií v oblasti cestovného ruchu,
- participácia obyvateľstva na skvalitňovanie cestovného ruchu, zvyšovanie životnej úrovne a zlepšovanie hospodársko-ekonomickej bilancie obce,
- odborne pripravený manažment – poskytovanie služieb v oblasti cestovného ruchu.

3.3. Rozvíjať vidiecky turizmus v kombinácii s agroturizmom vo väzbe na kultúrno-historický potenciál, tradície a zvyklosti.

Opatrenia:

- zvyšovanie príťažlivosti vidieka,
- podpora tvorby nových komplexných produktov cestovného ruchu,
- vytváranie imidžu konkrétnych lokalít a atraktivít,
- vybudovanie turistických, cykloturistických trás,
- využívanie grantových programov na rozvoj vidieckych oblastí,
- vybudovanie zóny oddychu.

Predpokladané výnosy:

- existencia špecifických produktov CR zameraných na agroturistiku,
- propagáciu historických, folklórnych a náboženských podujatí, zachovanie tradičných remesiel,
- zvýšený prísun turistov,
- príliv finančných prostriedkov do obce, jej zveľadovanie a budovanie atraktívneho povedomie pre trvalo udržateľný rozvoj cestovného ruchu v obci,
- tvorba pracovných príležitostí,
- využívanie grantových programov zameraný na rozvoj vidieckej oblasti agroturistiky.

3.4. Zlepšenie podmienok pre rozvoj MSP v oblasti služieb cestovného ruchu.

Opatrenia:

- zabezpečenie jednotného prístupu k informáciám o možnostiach podpory MSP v cestovnom ruchu vrátane podporných programoch a štrukturálnych fondov,
- skvalitnenie propagácie obce v záujme získavania investorov a prílevu turistov,
- zvýšenie informovanosti o podporných programoch MSP.

Predpokladané prínosy:

- ľahšia orientácia pre podnikateľov v oblasti podpory CR,
- príprava projektov a príliv finančných prostriedkov z grantových schém a podporných programov.

3.5. Zachovať kultúrno-historické dedičstvo.

Opatrenia:

- ochrana a obnova pamiatkového fondu, prepojenie na ponuku kultúrnych pamiatok,

- podpora živej kultúry - folklór, ľudové remeslá, a iná kultúrno-záujmová činnosť,
- podpora CR v oblasti kultúry,
- iniciovanie vzniku informačného systému kultúry v spolupráci s RPIC a CPK.

Predpokladané prínosy:

- udržanie a rozvoj tradícií – folklór, ľudová tvorivosť a iné,
- zvýšenie úrovne poznania a budovania vzťahu k svojej obci,
- zlepšenie kvality života obyvateľstva, rozvoj kultúry v obci, zvýšenie atraktivity obce z pohľadu CR,
- zvýšenie informovanosti obyvateľov o kultúrnych podujatiach,
- systematická propagácia k vylepšeniu imidžu obce.

3.6. Skvalitniť informačný a orientačný systém.

Opatrenia:

- zvýšiť dostupnosť informácií o zaujímavostiach a atraktivitách služieb v obci,
- vybudovanie siete infraštruktúry peších, turistických, cykloturistických trás.

Predpokladané prínosy:

- existencia informačného systému zabezpečujúci veľmi rýchle, lacné a aktuálne služby pre turistov a návštevníkov obce zo všetkých oblastí súvisiaci s ich momentálnym pobytom, pohybom a potrebami.

3.7. Rozvoj cezhraničnej spolupráce.

Opatrenia:

- rozvoj komunikačných spojov, modernizácia a výstavba základne pre CR za jej súčasného prispôsobovania sa k štandardom EÚ,
- rozvoj alternatívnej turistiky.

Predpokladané prínosy:

- zvýšenie konkurencieschopnosti trhu,
- ekonomické prínosy – priame zdroje, nepriame zdroje.

4. PODPORA A ROZVOJ PODNIKANIA

Strategické ciele:

Vytvorenie pozitívneho podnikateľského prostredia zosúladeného s prirodzenými danosťami a možnosťami obce a vývojovými trendmi. Znamená to zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja prostredníctvom ekonomického rozvoja v oblasti služieb, poľnohospodárstve, cestovnom ruchu, agroturistike, stavebníctve a v iných hospodárskych odvetviach. Rozvoj ľudských zdrojov.

Posilnením rekreačnej funkcie je predpoklad ďalšieho zamestnania obyvateľov v smere cestovného ruchu.

Preferovať podnikanie v cestovnom ruchu súkromné ubytovanie a prevádzky spojené s poskytovaním týchto služieb.

Vytvoriť podmienky ďalšieho rozvoja podnikania v obci ponukovou miestnych prevádzok spracovateľského priemyslu týkajúci sa spracovania prírodného bohatstva územia obce.

Špecifické ciele:

4.1. Stabilizácia a rozvoj existujúcich výrobných kapacít remeslá a poľnohospodárstvo a progresívne prispôsobovanie ich profilu vývojovým trendom.

Opatrenia:

- zvýšenie využitia a vyťažnosti existujúcich perspektívnych, výrobných kapacít, zvýšenie finalizácie výroby.

Predpokladané výnosy:

- stabilizácia existujúcej výrobnéj základne,
- udržanie zamestnanosti,
- príležitosť pre uplatnenie domácich odborníkov.

4.2. Optimalizácia obecnej štruktúry a kvality podnikateľských subjektov v oblasti výroby.

Opatrenia:

- intenzívne využívanie podporných programov pre malé podnikanie,
- podpora a zvyšovanie úrovne podnikov.

Predpokladané prínosy:

- príchod zahraničných investícií k zvýšeniu efektivity a kvality výstupov podnikov,
- rozvoj efektívnejšieho systému podpory začínajúcim podnikateľom.

4.3. Vybudovanie a rozvoj dopravnej infraštruktúry.

Opatrenia:

- modernizácia miestnych komunikácií a zabezpečenie adekvátneho technického stavu dopravnej infraštruktúry,
- modernizácia autobusových zastávok, vybudovanie chodníkov.

Predpokladané prínosy:

- zníženie nezamestnanosti,
- mobilita turistov a domácich obyvateľov,
- zníženie rizika nehodovosti.

4.4. Dobudovanie a rozvoj inžinierskych sietí

Opatrenia:

- výstavba nových inžinierskych sietí k novým IBV a k strediskám cestovného ruchu.

Predpokladané prínosy:

- pripravenosť územia obce pre rozvoj podnikateľských aktivít v oblasti cestovného ruchu ale aj v poľnohospodárstve a priemysle.

4.5. Rozvoj telekomunikačných sietí

Opatrenia:

- dobudovanie nových telekomunikačných sietí,
- modernizácia telekomunikačných sietí.

Predpokladané prínosy:

- priblíženie sa moderným zahraničným investorom a obchodným partnerom,
- zvýhodnenie a zatraktívnenie obce a jej podmienok pre podnikanie.

4.6. Efektívne umiestňovanie existujúcich nezamestnaných na trhu práce

Opatrenia:

- vytvorenie komplexného systému rekvalifikácie reagujúceho na aktuálne problémy trhu,
- vytvorenie efektívneho systému umiestňovania nezamestnaných na trhu práce, osвета v oblasti samozamestnávania.

Predpokladané prínosy:

- znižovanie nezamestnanosti,
- znižovanie miery práce na trhu.

4.7. Posilňovanie sociálneho kapitálu

Opatrenie:

- podpora sociálnych infraštruktúr smerujúcich k zvyšovaniu kvality života,
- podpora využitia miestneho potenciálu na sociálno-ekonomický rozvoj (cestovný ruch, kultúra, prírodné zdroje a rozvoj MSP).

Predpokladané prínosy:

- spôsobilosť obce úspešne implementovať programy rozvoja,
- možnosti využívania finančných prostriedkov z EÚ,
- konkurencieschopnosť pri využívaní miestneho potenciálu.

5. POĽNOHOSPODÁRSTVO A VIDIECKY ROZVOJ

Strategické ciele:

Poľnohospodárska činnosť v katastrálnom území obce je daná prírodnými podmienkami, geografickou polohou a možnosťami ekologických vzťahov. Z hľadiska ekonomickej činnosti je subjekt zameraný predovšetkým na chov hovädzieho dobytku.

V osobitnej prílohe v zmysle vyhlášky MŽP SR 55/2001 Z.z. podrobne vyhodnotiť štruktúru poľnohospodárskeho s uvedením plošných výmer, skupín BPEJ a všetkých potrebných údajov za celý kataster aby zodpovedné orgány štátnej správy mohli udeliť súhlasí na nepoľnohospodárske využitie poľnohospodárskej pôdy resp. zábery LPF.

Zeleň: vzhľadom na obnovenie a posilnenie ekostabilizačných prvkov je potrebné spracovať plán ozelenenia celého katastra.

Špecifické ciele:

5.1. Zabezpečenie racionálneho obrábania PPF so zohľadnením na vytvorenie trvalo udržateľnej sústavy hospodárenia.

Opatrenia:

- zabezpečenie preverenia bonity pôdy z hľadiska výrobných konkurencieschopnosti,
- vysporiadanie vlastníckych vzťahov s pôdou,
- zabezpečenie racionálneho PPF,
- návrh na racionálnu dotačnú politiku.

Predpokladané prínosy:

- racionálne využitie pôdy,
- odstránenie neefektívneho PPF.

5.2. Podpora dynamického rozvoja prvovýroby a spracovateľského priemyslu.

Opatrenia:

- podpora modernizácie a technologickej inovácie prvovýroby,
- podpora zavedenia medzinárodných noriem kvality (ISO 9001 – normy EÚ),
- podpora vzdelávania pracovníkov v agrosektore.

Predpokladané prínosy:

- zvýšenie produktivity práce a kvality potravín,
- dosiahnutie konkurencieschopnosti a výrobných intenzít,
- znižovanie výrobných nákladov.

5.3. Ochrana PPF.

Opatrenia:

- zvyšovanie ochrany PPF pred povodňami a záplavami,
- znižovanie znečistenia pôdy a vody z poľnohospodárskej výroby.

Predpokladané prínosy:

- stabilizácia hospodárenia na pôde,
- zvýšenie ochrany majetku,
- zabezpečenie ekologickej čistoty a kvality životného prostredia.

5.4. Rozvoj turizmu a agroturizmu vo vidieckom priestore.

Opatrenia:

- zvyšovanie vedomia vidieckeho obyvateľstva na využívanie jestvujúcich stavieb, budov na vidieku,
- zabezpečenie marketingu, propagácia vidieka – vidieckeho turizmu a agroturizmu,
- zabezpečenie dotačnej politiky štátu na budovanie agroturistických zariadení.

Predpokladané prínosy:

- efektívne využívanie vidieckej krajiny pre domácich a zahraničných hostí,
- zvyšovanie príjmov obyvateľov, stabilizácia osídlenia vidieka.

6. SOCIÁLNA OBLASŤ A ZDRAVOTNÍCTVO

Strategické ciele:

Zdravotnícke služby v riešenom území sú zabezpečované, je tu praktický lekár a lekárneň. Občania využívajú nemocničné zdravotnícke zariadenia v Kráľovskom Chlmci. V oblasti sociálnych služieb nie je v obci žiadne zariadenie. Vzhľadom na vysoký podiel obyvateľov v poproduktívnom veku podporovať aktivity domácej ošetrovateľskej starostlivosti.

Špecifické ciele:

6.1. Zvýšenie kvality sociálnych služieb

Opatrenia:

- spracovanie štandardov kvality a finančnej náročnosti služieb.

Predpokladané prínosy:

- spokojnosť prijímateľov služieb.

6.2. Dosiahnutie aktívnej účasti na starostlivosti o zdravie.

Opatrenia:

- zlepšiť prístup občana k informáciám o ochrane zdravia.

Predpokladané prínosy:

- prostredie podporujúce rozvíjanie zdravého životného štýlu občana.

6.3. Výstavba nového zdravotného strediska

Predpokladané prínosy: dostatočná zdravotná starostlivosť o občanov v obci a pre spádovú oblasť.

Opatrenia: výstavba nového zdravotného centra, ktoré bude obsahovať 5 lekárov (2 obvodných, 1 detského, 1 ženského a 1 zubára.)

7. ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Strategické ciele:

Zlepšenie súčasného stavu ŽP, vypracovanie dlhodobého programu na zníženie emisií. Znečisťovateľmi je z prostredia ciest.

Voda: Je nevyhnutnou súčasťou životného prostredia všetkých rastlinných a živočíšnych ekosystémov. Zabezpečenie dostatku kvalitnej čistej vody je preto jednou zo základných požiadaviek existencie človeka. Udržiavať odvodňovacie kanály v dobrom a vyhovujúcom stave.

Kontaminácia pôdy: K cudzorodých látok do pôd prispievajú najmä priemyselné, energetické a dopravné emisie. Z hľadiska kontaminácie pôd sú v riešenom území zastúpené pôdy nekontaminované.

Hluk: Je akustický fenomén hluku. Podľa poznatkov zdravotníctva 65 dB predstavuje hranicu od, ktorej začína byť negatívne ovplyvňovaný vegetatívne nervový systém. V riešenom území sa nevykonáva monitoring hlukovej záťaže z cestnej dopravy. Vzhľadom na nízku intenzitu dopravy je však miera tejto záťaže vo všeobecnosti nízka. Jediným výraznejším mobilným zdrojom hluku sú prejazdy osobných automobilov. Významnejšie stacionárne zdroje hluku sa v riešenom území nenachádzajú.

Ochrana prírody: Blízkosť územia CHKO Latorica v súčasnosti predstavuje prírodný genetický potenciál pre spontánnu ale i umelú modernizáciu pôvodných ekosystémov strednej Európy. Územná ochrana prírody. Chránená krajinná oblasť: CHKO Latorica bola vyhlásená v roku 1990 vyhláškou Slovenskej komisie pre životné prostredie Slovenskej republiky č.278 ako Chránená krajinná oblasť Latorica na ploche 15 620 ha vzhľadom na mimoriadne prírodovedcké a krajinárske hodnoty, typu nížinnej a lužnej krajiny s lužnými lesmi na nívnych plochách. S prihliadnutím k uvedeným danostiam nielen z regionálneho hľadiska, ale aj z medzinárodného hľadiska, bola časť CHKO v riešenom území vyhlásená za Ramsarskú lokalitu. V roku 2004 bola CHKO Latorica rozšírená vyhláškou MŽP SR č. 122 / 2004 z 20.1.2004 o Chránenej krajinnnej oblasti Latorica na súčasnú výmeru 23 198,4602 ha. Na území chránenej krajinnnej oblasti nie je zachovalá pôvodná krajinná štruktúra. Táto bola pozmenená spolupôsobením prírodných faktorov a človekom čím vznikla druhotná krajinná štruktúra. V nive tu prevládajú lužné lesy a trvale trávne porasty často prerušované močiarimi a mŕtvymi ramenami.

Prírodné rezervácie: Chránené vtáčie územie: Na území katastrálneho územia obce sa nachádza CHVÚ Medzibodrožie, zapísané do národného zoznamu CHVÚ. Územie je chránené z dôvodu výskytu mnohých vzácných druhov vtákov, ktoré sa tu vyskytujú celo-ročne, počas migrácie, alebo tu zimujú. Chránené druhy (druhá ochrana): V území sa nachádzajú lokality so sústredeným výskytom druhov rastlín a živočíchov, chránených v zmysle zákona ministerstva ŽP SR č. 543/2002 o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov a § 34 chránená rastlina a § 35 chránený živočích a o spoločenskom ohodnocovaní chránených rastlín, chránených živočíchov a drevín.

Chránené rastlinstvo: Vodná a močiarna vegetácia je jedným z najvýznamnejších fenoménov prírody Východoslovenskej nížiny. V súčasnom období aj napriek rozsiahlym hydromelioračným úpravám reprezentuje relatívne najbohatší komplex prirodzených stanovišť s vysokým počtom chránených a ohrozených druhov, ako na veľmi vzácnu vegetáciu. Sú to biotopy ako je leknica biele (*Nymphaea alba*), leknica žltá (*Nuphar lutea*), Marsilea štvorlistá (*Marsilea quadrifolia*). O pestrosti tohoto typu vegetácie svedčí aj skutočnosť, že tu bolo popísaných cca 50 asociácií a vyskytuje sa tu 59 taxónov ohrozených druhov rastlín.

Chránené živočíšstvo: Zoograficky je územie CHKO Latorica začlenená k panónskemu úseku eurosibírskej provincie stepí. Vyššie uvedené prírodné pomery poskytujú vhodné útočisko mnohým druhom živočíchov viazaným na tieto biotopy. Tu možno tu predpokladať výskyt do 80 druhov chránených živočíchov. Z pozoruhodných zástupcov fauny je dokázaný výskyt zástupcov hmyzu ako napríklad koník stepný (*Acrita hungarica*), modlivka zelená (*Mantis religiosa*), z obojživelníkov skokan ostropyský (*Rana arvalis*), kunka obyčajná (*Bombina bombina*), z plazov je zaujímavý výskyt vzácnnej a chránenej korytnačky močiarnej (*Emis orbicularis*), jašterice živorodej (*Lacerta viviparia*). Množstvo vodných plôch poskytuje výborné hniezdne podmienky pre zástupcov veľkého množstva vtákov, ako volavka purpurová (*Ardea purpurea*), beluška malá (*Egretta gazetta*), kormorán veľký (*Phalacrocorax carbo*) a početný zástupcovia dravcov ako orliak morský, (*Haliastur albicilla*), orol krikľavý (*Aquila pomaria*) a myšiak severský (*Buteo lagopus*) a sokol kopcovitý (*Falco vespertinus*). Z chránených druhov drobných cicavcov sa tu vyskytuje piskor malý (*Sorex minutus*), jež obyčajný (*Eurinaceus europaeus*), netopier obyčajný a mačka divá (*Felis silvestris*). Ochrana drevín: Na území katastra obce sa nenachádzajú žiadne chránené dreviny v zmysle § 46 zákona. Chránené územia podľa medzinárodných dohovorov: V severnej časti katastrálneho územia obce sa nachádza Ramsarská lokalita Latorica, ktorá je súčasťou CHKO Latorica. Do zoznamu Ramsarských lokalít bola zapísaná 26.5.1993. Predstavuje významné a vzácné vodné a močiarné biotopy. Územné systémy ekologickej stability (ÚSES): Do riešeného územia zasahujú následné základné prvky kostry regionálneho ÚSES okresu Trebišov: *Nadregionálne biocentrum Latorický luh* – z riešeného územia zaberá priestor ohraničený na severe riekou Latorica, na západe cestou spájajúcou Veľké Kapušany a Kráľovský Chlmec, na juhu Východným Leleským kanálom a na východe katastrálnou hranicou obce Leles. Predstavuje zachovalý komplex lužného lesa v povodí rieky Latorica s bohatými močiarnymi a vodnými spoločenstvami. *Regionálne biocentrum Čierny les – Vilháň* – do riešeného územia zasahuje v severozápadnej časti a pokračuje smerom na západ. Predstavuje súvislý komplex lužných lesov s výskytom vzácných a ohrozených druhov živočíchov a rastlín. *Regionálne biocentrum Ilhódsky les* – je súčasťou nadregionálneho biocentra Latorický. Predstavuje komplex lužných lesov po oboch stranách Latorice s výskytom chránených druhov živočíchov a rastlín. *Regionálne biocentrum Fejséš* - do riešeného územia zasahuje v južnej časti a pokračuje smerom na juh. Predstavuje komplex močiarov a lúk pri osade Fejséš, močiare v súčasnosti vyschnuté. Je to bohaté hniezdisko vtákov najmä v čase zavodnenia, zaznamenaný aj výskyt korytnačky močiarnej a ďalších vzácných druhov živočíchov s bohatou močiarnou a lúčnou vegetáciou. *Regionálne biocentrum Pieskovňa pri Kaponi* – toto opustené pieskovisko, východne od osady Kaponia, predstavuje rozsiahle hniezdište včelárika zlatého a brehule obyčajnej. Charakteristický je tiež výskyt pieskomilnej vegetácie, s výskytom vzácných a ohrozených druhov živočíchov a rastlín. Ďalším významným prvkom je *nadregionálny biokoridor Ukrajinská hranica – Latorica – Bodrog-Maďarská hranica* ktorý spája nadregionálne biocentra Latorický luh a Tajba – Kašvár pozdĺž uvedených tokov. Predstavuje tok rieky so širokým medzihrádzovým priestorom s brehovými porastmi ako aj porastmi lužných lesov. Areál patrí medzi významné hniezdiská vtákov. Miestami sa nachádza nesúvislá viacradová alej starých vrb po oboch stranách toku, reprezentujúcich zvyšky pôvodných brehových porastov a lužných lesov značnej biologickej hodnoty a súčasne charakteristické prírodne - krajinárske prvky, výrazne sa esteticky uplatňujúce v kultivovanom, poľnohospodársky intenzívne využívanom území. *Regionálny biokoridor Tarbucka* –

Kapoňa – prechádza juhovýchodnou časťou riešeného územia. Spája regionálne bicentrálne charakterizované výskytom stepných a lúčnych biotopov, xerothermnými a mezofilnými rastlinnými a živočíšnymi spoločenstvami. Na riešenom území spája BC-R Fejsés, BC-R Kapoňa a BC-NR Latorický luh. Najväčšími zdrojmi znečistenia sú EVO Vojany, Chemko a.s. Strážske a SPP, SLOVTRANSGAZ NITRA KS 01 Veľké Kapušany. Za lokálne zdroje možno považovať cestnú premávku na cestách pretínajúcich riešené územie a spaľovanie tuhých palív v domácnostiach. Ovzdušie je znečistené najmä prachom, SO₂, NO_x, CO₂.

Celé územie je s ekologického hľadiska kvalitné s veľkým potenciálom pre rozvoj rekreácie a turistiky.

V obci je potrebná výsadba izolačnej, filtračnej, verejnej, obytnej zelene a ochrannej zelene. Ochrannú izolačnú zeleň je potrebné doplniť po oboch stranách ciest. Dobudovať verejné priestory s adekvátnou parkovou zeleňou najmä v centre štruktúru zelene začleniť do vidieckej prírody. Prieskumné územia, chránené ložiskové územia a dobývacie priestory: Dobývací priestor - podľa listu - informácie Obvodného banského úradu v Košiciach číslo: 680/2004 zo dňa 13.04.2004, v katastrálnom území Leles (aj v Boľanoch) sa nachádza časť dobývacieho priestoru "Kapušíanske Kláčany", v ktorom sa zabezpečuje ochrana výhradného ložiska zemného plynu proti znemožneniu alebo sťaženiu jeho dobývania a jeho využívania. V súčasnosti túto ochranu zabezpečuje organizácia NAFTA a.s. ul. Naftárska 965, 908 45 Gbely.

Pásma hygienickej ochrany - okolo budov hospodárskeho dvora 100 m,

- okolo rozšírenia cintorína 50 m.

Ochranné pásma komunikácií - cesty II. triedy v extraviláne 25 m, III. triedy v extraviláne 20 m.

Ochranné pásma zariadení technickej infraštruktúry - vonkajšie elektrické vedenie – nadzemné a) od 1 kV do 35 kV vrátane, pre vodiče bez izolácie 10 m; v súvislých lesných priesekoch 7 m, pre vodiče so základnou izoláciou 4 m; v súvislých lesných priesekoch 2 m, pre zavesené káblkové vedenie 1 m, vonkajšie elektrické vedenie – podzemné a) 1 m pri napätí do 110 kV vrátane vedenia riadiacej regulačnej a zabezpečovacej techniky.

Ochranné pásma plynárenských zariadení 4 m pre plynovod s menovitou svetlosťou do 200 mm, 8 m pre plynovod s menovitou svetlosťou od 201 do 500 mm, 1 m pre plynovod, ktorým sa rozvádza plyn na zastavanom území obce s prevádzkovým tlakom nižším ako 0,4 MPa, 8 m pre technologické objekty bezpečnostné pásma plynárenských zariadení 10 m pri plynovodoch s tlakom nižším ako 0,4 MPa prevádzkovaných na voľnom priestranstve a na nezastavanom území.

Verejné vodovody a kanalizácie 1,5 m pri verejnom vodovode a verejnej kanalizácii do priemeru 500 mm. 2,5 m po výstavbe kanalizácie vodné toky 6,0 m pozdĺž brehov toku.

7.1. Ochrana a racionálne využívanie vôd, zabezpečenie dostatku pitnej vody.

Opatrenia:

- zlepšenie kvality povrchových tokov a podzemných vôd, dokončenie vodovodu,
- vybudovanie kanalizácie,
- zabezpečenie protipovodňovej ochrany a vododržnosti územia v celej obci úprava nekrytej dažďovej kanalizácie, priepustov,

- prečistenie mŕtvych ramien.

Predpokladané výnosy:

- zníženie miery zdravotného rizika obyvateľov,
- dosiahnutie dobrej kvality povrchových a podzemných vôd,
- predchádzanie povodniam,
- ponuka rekreácie v upravenej lokalite ramien..

7.2. Minimalizácia vzniku odpadov, ekologické nakladanie s odpadmi.

Opatrenia:

- znižovanie produkcie odpadov,
- zvýšenie podielu separácie odpadov a zhodnocovania separovaných odpadov,
- organizované a ekologické odstraňovanie odpadov,
- propagácia metód moderného odpadového hospodárstva.

Predpokladané prínosy:

- znižovanie produkcie odpadov,
- maximálne zhodnocovanie odpadov,
- znižovanie rizík nebezpečných odpadov.

7.3. Ochrana racionálne využívanie pôd.

Opatrenia:

- prevencia kontaminácie a eliminácia kontaminovaných pôd,
- zvyšovanie prirodzenej úrodnosti pôd.

Predpokladané prínosy:

- predchádzanie kontaminácie,
- zvyšovanie úrodností.

7.4. Ochrana ovzdušia.

Opatrenia:

- znižovanie objemu znečisťujúcich látok produkovaných do ovzdušia.

Predpokladané prínosy:

- zlepšenie imisnej situácie v ovzduší.

7.5. Enviromentálna osвета, výchová a vzdelávanie v súlade s potrebami a ochrany životného prostredia.

Opatrenia:

- rozšírenie a skvalitnenie enviromentálnej výchovy a vzdelávanie v školskom systéme i mimo neho,
- podpora osvedy a záujmu širokej verejnosti v problematike ochrany a skvalitňovania životného prostredia,
- zjednodušenie prístupu obyvateľov ku komplexným informáciám o stave životného prostredia v obci.

Predpokladané prínosy:

- dosiahnutie efektívneho systému enviromentálnej výchovy a vzdelávania v školách,
- zvýšenie informovanosti obyvateľov a ich zapojenie do ochrany životného prostredia.

8. VZDELÁVANIE A ŠKOLSTVO

Strategické ciele:

Modernizácia budovy ZŠ a vybudovaním telocvične. Dosiahnuť kompatibilitu vzdelania a kvalifikácie s požadovanou úrovňou EÚ.

Cieľavedomé a kontinuálne prepojenie medzi dopytom na trhu práce v danej lokalite. Využitie zariadenia obecného úradu na rozvoj ľudských zdrojov v spolupráci s využitím prostriedkov z ESF, viesť rekvalifikačné kurzy a školenia pre lepšie uplatnenie nezamestnaných na trhu práce.

8.1. Rozvoj vzdelávania.

Opatrenia:

- zapojenie relevantných partnerov do procesu vzdelávania,
- zlepšenie vyučovacieho procesu a kondície žiakov,
- podpora rozvoja vzdelávania cez rekvalifikačné kurzy a školenia.

Predpokladané prínosy:

- vytvorenie možnosti na zvyšovanie a rozširovanie kvalifikácie obyvateľov,
- zlepšenie zdravotného stavu,
- mnohostranné vzdelanie obyvateľov v záujme zvýšenia kvality ich života.

8.2. Zvýšenie vzdelanostnej úrovne občanov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Opatrenia:

- vytváranie možnosti pre intenzifikáciu prípravy detí zo sociálne znevýhodneného prostredia predškolského veku na vstup do školských zariadení,

- vytvorenie legislatívnych podmienok pre celodenný pobyt žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia v kultúrno pozitívnom prostredí,
- presadenie rešpektu voči zákonom upravujúcim povinnosti rodičov v oblasti vzdelávania detí.

Predpokladané prínosy:

- zníženie sociálnej zaťažnosti regiónu,
- zníženie podielu nevzdelaných a nekvalifikovaných obyvateľov.

9. VÝSTAVBA A FINANČNÉ ZABEZPEČENIE

Strategické ciele:

Hlavný dôraz by mal byť kladený na zaujímavé architektonické riešenie a celkový prínos novej výstavby pre nový charakter obce. Pri rešpektovaní katastrálneho územia a rešpektovaní vlastníckych vzťahov vzniká určitá škála pozemkov rôznej veľkosti a orientácie k svetovým stranám. RD môžu stať individuálne. Na pozemkoch RD povoľovať podnikateľskú činnosť bez negatívnych

Návrh bývania bude akceptovať demografickú prognózu do navrhovaného roku 2015. Z hľadiska použitia PPF návrh plôch na bývanie bude podmienený súhlasom užívateľov a vlastníkov pôdy ale hlavne kompetentných orgánov samosprávy.

Dominantné postavenie bude mať výstavba formou RD v prielukách, v rekreačných strediskách. Vytvoriť podmienky pre trvalé osídlenie v súčasnosti neobývaných a nevyužívaných domov:

1. pre návrat pôvodných majiteľov,
2. v prípade nezájmu bývalých obyvateľov iniciovať zo strany OcÚ ich odpredaj,
3. vytipovať neobývané a nevyužívané domy , ktoré majú prípadnú historickú hodnotu, vhodne architektonické podmienky pre ubytovanie turistických návštevníkov.

Výstavba:

- Modernizácia kultúrno-spoločenskej budovy a budovy OcÚ - miestnosť pre klubovú činnosť, knižnica a práca s Internetom, vzdelávacie aktivity – školiace centrum, stála výstavka rezbárov a maliarov obce, miestnosť pre stolové hry a posilňovňa, Informačné centrum.
- Modernizácia ciest, parkovísk, vybudovanie chodníkov, autobusových zastávok, dažďovej kanalizácie, výsadba zelene v celej obci, aj v miestnej časti Kapoňa.
- Modernizácia ZŠ, výstavba telocvične.
- Modernizácia futbalového ihriska, tribúny a šatní, oplatenie, dobudovanie miniihrísk a preliezok, altánkov na Športovo – rekreačný areál s kúpaliskom, Hypocentrom a chovom koní.
- Vybudovanie kanalizácie, možné riešenie domovými čističkami.

- Revitalizácia močiara – prečistenie mŕtvych ramien okolo obce.
- Vybudovanie sociálnych bytov.
- Modernizácia Domu smútku v Lelese a vybudovanie nového Domu smútku v Kaponi.
- Vybudovanie cyklotrás, turistických chodníkov, altánkov, turistických informačných tabúl.
- Modernizácia Hasičskej zbrojnice.
- Využitie geotermálnej energie – využitie pre cestovný ruch.
- Dostavba základnej infraštruktúry, trafostaníc, elektrického osvetlenia a rozhlasu k novým IBV, rekreačno športovým plochám, novým zariadeniam.

Č.	Výstavba	Pozemok, vlastníctvo	Etepa výstavby
1.	Modernizácia kultúrnospoločenskej budovy a budovy OcÚ	Obecné	I.
2.	Modernizácia ciest, parkovísk, vybudovanie chodníkov, autobusových zastávok	Obecné súkromné	I. - II.
3.	Modernizácia ZŠ, výstavba telocvične	Obecné	II.
4.	Modernizácia futbalového ihriska na Športovo – rekreačný areál s kúpaliskom	Obecné súkromné	II. - III.
5.	Vybudovanie kanalizácie	Obecné súkromné	II. – III.
6.	Revitalizácia močiara	Obecné súkromné	III.
7.	Vybudovanie sociálnych bytov	Obecné	IV.
8.	Modernizácia Domu smútku a vybudovanie nového Domu smútku	Obecné	I. – V.
9.	Vybudovanie cyklotrás, turistických chodníkov, altánkov, turistických informačných tabúl	Obecné súkromné	I. – V.
10.	Modernizácia Hasičskej zbrojnice	Obecné	I. – IV.
11.	Využitie geotermálnej energie – využitie pre cestovný ruch	Obecné súkromné	V.
12.	Dostavba základnej infraštruktúry, trafostaníc, elektrického osvetlenia a rozhlasu k novým IBV, rekreačno športovým plochám, novým zariadeniam	Obecné súkromné	I. – V.

10. Finančné zabezpečenie

Finančné zabezpečenie hovorí o zdrojoch financovania, ktoré sú **zdroje EÚ** a vnútorné - štátne, súkromné.

Obec bude plne využívať možnosti čerpania finančných prostriedkov zo zdrojov EÚ a kofinancovanie bude riešiť z vlastných zdrojov, alebo vo forme úveru z bankových a nebankových inštitúcií, zo štátneho rozpočtu a iných zdrojov.

Možné zdroje a čerpanie fondov obce Leles :

- Výzva na podporu regionálneho rozvoja, možnosť financovania vo výške 50000€ s možnosťou spolufinancovania 90%.
- Zabezpečenie interkultúrneho dialógu a porozumenia medzi občanmi slovenskej národnosti a národnostnými menšinami výška spolufinancovania 95%
- Príprava a vykonávanie činnosti spolupráca miestnych akčných skupín

Regionálny operačný program

- PRIORITNÁ OS 2 INFRAŠTRUKTÚRA SOCIÁLNYCH SLUŽIEB, SOCIÁLNOPRÁVNEJ OCHRANY A SOCIÁLNEJ KURATELY
-
- Opatrenie 2.1 Infraštruktúra sociálnych služieb, sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately
-
- Cieľ opatrenia „Zvýšenie kvality poskytovaných služieb v sociálnej oblasti prostredníctvom rekonštrukcie, rozširovania, modernizácie a budovania zariadení sociálnych služieb a zariadení na výkon opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, vrátane obstarania ich vybavenia.“ Realizácia opatrenia 2.1 prispieva k napĺňaniu cieľa prioritnej osi 2 ROP, ktorý je definovaný nasledovne:
-
- Skupiny oprávnených aktivít
- 2.1.1 rekonštrukcia, rozširovanie a modernizácia existujúcich zariadení a s tým spojené obstaranie vybavenia vrátane IKT vybavenia
- 2.1.2 budovanie nových zariadení a s tým spojené obstaranie vybavenia vrátane IKT vybavenia
- 2.1.3 podporné aktivity

11. Rámec opatrení vlády

Podpora regionálneho rozvoja a cestovného ruchu ako významného zdroja pracovných príležitostí je v Európskej únii považovaná za jeden zo základných prvkov politiky hospodárskej a sociálnej súdržnosti. Jej cieľom je trvalo odstraňovať príčiny hospodárskych a sociálnych rozdielov v rozvoji jednotlivých regiónov a napomáhať postupnému vyrovnávaniu rozdielov v ekonomickej sile regiónov a v životnej úrovni ich obyvateľov. Štrukturálna a regionálna politika by mala byť dlhodobou cieľovo zameraná na vytváranie predpokladov pre racionálne využívanie zdrojov a harmonické usporiadanie všetkých hospodárskych i sociálnych funkcií sídiel a regiónov, vyvážený hospodársky a sociálny rozvoj, ako aj ekologickú rovnováhu územia a ochranu životného prostredia. Slovenská republika ako budúci člen sa plne pripravuje na realizáciu politiky ekonomickej a sociálnej súdržnosti

V Slovenskej republike verejná správa pôsobí a bude naďalej pôsobiť v tzv. oddelenom modeli (štátna správa a nezávislá územná a miestna samospráva). Vzťahy medzi orgánmi štátu, krajskou samosprávou, obcami a podnikateľskými

a mimovládnyimi organizáciami sa budú riadiť na báze vzájomnej spolupráce (princíp partnerstva).

Vzhľadom na kultúrno-historický a prírodný potenciál celého územia Slovenska je podpora rozvoja cestovného ruchu oblasťou, ktorá si vyžaduje dlhodobú a sústavnú pozornosť tak zo strany ústrednej štátnej správy, samosprávy, záujmových zväzov a rozvojových združení ako aj podnikateľských subjektov. Existujúci systém podpory rozvoja cestovného ruchu prechádza zásadnými transformačnými zmenami a konkrétne sa premieta v troch základných oblastiach:

- v oblasti legislatívy,
- v oblasti inštitucionálnej podpory,
- v oblasti podporných programov pre rozvoj podnikania i cestovného ruchu.

11. SWOT analýza cestovného ruchu

SWOT analýza ako súhrnný nástroj naznačuje možné alternatívy budúceho vývoja cestovného ruchu, možnosti na ich využitie, prípadne ich riešenie.

SWOT ANALÝZA - SILNÉ STRÁNKY	možnosti pre využitie predností
najpriaznivejšie podmienky v strednej Európe na horský cestovný ruch letný, aj zimný	zimné športy, letná turistika, ponuka zdravého prírodného prostredia, jedinečné klimatické kúpele na liečenie chorôb dýchacích ciest
zachovaný prírodný potenciál, flóra, fauna, scenéria krajiny, temer žiadne prírodné katastrofy	ponuka zdravého prostredia s vysokým stupňom ochrany prírody a krajiny, sústredenosť najrôznejších prírodných hodnôt na relatívne malom území
rôznorodosť a pestrosť turistických atraktivít pre najrôznejšie cieľové skupiny	silný destinačný manažment, diferencovanie produktu podľa potrieb a očakávaní cieľových skupín, cielený marketing zameraný na stredné vrstvy klientov
početnosť národných parkov a sprístupnených jaskýň	využitie v liečebných a oddychových formách cestovného ruchu
početnosť historických stavebných pamiatok, mestských pamiatkových rezervácií	koncentrácia na ich trvalú obnovu a údržbu za podpory európskych fondov a ich prebudovanie na účely využitia v cestovnom ruchu
kultúrne dedičstvo, ľudové umenie, hudba, zvyky, remeslá, folklór, architektúra, kultúrne programy, festivaly	tvorba nových atraktivít a programov, ich využitie v marketingovej komunikácii a rovnomerný rozptyl na celom území
jedinečné predpoklady pre kúpeľný a zdravotný cestovný ruch	kampaň na zvyšovanie účasti v rámci kúpeľného CR, fitness, wellness, pestrosť ponuky vhodnej na celoročné využitie
dobře značená sieť turistických chodníkov po celej krajine	aktívny pobyt turistu v prírodnom prostredí, horská turistika, možnosť prispôbiť charakter navštívenej krajiny podľa náročnosti cieľových skupín
vybavenosť osobnými horskými dopravnými zariadeniami, technické zasnežovanie (ale v nevyhovujúcej kvalite)	propagácia zimných športov, plánovitá rekonštrukcia a obnova zastaraných lanoviek a vlekov

a štruktúre)	
všeobecná vzdelanostná úroveň obyvateľstva	zlad'ovanie študijných plánov odborných škôl s potrebami praxe, rekvalifikácia a zvyšovanie motivácie na zmenu prístupu k práci v službách
priaznivá cenová úroveň pre zahraničných návštevníkov	možnosť stať sa dovolenkovou krajinou pre početné stredné príjmové kategórie susedných aj vzdialenejších krajín
SWOT ANALÝZA - SLABÉ STRÁNKY	možnosti pre odstránenie nedostatkov
absentujúci výrazný turistický imidž, slabá znalosť Slovenska zo strany zahraničných touroperátorov	dlhodobé budovanie obrazu Slovenska ako ideálnej dovolenkovej krajiny, študijné cesty pre zahraničných predajcov, výskum trhu vo vysielacích krajinách, zavádzanie nových imidžových prvkov
neznáma cieľová krajina pre zahraničných návštevníkov	spracovanie novej koncepcie propagácie Slovenska s výraznejšou finančnou účasťou, nové marketingové aktivity SACR, pravidelné zbieranie a vyhodnocovanie očakávaní zahraničných turistov od návštevy Slovenska
nedobudovaná dopravná infraštruktúra diaľnic a rýchlostných železničných tratí	dobudovanie siete diaľnic, skvalitňovanie železničnej a cestnej siete, napojenie Slovenska leteckými linkami na významné vysielajúce krajiny
vysoký podiel jednodňových a tranzitných návštevníkov, nízky podiel pobytových turistov	príprava nových produktov a balíčkov služieb na predĺženie pobytov, trhové správanie subjektov CR, propagácia nových atrakcií, pružnejšia cenová politika, marketing cieleň na určité segmenty zákazníkov
nedostatočná orientácia slovenských cestovných kancelárií na organizovanie aktívneho ZCR a DCR	motivácia domácich i zahraničných touroperátorov na dovoz turistov do SR za pomoci nových ekonomických nástrojov, zmena politiky hotelov pri zabezpečovaní zahraničnej klientely, kompletizácia produktu v cieľových miestach
nedostatočná starostlivosť o kultúrno-historické pamiatky, nedostatočne zabezpečená prístupnosť sakrálnych pamiatok	ponuka vhodných objektov na prenájom alebo odpredaj vhodným investorom s možnosťou ich využitia na ubytovanie, riešenie problému prístupnosti pamiatok dohodou s ich správcami s ohľadom na zaistenie bezpečnosti cirkevných objektov a ich mobiliáru
nevyhovujúca kvalita a štruktúra horských dopravných zariadení v zimných strediskách cestovného ruchu	podpora výstavby a rekonštrukcie horských dopravných zariadení aj za pomoci štrukturálnych fondov EÚ
nedobudovaná sieť miestnych a regionálnych združení a turisticko-informačných kancelárií	príprava zákona o vzniku a financovaní združení CR, vybudovanie regionálnych marketingových pracovísk SACR, hľadanie nových odbytových kanálov na ponuku produktov CR, zakladanie miestnych a regionálnych združení s kompetenciami a zdrojmi na podporu ich činnosti
živelnosť v rozvoji CR na miestnej, regionálnej i národnej úrovni	systematická príprava koncepčných a rozvojových dokumentov zameraných na stratégiu rozvoja CR v obciach, regiónoch i v celoslovenskom rozsahu
nedostatok komplexných turistických produktov	podnecovanie podnikateľskej sféry k ich tvorbe, spolupráca s okolitými krajinami, regiónmi, obcami aj strategickými partnermi v zahraničí
nízka cena práce v podnikoch služieb CR a odchod kvalitných pracovníkov do zahraničia	v spolupráci s profesijnými zväzmi a zamestnávateľmi hľadanie riešení na zatraktívnenie profesií
jazyková neznalosť obyvateľstva	zdôrazňovanie potreby osvojovania si cudzích jazykov, zmena postoja k ich štúdiu, skvalitňovanie jazykovej výuky vo vzdelávacích inštitúciách
neexistencia satelitného účtu CR	riešenie projektu a jeho financovanie podľa metodiky krajín

	OECD s cieľom získať objektívny obraz o pozitívnom vplyve cestovného ruchu na ekonomiku krajiny
nedokonalá a nejednotná štatistická evidencia výkonov CR	prispôbenie metodiky štatistických výskumov v zmysle skúseností krajín EÚ, OECD a UNWTO s rozvinutým CR, aby sa získali podklady na kvalifikované rozhodovanie, za základ brať metodiku zberu dát v ubytovacích zariadeniach (nie na hraničných priechodoch)
SWOT ANALÝZA - PRÍLEŽITOSTI	možnosti pre využitie príležitostí
objavovanie strednej a východnej Európy v rámci európskeho cestovného ruchu	spoločná ponuka krajín V4 na tretích trhoch (USA, Japonsko, Čína, India), tvorba spoločných produktov, zladžovanie marketingových postupov a charterových letov
využitie podporných programov z EÚ na dobudovanie infraštruktúry a tvorbu nových produktov	účasť na nových tendroch a grantových schémach vyhlasovaných v rámci EÚ, obnova vidieka a zachovanie tradičných foriem hospodárenia, dobudovanie zimných lyžiarskych stredísk
stimulácia stredných vrstiev obyvateľstva k účasti na domácom cestovnom ruchu	zlepšovanie devízovej bilancie prínosov CR pre ekonomiku Slovenska, tvorba nových pracovných miest a veľké možnosti pri razantnom znižovaní nezamestnanosti
rastúci počet víkendových ciest v Európe	investovanie do aquaparkov, tematických stredísk, organizácia pravidelných kultúrnych a spoločenských podujatí na prilákanie krátkodobých návštevníkov najmä z okolitých krajín
príspevok CR k stabilizácii ekonomiky v regióne	vytváranie nových pracovných príležitostí, zachovanie ľudových zvykov, folklóru, remesiel, zastavenie odchodu mladých ľudí z vidieka, využívanie vidieckych usadlostí na rekreáciu
SWOT ANALÝZA - HROZBY	možnosti pre elimináciu hrozieb
rastúca medzinárodná konkurencia na trhu CR, obmedzená možnosť presadiť sa	sústredenie sa na marketingovú ponuku odlišujúcu nás od iných európskych turistických destinácií, poznanie marketingovej stratégie našich susedov, akcentovanie našej jedinečnosti
nepripravenosť a neexistencia plánov rozvoja CR v regiónoch a cieľových miestach	smerovanie štátnej podpory do regiónov a cieľových miest prioritného záujmu, zapájanie miestnych a regionálnych orgánov štátnej správy a samosprávy do riadenia cestovného ruchu
posilňovanie kurzu koruny voči zahraničným menám	
pokles dopytu v rámci domáceho cestovného ruchu	podnecovanie tvorby cenovo výhodnejších ponúk v rámci DCR, zameranie marketingu na domáceho turistu, zavedenie rekreačných šekov
zaostávajúce vedomie zachovania prírodných hodnôt v zhoršujúcom sa životnom prostredí	zmena pohľadu obyvateľstva na dôležitosť zachovania prírodných hodnôt, hľadanie kompromisných riešení pri rozvoji cestovného ruchu v národných parkoch a CHKO v súlade s trvale udržateľným rozvojom
podceňovanie ľudského faktora a profesionálnej prípravy zamestnancov CR	obmedzenie zamestnávania nekvalifikovanej pracovnej sily najmä v manažmente a v obsluhu, intenzívna poradenská a vzdelávacia činnosť pre začínajúcich podnikateľov

12. Vízia rozvoja cestovného ruchu Slovenskej republiky do roku 2024

Cestovný ruch je vo svete považovaný za jedno z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich hospodárskych odvetví. Cestovný ruch na Slovensku nie je sformovaný ako

hospodárske odvetvie v inštitucionálnom zmysle, chýba mu príslušná legislatíva, inštitucionálne usporiadanie, fungujúca organizačná štruktúra v regiónoch, stabilná vedeckovýskumná základňa, ucelená štatistika, väčšia finančná podpora pre štátnu propagáciu a marketing. Zatiaľ neboli stanovené ani zásady štátnej politiky cestovného ruchu. Aj keď je cestovný ruch charakterizovaný ako prierezné odvetvie so značnou ingerenciou temer všetkých rezortov, jeho riadenie je roztrieštené a medzi jednotlivými rezortmi chýba koordinácia z jedného miesta. Vplyv výkonov podnikov cestovného ruchu a nadväzných odvetví na ekonomiku krajiny je zatiaľ na Slovensku nemerateľný, keďže doteraz nebol zriadený satelitný účet cestovného ruchu.

Napriek potenciálu, ktorý Slovensko má v cestovnom ruchu, a to aj v porovnaní s okolitými krajinami, jeho vývoj nie je adekvátny a následne aj jeho potenciálny vplyv na tvorbu pracovných príležitostí, vyrovnávanie regionálnych rozdielov a v neposlednom rade aj na celkovú ekonomiku Slovenska nie je dostatočný. Porovnanie základných ukazovateľov v rámci krajín V4 dokumentuje nasledovná tabuľka:

	Česko	Maďarsko	Poľsko	Slovensko
Príjazdy zahraničných návštevníkov (v tis.)	100,466	38,555	64,606	29,396
Počet turistov celkom (ubytovaných)	12,362	7,731	16,597	3,428
domáci	6,026	4,008	12,287	1,913
zahraniční	6,336	3,723	4,310	1,514
Počet prenocovaní celkom	40,320	22,686	48,618	10,733
domáci	20,725	10,486	38,076	5,860
zahraniční	19,595	12,200	10,542	4,872
Priemerný počet prenocovaní (noci)	4,3	2,9	2,9	3,1
domáci	4,4	2,6	3,1	3,2
zahraniční	4,1	3,3	2,4	3,1
Devízové príjmy z AZCR (mil. EUR)	3,725	3,433	5,050	972
Devízové výdavky na PZCR (mil. EUR)	1,940	2,347	3,500	680
Saldo zahraničného CR (mil. EUR)	1,785	1,085	1,550	292
Podiel AZCR na HDP (%)	3,8	n.a.	2,1	2,6
Podiel na exporte tovarov (%)	5,9	6,9	5,5	3,8
Podiel na exporte tovarov a služieb (%)	43,0	34,6	n.a.	3,3
Počet zahraničných zastúpení marketing. agentúry	28	21	13	6
Rozpočet marketing. agentúry (v mil. Sk)	271,5	850	350	85

Ak teda Slovensko chce mať z cestovného ruchu prínos adekvátny jeho značnému prírodnému a kultúrnemu potenciálu, vláda SR musí mať jasnú víziu jeho rozvoja s perspektívou na najbližšie roky. Takáto vízia v našich podmienkach znamená, že:

- Slovensko bude krajinou s dynamicky sa rozvíjajúcim cestovným ruchom, ktorá ponúka širokú paletu produktov pre domácich a zahraničných návštevníkov,

- Slovensko bude vnímané aj medzinárodne ako krajina poskytujúca kvalitné a komplexné služby cestovného ruchu, ucelená a vzájomne previazaná bude jeho prezentácia a propagácia,
- postavenie cestovného ruchu v hospodárstve krajiny bude stabilné, cestovný ruch bude koordinovaný, bude sa mu venovať pozornosť na všetkých úrovniach,
- vytvorená a stabilizovaná bude organizačná štruktúra cestovného ruchu od obce a mikroregiónu cez región až po vyšší územný celok a štát,
- stabilizované bude podnikateľské prostredie pre subjekty pôsobiace v cestovnom ruchu tak, aby zákony umožňovali slobodne podnikateľ,
- ucelený bude systém vzdelávania pracovníkov i zamestnancov pôsobiacich v cestovnom ruchu,
- legislatívne normy týkajúce sa cestovného ruchu zaručia dlhodobý stabilný rozvoj odvetvia s jednoznačnými nositeľmi úloh, ich kompetenciami a zodpovednosťou, stanovia predpoklady pre tvorbu zdrojov a rozpočtové financovanie odvetvia, budú účinne riešiť ochranu spotrebiteľa v cestovnom ruchu,
- rozhodovacie procesy sa budú decentralizovať tak, aby sa konkrétna úloha riešila v zmysle zásady subsidiarity,
- položia sa základy pre systematické skúmanie nových trendov v cestovnom ruchu vrátane regiónov, teda tam, kde sa cestovný ruch realizuje,
- väčšia pozornosť sa bude venovať rozvoju domáceho cestovného ruchu podporou znevýhodnených príjmových skupín obyvateľstva, čím sa umožní účasť širšieho okruhu klientely na cestovnom ruchu a dosiahne sa lepšie využitie zariadení cestovného ruchu najmä v mimosezónnom období,
- koexistencia medzi záujmami štátu na úseku ochrany prírody a krajiny a záujmami trvalo udržateľného rozvoja cestovného ruchu bude vyriešená zásadným spôsobom.

Zvýšenie konkurencieschopnosti cestovného ruchu Slovenska bude mať pozitívny vplyv aj v podnikateľskej oblasti, v cestovnom ruchu vykazovanej predovšetkým v oblasti štatistiky prenocovaní s následným dopadom na ekonomiku podnikateľských subjektov, ktoré poskytujú predmetné služby.

12.1 Strategický cieľ cestovného ruchu, špecifické ciele a úlohy na ich naplnovanie

Vychádzajúc z doterajšieho vývoja cestovného ruchu na Slovensku a na medzinárodnom trhu cestovného ruchu, ako aj novo sa tvoriacej politiky cestovného ruchu v rámci EÚ, možno pre cestovný ruch stanoviť

12.2. strategický cieľ, ktorým je zvyšovať jeho konkurencieschopnosť pri lepšom využívaní potenciálu, so zámerom vyrovnávania regionálnych disparít a tvorby nových pracovných príležitostí.

12.3. Ťažiskovými formami cestovného ruchu, pre ktoré má Slovensko najlepšie predpoklady a ktoré treba v priebehu najbližších rokov prednostne podporovať, rozvíjať a skvalitňovať, sú:

1. Letná turistika a pobyty pri vode

Využívanie voľného času pri vodných plochách v letnom období sa stalo najmasovejšou formou rekreácie a športu. Príroda, rozmanitá krajina a relatívne neporušené životné prostredie sú silnou stránkou Slovenska, ktorá priťahuje podstatné množstvo návštevníkov. Pri výstavbe stredísk pre letné športy, aquaparkov, termálnych kúpalísk a i. preto bude potrebné zabezpečiť koexistenciu medzi záujmami štátu na úseku ochrany prírody a krajiny a záujmami trvalo udržateľného cestovného ruchu. Výstavbou ďalších takýchto stredísk vhodných na trávenie voľného času prispejeme k zníženiu sezónnosti a k rozšíreniu možností vyplniť čas dovolenkára inými pohybovými a zábavnými aktivitami. Nie je reálne očakávať od podnikateľských subjektov, že prevzmu na seba náročné financovanie prieskumných vrtov na využitie geotermálnej energie na účely cestovného ruchu s neistou zárukou, či navrhovaný prameň bude výdatný. Tu by mal väčšiu úlohu na seba prevziať štát, kým samotné prvotné a druhotné využívanie geotermálnej energie by už malo byť vecou samospráv a podnikateľských subjektov.

2. Kúpeľný a zdravotný cestovný ruch

Slovensko svojím kúpeľníctvom patrí k tradične vyspelým krajinám Európy, najmä pre kvalitu liečivých vôd a klímy a vysoký štandard zdravotníckych služieb v kúpeľoch. Na európskom trhu je záujem využívať ponuku najmä tradičnej kúpeľnej liečby. Produkt wellness (trvá 2 až 5 dní), ktorý začínajú ponúkať i slovenské kúpele, je novým prvkom v našej ponuke v súlade s európskymi trendmi. Na zlepšenie uplatnenia sa kúpeľov na medzinárodnom trhu je potrebné skvalitniť najmä mikroštruktúru kúpeľných miest, kúpeľného prostredia, obohatiť ponuku o doplnkové služby, rozšíriť ponuku aktivít pre voľný čas, zatriktívniť iné formy cestovného ruchu. V kúpeľných mestách, kde je vyššia kvalita prostredia, treba do hotelových zariadení umiestňovať kvalitné wellness služby a rôzne športové aktivity. Všetky zariadenia spoločne využívajú prednosti vyššej kvality prostredia.

3. Zimný cestovný ruch a zimné športy

Zimný cestovný ruch a zimné športy sú pre Slovensko nemenej dôležitými formami, pre ktoré má naša krajina veľmi dobré prírodné podmienky. Pri rozvoji zimného cestovného ruchu a budovaní zimných rekreačných stredísk je potrebné preferovať dobudovanie, rekonštrukciu a zlepšovanie kvality už existujúcich zariadení a stredísk a nimi poskytovaných služieb. Lyžiarske strediská musia garantovať pre pobytovú klientelu dostatok snehu. Preto umelé zasnežovanie bude mať z hľadiska udržania návštevnosti zimných stredísk a predlžovania sezóny rastúci význam. Orientovať sa treba hlavne na hostí z tých krajín, kde nie sú veľké možnosti na lyžiarske vyžitie a ich obyvatelia až na výnimky väčšinou nepatria ani do kategórie náročných

lyžiarov (Maďarsko, Poľsko, Česko, Rusko, Ukrajina, Chorvátsko, Lotyšsko, Litva, Estónsko, Bulharsko a Rumunsko). Týmto cieľovým skupinám treba pripraviť komplexnú ponuku kapacít, služieb a športovej vybavenosti, aby podporila trvalú a opakovanú návštevnosť. Pritom musia byť rešpektované záujmy ochrany prírody, krajiny a životného prostredia, vyjadrené v príslušnej legislatíve.

4. Mestský a kultúrno-poznávací cestovný ruch

Od 70. rokov minulého storočia v Európe neustále narastá záujem o kultúrne dedičstvo.

Európske hlavné mesto kultúry (ECOC) patrí medzi najrozsiahlejšie a najpopulárnejšie kultúrne podujatia, organizované na úrovni Európskej únie, ale v slovenských podmienkach ide o prvú skúsenosť s podujatím tohto rozsahu v európskom kontexte. V prípade dodržania podmienok na časovú, odbornú a finančnú pripravenosť prinesie prestíž nielen mestu, ale aj celej krajine.

Pre zabezpečenie rozvoja mestského a kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu sú výrazným motivačným faktorom návštevnosti daného územia návštevy hradov, kaštieľov a hradnej torzálnej architektúry a atraktivita nehmotného kultúrneho dedičstva (folklór). V súčasnosti sa kultúrno-historický potenciál našich miest využíva nedostatočne. V mnohých mestách sú vo veľmi zanedbanom technickom stave kaštiele, zámky, zemianske kúrie, na ktorých opravu neboli nikdy voľné finančné prostriedky. Na ich rekonštrukcie je možné využívať prostriedky z európskych štrukturálnych fondov. Ďalšou možnosťou je ponúknuť ich investorom na prenájom alebo odkúpenie, následnú rekonštrukciu a ich adaptáciu na kvalitné ubytovacie, reštauračné, kultúrne a spoločenské zariadenia pri súčasnom rešpektovaní záujmov ochrany pamiatok a kultúrneho dedičstva.

Zabezpečenie rozvoja mestského cestovného ruchu by malo byť predovšetkým úlohou mestských úradov vychádzajúc pritom z vlastných koncepcií rozvoja.

5. Vidiecky cestovný ruch a agroturistika

Vidiecky cestovný ruch a agroturistika na Slovensku sa stávajú relatívne novou formou cestovného ruchu hlavne v horských a podhorských oblastiach. Vidiecky cestovný ruch možno definovať ako využívanie voľného času na vidieku rôznymi rekreačnými činnosťami s možnosťou ubytovania v rodinách, vo vidieckych domoch alebo v účelových komerčných ubytovacích zariadeniach postavených v tomto prostredí. V zahraničí neustále narastá záujem o poznávanie života na vidieku, čo Slovensku dáva veľké šance na uplatnenie sa na medzinárodnom trhu vidieckej turistiky.

12.4. Vychádzajúc zo strategického cieľa a nosných foriem cestovného ruchu možno definovať nasledovných päť špecifických cieľov rozvoja cestovného ruchu SR:

1. Posilnenie postavenia odvetvia cestovného ruchu v národnom hospodárstve.
2. Zvýšenie atraktívnosti Slovenska ako dovolenkového cieľa.
3. Zvýšenie objemu pobytového cestovného ruchu.

4. Zlepšenie štruktúry zahraničných návštevníkov Slovenska skvalitňovaním poskytovaných služieb.
5. Podpora tvorby nových pracovných príležitostí najmä v regiónoch s významným potenciálom pre cestovný ruch.

12.5. Úlohy na naplnenie strategických cieľov

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 1:

POSILNENIE POSTAVENIA ODVETVIA CESTOVNÉHO RUCHU V NÁRODNOM HOSPODÁRSTVE

Úlohy na dosiahnutie cieľa 1:

- v osobitnom dokumente prijať zásady štátnej politiky cestovného ruchu Slovenskej republiky, ktorej obsahom okrem iného bude:
  - tvorba zdrojov a zásady financovania cestovného ruchu na všetkých troch úrovniach zo strany štátneho, verejného a súkromného sektora,
  - vymedzenie právneho rámca pre spoluprácu všetkých štátnych, verejných a súkromných subjektov na podporu cestovného ruchu,
  - štandardizácia podmienok podnikania,
  - ucelená štatistika harmonizovaná s EÚ vrátane satelitného účtu,
  - systém celoživotného vzdelávania v rámci cestovného ruchu s dôrazom na výuku jazykov,
  - kritériá na podporu trvalo udržateľného rozvoja cestovného ruchu,
  - harmonizácia slovenskej štatistiky s európskymi štatistickými inštitúciami,
  - kritériá na spoluprácu s univerzitami na systematickom výskume procesov v cestovnom ruchu na sledovanie a prognózovanie jeho ďalšieho vývoja v regiónoch, vrátane sťaží pre študentov cestovného ruchu vo verejnej správe i v podnikateľskom sektore,
  - posilniť pôsobnosť samosprávnych inštitúcií v oblasti prezentácie a propagácie cestovného ruchu
- legislatívne podporiť vznik **miestnych a regionálnych združení cestovného ruchu**, hľadať systémové možnosti na financovanie ich prevádzkovania tak, aby prostriedky, ktoré sa vytvoria v cestovnom ruchu, sa prednostne využívali na jeho ďalší rozvoj
- **na úrovni samosprávnych krajov, miest a obcí** vypracovať, resp. aktualizovať vlastné stratégie a koncepcie rozvoja cestovného ruchu, doplniť chýbajúce územné plány a plány sociálneho a hospodárskeho rozvoja,
- **urýchliť skvalitňovanie dopravnej infraštruktúry** (diaľnice, rýchlostné komunikácie a cesty 1. triedy) ako kľúčovej podmienky pre rozvoj cestovného ruchu vo všetkých regiónoch,

efektívnym využívaním foriem **marketingovej komunikácie** v cieľových krajinách osloviť cieľové segmenty na týchto trhoch a vytvoriť silnú, odlišiteľnú a konkurencieschopnú značku „Slovensko“, použiteľnú aj v kontexte systému ďalších „štátnych marketingov“ Slovenska,

- v Štatistickom úrade SR vytvoriť personálne predpoklady pre zintenzívnenie prác na príprave metodiky zostavovania **satelitného účtu cestovného ruchu** tak, aby tento poskytol reálny pohľad na vplyvy a dôsledky cestovného ruchu na príjmy štátneho a miestnych rozpočtov, na tvorbu HDP, na tvorbu nových pracovných miest, na indikovanie údajov o veľkosti kapitálových investícií do cestovného ruchu, na jeho prínosy v daňovej oblasti, na štruktúru výdavkov účastníkov cestovného ruchu, pohľady na motiváciu k účasti na cestovnom ruchu a pod.,

urýchliť spracovanie

zonácie územia a vypracovať zásady pre rozvoj cestovného ruchu v chránených územiach, s dôrazom na zachovanie tých prírodných hodnôt, ktoré tvoria hlavný motív pre väčšinu návštevníkov Slovenska,

- na základe nových pravidiel poskytovania investičných stimulov **podporiť vstup podnikateľských subjektov** a maximalizovať prílev priamych investícií do odvetvia cestovného ruchu s cieľom zvýšiť konkurencieschopnosť jednotlivých produktov cestovného ruchu na Slovensku, toto zabezpečiť prostredníctvom vytvorenia samostatnej organizačnej jednotky v rámci sekcie cestovného ruchu na MH SR, ktorá bude zodpovedať za proinvestičný marketing, vyhľadávanie pozemkov pre potenciálne investičné projekty, ako aj za samotnú exekutívu týchto projektov.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 2:

ZVÝŠENIE ATRAKTÍVNOSTI SLOVENSKA AKO DOVOLENKOVÉHO CIEĽA

Úlohy na dosiahnutie cieľa 2:

- v nadväznosti na potrebu efektívnej marketingovej komunikácie o Slovensku definovať špecifické znaky produktu cestovného ruchu krajiny ako dovolenkového cieľa, **vyvinúť, resp. spolupodieľať sa na vytvorení nového konceptu značky krajiny (Country Brand)**, ktorý bude výraznejšou mierou zasahovať cieľové skupiny na základe vyššie uvedeného výskumu. Toto definovanie realizovať výhradne na základe celosvetového marketingového výskumu realizovaného nielen v súčasných cieľových krajinách, ale aj hĺbkovej analýzy produktov cestovného ruchu na Slovensku vrátane analýzy trendov v oblasti tvorby konkurencieschopných produktov na Slovensku. Napríklad Slovensko ako kresťanská krajina, ktorá výrazne prispela ku kresťanským koreňom Európy, predstavuje potenciál rozvoja pútnického cestovného ruchu,
- na základe potreby zintenzívniť prácu na cieľových trhoch AZCR, pričom prioritou bude otvorenie nových zahraničných zastúpení SACR v Budapešti, Tokiu, Bruseli, Kyjeve, Londýne a Ríme,

- marketingové aktivity SACR zacieliť na vybrané trhy krajín EÚ a na perspektívne ázijské trhy, oslovovať klientelu z vyšších stredných príjmových tried, ktorej nároky a očakávania môžeme a vieme splniť. V hlavných vysielajúcich krajinách realizovať prostredníctvom SACR doplňujúcu analýzu trhu a motivácie turistov k návšteve Slovenska, ktorá bude slúžiť ako nepretržitý následný monitoring spotrebiteľského správania sa potenciálnych či skutočných návštevníkov Slovenska, zvýšenú pozornosť venovať spusteniu a pravidelnej aktualizácii Národného jednotného informačného systému cestovného ruchu Slovenskej republiky na internete, v záujme toho skvalitňovať spoluprácu SACR a turisticko-informačných centier v regiónoch s cieľom vytvorenia takej informačnej bázy v minimálne 8 jazykových verziách, ktorá bude schopná v reálnom čase prijímať a implementovať informácie o nových produktoch cestovného ruchu.
- zavedením **systemu rekreačných šekov** vytvoriť podmienky na trávenie dovolenky na Slovensku pre zamestnancov i ďalšie skupiny domáceho obyvateľstva, tým prispieť k rovnomernejšiemu vyťaženiu hotelových kapacít, k zmierneniu sezónnosti, zvýšeniu príjmov podnikov cestovného ruchu, skvalitneniu životnej úrovne účastníkov domáceho cestovného ruchu a zlepšeniu ekonomiky poskytovateľov služieb.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3:

ZVÝŠENIE OBJEMU POBYTOVÉHO CESTOVNÉHO RUCHU

Úlohy na dosiahnutie cieľa 3:

- vytvoriť podmienky pre pravidelnú systémovú **podporu** tzv. **šetrných foriem cestovného ruchu**, ktoré nemajú negatívny vplyv na prírodu a krajinu - budovanie treckingových cyklistických trás (miestnych, regionálnych a medzinárodných) a základnej cyklistickej infraštruktúry, podporovať rozvoj vidieckej turistiky, ekoturistiky, horských športov, agroturistiky, podporovať rozvoj vodáctva a plachetnicového športu na vodných plochách, podporovať jazdectvo, golfový turizmus, zvyšovať komfort kempov a táborísk, obnovovať značkovanosť sieť turistických chodníkov, budovať odpočívadlá a prístrešky a pod.,

dobudovať a skvalitniť informačné strediská a informačný systém v územiach pre návštevníkov národných parkov a iných chránených území, s cieľom usmerňovať návštevnosť chránených území tak, aby táto negatívne neovplyvnila prírodné hodnoty území.,

podporovať **využitie kultúrno-historických a technických pamiatok** pre cestovný ruch nadregiónálneho významu

zavedením systému poplatkov za využitie zariadení cestovného ruchu nachádzajúcich sa v chránených územiach prispieť k zlepšeniu stavu prírodného prostredia ako hlavnej atraktivity návštevnosti,

s cieľom **záchrany banských diel a zariadení** na Slovensku ako historicky jedného z najvýznamnejších centier európskeho baníctva, tieto zrekonštruovať tak, aby ich

bolo možné prezentovať ako technické a historické pamiatky využiteľné aj v cestovnom ruchu. Vytvoriť, resp. dotvoriť existujúce čiastkové projekty na realizáciu skanzenov, náučných chodníkov, geoparkov a centier poukazujúcich na banícku činnosť v regióne. Práce realizovať aj za podpory štrukturálnych fondov EÚ.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4:

ZLEPŠENIE ŠTRUKTÚRY ZAHRANIČNÝCH NÁVŠTEVNÍKOV SLOVENSKA SKVALITŇOVANÍM POSKYTOVANÝCH SLUŽIEB

Úlohy na dosiahnutie cieľa 4:

- podporou vhodných veľkých projektov v strediskách a regiónoch cestovného ruchu s najvyšším potenciálom pre rozvoj cestovného ruchu zvyšovať ich konkurencieschopnosť v európskom priestore,
- podporovať zavádzanie systémov kvality v zariadeniach cestovného ruchu prostredníctvom profesijných zväzov, špecializovaných certifikačných firiem, štátnych a samosprávnych inštitúcií s cieľom skvalitniť všetky produkty a služby. Pravidelne hodnotiť kvalitu služieb a ochranu spotrebiteľa vnútornými a vonkajšími kontrolnými mechanizmami,

podnikateľské subjekty podnecovať a motivovať k budovaniu hotelov vyšších tried, vrátane ostatných zariadení poskytujúcich ubytovacie a stravovacie služby, k tvorbe produktov a nových atrakcií, rozvíjať doplnkové služby na vyplnenie voľného času dovolenkárov s cieľom ich využitia počas väčšej časti roka a zvýšenie návštevnosti Slovenska ekonomicky silnejšou, a teda náročnejšou klientelou.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 5:

PODPORA TVORBY NOVÝCH PRACOVNÝCH PRILEŽITOSTÍ NAJMÁ V REGIÓNOCH S VÝZNAMNÝM POTENCIÁLOM PRE CESTOVNÝ RUCH

Úlohy na dosiahnutie cieľa 5:

- **vytvoriť systém podporných programov**, pozostávajúci z podpory
  - veľkých projektov cestovného ruchu v rámci (návrhu) zákona o investičnej pomoci vytvárajúceho priestor na synergický efekt rôznych druhov pomoci – dotácie na pracovné miesta, vzdelávania, pomoc pri získavaní investičného majetku a pod. a zohľadňujúceho regionálne rozdiely,
  - stredných a veľkých projektov zo štrukturálnych fondov EÚ ako rozhodujúceho nástroja priamej finančnej pomoci. Vo vzťahu k súčasnému Národnému strategickému referenčnému rámcu javí sa výrazná potreba koordinácia regionálneho operačného programu a operačného programu Konkurencieschopnosť a hospodársky rast a Programu rozvoja vidieka,
  - malých projektov v rámci schémy pomoci charakteru „de minimis“, pričom sa ukazuje potreba zvýšenia maximálnej hranice podpory zo 100 tis. EUR na 150 – 200 tis. EUR. Cieľom je pri výrazne nižšej administratívnej náročnosti v porovnaní so štrukturálnymi fondmi, operatívne podporovať malé projekty cestovného ruchu predovšetkým v oblasti doplnkových služieb,

- perspektívne, v časovom horizonte 3 – 4 rokov, začať v rámci štrukturálnych fondov s využívaním tzv. inovátnych nástrojov pomoci (mäkké úvery, možno rizikový kapitál, projekty verejno-súkromných partnerstiev a pod.),

v spolupráci s rezortmi výstavby a regionálneho rozvoja a pôdohospodárstva **koordinovať** postupy a realizáciu pri využívaní Regionálneho operačného programu, Operačného programu Konkurencieschopnosť a hospodársky rast a Programu rozvoja vidieka na potreby cestovného ruchu tak, aby sa dosahoval ich **synergický efekt**. Pri tvorbe a realizácii podporných programov zohľadňovať regionálne disparity,

z prostriedkov štrukturálnych fondov EÚ zriadiť odborné útvary pri VÚC na podporu koordinácie a rozvoja cestovného ruchu s tým, že tieto budú metodicky a odborne usmerňované MH SR a Slovenskou agentúrou pre cestovný ruch,

- vytvoriť priaznivé investičné prostredie pre domácich a zahraničných investorov, maximalizovať prílev priamych investícií do oblasti cestovného ruchu aj za pomoci vytvorenia samostatnej organizačnej jednotky v rámci sekcie cestovného ruchu na MH SR,
- **investície** smerovať do obnovy kúpeľných zariadení, do termálnych kúpalísk a aquaparkov, do kompletizácie lyžiarskych stredísk, športových areálov, do výstavby infraštruktúry pre kongresový cestovný ruch a do všetkých ostatných zariadení, ktoré umožňujú predlžovanie pobytov,

Regionalizáciu cestovného ruchu SR využívať pri spracovaní územnoplánovacích dokumentov obcí, miest a regiónov, pri príprave generelov, urbanistických štúdií a koncepcií rozvoja na miestnej a regionálnej úrovni, ako aj pri implementácii štrukturálnych fondov. Túto postupne rozpracovať so zameraním na stanovenie maximálnej únosnosti územia z hľadiska návštevnosti,

zvyšovať podiel kvalifikovanej pracovnej sily v podnikoch cestovného ruchu, jej odmeňovaniu venovať väčšiu pozornosť, prípravu odborníkov pre cestovný ruch prispôbiť trendom globalizácie a internacionalizácie s dôrazom na vysokú odbornosť, jazykovú pripravenosť, multikulturálne aspekty, etickú zodpovednosť voči zákazníčkovi a vlastníčkovi podniku, pri zachovaní národnej kultúrnej identity,

- zintenzívniť účasť zamestnávateľskej sféry a podnikateľov v oblasti cestovného ruchu v odborných komisiách Ministerstva školstva SR, ktoré sa podieľajú na tvorbe **študijných programov pre oblasť cestovného ruchu**
- skvalitniť a zintenzívniť **poradenskú a vzdelávaciu činnosť** pre začínajúcich podnikateľov, organizačne a finančne podporovať profesijné zväzy pri obnovení pravidelných súťaží odbornosti v profesiách kuchár, čašník, cukrár, barman,

osvetu a vzdelávacie programy pre obyvateľstvo zamerať na chápanie významu cestovného ruchu pre pracovníka pracujúceho v službách, pre jeho rodinu, pre obec, región i celú krajinu, vysvetľovať dôležitosť správania sa k turistovi, čo následne u neho formuje pozitívny alebo negatívny obraz o Slovensku.

Záver:

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Leles 2020 - 2024 je strednodobý rozvojový dokument na základe ktorého je dôležité v obci Leles podporovať:

- kvalitu života občanov,
- sociálnu infraštruktúru,
- turizmus
- zmierňovať medzigeneračný dialóg v obci.

Spomenuté ciele sa podporia vďaka efektívnemu čerpaniu fondov EÚ.

Bibliografia

cdb.sk. 2019. <https://www.cdb.sk/sk/Aktualne/stav-aktualizacie-jul-2019.alej>.

<https://www.cdb.sk/sk/Aktualne/stav-aktualizacie-jul-2019.alej>. [Online] 2019.

http://datacube.statistics.sk/. 2018. <http://datacube.statistics.sk/>. <http://datacube.statistics.sk/>. [Online] 2018.

KSSK. 2016. <https://web.vucke.sk/sk/uradna-tabula/rozvoj-regionu/program-hosp-socialneho-rozvoja/>.

<https://web.vucke.sk/sk/uradna-tabula/rozvoj-regionu/program-hosp-socialneho-rozvoja/>. [Online] 2016.

Leles, obec. 2019. <http://www.obecleles.sk/>. <http://www.obecleles.sk/>. [Online] 2019.

Zakon o podpore regionalneho rozvoja. 2008. <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-539>. [Online] 2008.